

198

BISERICA ORTHOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică

A

SĂNTULUI SINOD AL S-TEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE
ROMANE.

ANUL AL XXV-lea, No. 9.

DECEMBRIE.

TABELA MATERIILOR

	Pag.
1 Betleemul	809
2 Bibliografia grăcă.	821
3 Istoricul cercetărilor asupra Simbolului apostolic.	843
4 Creștinismul și folosele aduse de el o- menirei.	864
5 O mică excursiune asupra numărului căr- ților canonice al V. Testament.	881
6 Câte-va notițe asupra arhitecturii creș- tine.	890
7 Cronica Bisericească.	899
8 Dare de sémă.	918
9 Bisericești.	924
10 Donațiuni.	925

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICESȚI

1901.

BIBLIOTECA
SECȚIA ISTORIE

www.dacoromanica.ro

BETLEEMUL.

Tóte orașele și locurile Palestinei, amintite în cărțile sfiute și mai ales în istoria evangelică sunt importante și de folos pentru noi creștinii a le cunoște saú a ști măcar ceva despre ele, căci tóte se conlegă cu fapte și întâmplări din viața Domnului nostru Iisus Christos și a sfinților sêi Apostoli. Sunt însă între acestea unele cari aú o deosebită importanță și staú în cea mai strinsă legătură cu viața Mântuitorului. În numărul acestora avem: *Betleemul*, *Nazaretul* și *Ierusalimul*.

Aceste trei orașe fiind strins legate cu istoria evangelică și cu cele mai mari întâmplări din viața pămîntescă a Mântuitorului, sunt, putem dice, locurile sacre, locurile cari merită o deosebită atențiune din partea credincioșilor, căci numele lor stă în cea mai strinsă legătură cu tot ce credincioșii aú mai scump din întâmplările vieței Domnului.

Betleemul este locul unde Domnul se naște. Nazaretul, este locul und el trăește și își petrece tot timpul vieței sale, până în momentul când începe predica mântuirii, adică viața

sa mesianică. Iar Ierusalimul, cetatea ce sfântă, centrul vieții religioase și morale a monoteismului Iudaic, pentru noi creștinii, este locul cel sacru și scump, căci aci, în el, s'a săvârșit marele mister al mântuirii întreg genului uman. Aci pe monticulul Golgota, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, suferă mórtea pe cruce, spre a expia păcatul lui Adam, împăcând pre om cu Dumnezeu, readucêdu'l farăși la Dumnezeu, a'L cunoște prin sfînta învățatură descoperită de Cel crucificat și a putea face voea sa cea sfîntă cuprinsă în acest evangeliu.

Câte treile aceste orașe cuprind tradițiuni însemnate, sacre și scumpe creștinilor. Betleemul se lîgă cu începutul vieții Mântuitorului, căci Fiul lui Dumnezeu se naște în acest oraș. Prin nașterea sa îl înalță în fața lumii și 'l cinstește făcêndu-l pentru credincioșii săi un loc însemnat și vrednic de admirațiune. Il face scump și sacru pentru credincioșii creștinii, vrednic de a fi cunoscut; căci în el se începe realizarea Tainei celei din veac ascunsă și de ingeri neștiută, *mântuirea ómenilor*. Când dar ast-fel este Betleemul, cum să nu se intereseze creștinii de locul unde Domnul s'a născut?

Nazaretul la rîndul său, este locul de origină al sfîntei familii; este locul unde Domnul și-a petrecut cei 30 ani ai vieții sale, adică tot timpul vieții sale, pînă a început a predica Evangeliul său. Câte tradițiuni dar nu se lîgă cu acest loc, unde Domnul 'și-a petrecut aprópe întréga sa vieță? Cum să nu presinte interes pentru noi creștinii acel loc care s'a învrednicit a primi și a da adăpostire timp de 30 ani Fiul lui Dumnezeu, pogorit din ceruri pentru a ne mântui?

Dar dacă Betleemul și Nazaretul coprind tradițiuni prețioase, scumpe și sacre pentru noi creștinii, unul ca loc al nașterii Domnului, iar cel-alt ca loc al copilăriei și vieții sale, Ierusalimul nu le cedéază întru nimic prin importanță

și însemnătate, căci el este locul unde Mântuitorul a săvârșit mântuirea omenilor.

În Ierusalim Domnul venea în fie care an ca copil cu părinții săi, după obiceiul iudeilor; iar în cei trei din urmă ani ai vieții sale, timp care coprinde activitatea sa mesianică, el venea aci regulat cu sfinții săi Apostoli pentru a sărbători Paștele. Aci în ultimul an 'și avea centrul activității sale. Aci, în acest oraș în ultimile sale zile își face intrarea sa triumfală ca Mesia, și astfel este întâmpinat și primit de popor, și mergând în templu, i se cântă imne de laudă ca Fiului și trimisului lui Dumnezeu. Aci institue sfânta Euharistie și aci se desfășură vinderea, judecata și condamnarea sa la moarte. Aci, pe muntele Golgota, suferă moartea pe cruce. Aci se săvârșește și strălucita sa înviere din morți, a treia zi de la îngroparea sa. Și tot Ierusalimul este locul, care are până în ziua de astăzi în sine sursa momentului dătător de viață din care Domnul a înviat din morți.

Cât de însemnate, scumpe și sacre trebuie să ne fie nouă creștinilor aceste locuri! Cât interes trebuie să ne prezinte, când știm că în ele s'a săvârșit cele mai mari întâmplări și când cunoștem că de ele este legată întreaga viață pământească a Domnului.

Chiar aceste puține cuvinte ce am spus sumaric despre ele, învederează indetul cât de importantă și necesară ne este cunoșterea lor mai de aproape, dacă nu pentru alt ceva, cel puțin pentru a satisface o dorință pioasă, care foarte mult contribuie a edifica moralmente pe credincioși.

Pentru acesta în prețuia nașterii Domnului, vom da aci ore cari notițe istorice și geografice despre Betleem, locul unde s'a născut Domnul, ținându-ne de amintirile și descrierile biblice făcute despre acest oraș și de relatările părinților și scriitorilor însemnați ce au amintit despre el.

Betleemul numit și *Efrata* este unul din cele mai vechi

orașe, căci își urcă origina până la timpurile patriarhale. Despre el se face mențiune în cartea Facerei¹⁾ și d'aci vedem amintindu-se și în celelalte scrieri ale Vechiului Testament²⁾. Betleemul se ilustrază mai întâi prin mórtea lui David, căci acest mare împèrat se naște în acest oraș pe la finele secolului al XII sau primii ani ai secolului al XI înainte de Iisus Christos³⁾; și aci, în împrejurimile Betleemului, își petrece anii copilăriei și ai tinereței ca păstor, de unde în urmă, se urcă în mod glorios pe scaunul regal și domnește teocratic asupra întregului Israil mai bine ca 40 ani.

Betleemul însă devine obiectul preocupărei generale în Iudeea de la secolul al VII înainte de Iisus Christos, adică din timpurile profetului Miheea. Acest Profet între celelalte profeții ale sale cu privire la Messia, are una în care pređice locul unde se va naște și afirmă că Mântuitorul, marele povėțuitor al lui Israil și al întreg genului uman se va naște în Betleem. Cuvintele profetului Miheea sunt următoarele: „*Și tu Betleeme casa lui Efrata, împușinat*

1) Comp. Genesa XXXV, 19, XLVIII, 7. Se pare că vechiul nume al acestui oraș ar fi fost Efrata precum rezultă din locul Genesei citat mai sus. Se mai numește *Betleemul Iudei* (comp. Judec. XVII, 7 9; XIX, 1, 2, 18; Ruth. I, 1, 2. I Sam. XVII, 12) ca fiind situat în tribul lui Iuda și spre deosebire de un alt oraș cu acelaș nume situat în tribul lui Zabulon (comp. Iosua XIX, 15). Etimologiceste este compus din cuvintele ebraice *bet* = casă și *lehem* = pâine, așa în cât înseamnă casa pâinei. La scriitorii nu arare ori pórta și numele de *orașul* sau *cetatea lui David*, pentru cuvintul că acest rege s'a născut aci și aci locuiau în deosebi cei ce se trăgeau din el (comp. Ruth. I, 1, 2; I Sam. XVII, 12).

2) Comp. Jud. XVII, 7, 9; XIX, 1, 2, 18; Ruth I, 1, 2 etc.

3) Anul nașterii regelui David nu se știe cu precisiune, precum d'asemenea nu se știe esact nici timpul când el a domnit. Se știe că s'a născut în Betleemul Iudei și acolo a crescut, a copilărit și și-a petrecut primii ani ai vieței sale. După aceea că s'a făcut rege în împrejurări cu totul excepționale urmând lui Saul și fiind al doilea rege după înființarea regatului în Israil. Apoi, că a domnit glorios 40 ani, și acești 40 ani cad după tótă probabilitatea între anii 1055—1015 înainte de Iisus Christos.

ești a fi întru miile Iudei, dintru tine va ieși mie ca să fie căpetenie (povățuitor) lui Israel, și ieșirile lui din început, din zilele veacului¹⁾.

De la această epocă Messia cel așteptat, conform profețiilor se știa că se va naște în Betleemul Iudei, în acel loc unde s'a născut și Regele David, din neamul căruia urma a fi și El.

Nașterea dară a regelui David și așteptarea poporului Israelitean că Messia se va naște în Betleem, făceau important și însemnat acest mic oraș, care de altmintrelea nu avea nici o importanță, nici prin pozițiunea sa, nici prin numărul locuitorilor, nici prin avuțiile sau pro-lusele sale deosebite.

Dar totă însemnătatea, în deosebi, l-o dă profeția lui Miheea, că adică nașterea lui Messia va avea loc aci.

Iconomia dumnezească insuflă profetului ideea că Messia, urmând a se trage din neamul împărătesc al lui David, se va naște în acelaș loc unde s'a născut și acest străbun al seū, iar profetul a întrupat ideea și a comunicat-o Iudeilor prin cuvintele ce am arătat mai sus, fericind acest mic și neînsemnat oraș pentru marea onóre că se va învrednici a primi în sinul seū pe așteptatul poporului și al neamurilor, pre cel preșis din veac. D'aci totă însemnătatea și importanța Betleemului.

Nașterea supra naturală a Mântuitorului nostru în Betleemul Iudei, o istorisesc Evangeliștii Matei și Luca în modul următor.

Mathei dîce; «Ea nașterea lui Iisus Christos așa aū fost: «că fiind logodită muma lui Maria cu Iosif, mai înainte de «a se lua ei, s'aū aflat avênd în pân-tece din Duchul Sfînt. «Iar Iosif bărbatul ei, fiind drept și nevrînd să o vădêscă «pre ea, aū vrut pe ascuns să o lase. Și cugetând el acêsta,

¹⁾ Miheea V, 2.

«eată ingerul Domnului prin vis s'a arătat lui ȕicând: Io-
 «sife, fiul lui David, nu te teme a lua pre Maria muerea
 «ta, că ce s'a născut într'insa din Duchul Sffint este. Și va
 «face fiū, și vei chema numele lui Iisus, că acesta va mân-
 «tui pre norodul sēū de păcatele lor. Iar acestea tóte s'aū
 «făcut ca să se plinēscă ce s'aū ȕis de la Domnul prin
 «profetul ce ȕice: «Iată Fecióra in pantece va lua și va
 «nasce fiū și vor chema numele lui Emmanuel, ce s'aū tâl-
 «cuit cu noi Dumneȕeū. Și sculându-se Iosif din somn, aū
 «făcut precum aū poruncit ingerul Domnului, și a luat pre
 «muerea sa. Și nu aū cunoscut pre ea, până ce aū năs-
 «cut pre fiul sēū, cel întâiū născut, și aū chemat numele
 «lui Iisus».

Iară dacă s'a născut Iisus in Betleemul Iudei.....¹⁾.

Iar Evangelistul Luca, istorisind marea minune a intru-
 părei Fiului și Cuvintului lui Dumneȕeū ȕice:

«Și aū fost in ȕilele acele, eșitaū poruncă de la Cesar
 «August să se scrie tótă lumea. Acéstă scrisóre întâia s'aū
 «făcut domnind in Siria Kirineū. Și mergeaū toți să se scrie,
 «fie carele in cetatea sa. Și s'aū suit și Iosif din Galilea,
 «din cetatea Nazaret la Iudea, in cetatea lui David, care
 «să chemă Betleem (pentru că era el din casa și din se-
 «minȕia lui David) să se scrie cu Mariam cea logodită lui
 «muere, fiind grea. Și aū fost când eraū ei acolo, s'aū
 «umplut ȕilele ca să nască ea. Și aū născut pre fiul sēū
 «cel întâiū născut, și l'aū infășat pre el și l'aū culcat in
 «iesle, pentru că nu avea ei loc la gazdă.

«Și păstorii era intru acéstă lature petrecând, și păzind
 «străji de nópte in prejurul turmei lor. Și Iată, ingerul Dom-
 «nului aū stătat inaintea lor și slava Domnului aū strălu-
 «cit imprejurul lor, și s'aū infricoșat cu frică mare. Și le-aū
 «ȕis lor ingerul: Nu vă temeți, că Iată vestesc vouē bucu-

¹⁾ Mathei I, 18 - 24, II, 1.

«rie mare, care va fi la tot norodul, că s'aũ născut vouẽ
 «astă-đi Mântuitor, carele este Christos Domnul în ceta-
 «tea lui David . Și acesta va fi vouẽ semn; aflaveți un prunc
 «înfășat culcat în esle. Și îndatăși s'aũ făcut împreună cu
 «îngerul mulțime de óste ceréscă lăudând pre Dumneđeũ
 «și đicẽnd: Slavă întru cel de sus lui Dumneđeũ, și pre
 «pămînt pace întru ómeni bună voire. Și aũ fost dacã s'aũ
 «dus de la dãnșii îngerii la cerũ și ómenii păstori aũ đis
 unii către alții: Sã mergem pãnã la Betleem ca sã vedem
 «cuvîntul acesta ce s'aũ făcut, carele Domnul aũ arãtat nouẽ.
 «Și aũ venit degrabã, și aũ aflat pe Mariam și pre Iosif și
 «pe pruncul culcat în esle. Și vëđẽnd aũ spus pentru cu-
 «vîntul ce se grãise lor de pruncul acesta, și toți cel ce
 «aũ auđit, s'aũ mirat de cele ce s'aũ đis de păstoriĩ către
 «dãnșii. Iar Mariam pãzea tóte cuvintele acestea, punẽndu-le
 «întru inima sa».

«Și s'aũ întors păstoriĩ slãvind și lãudând pre Dumne-
 «đeũ de tóte cele ce aũ auđit și aũ vëđut, precum s'aũ
 «đis către dãnșii» ¹⁾).

Precum se vede din cuvintele Evangeliștilor, Mathei, este dominat mai mult de ideea d'a arãta nașterea supra-naturalã a Domnului, și istorisind nașterea, insistã în deosebi asupra acestui mare Mister. În cãt privește locul nașterei, presupunẽndu-l ca deja cunoscut cititorilor sãi, îl aratã pe de o parte pentru a confirma messianitatea lui Iisus, raportãnd profeția lui Miheea ²⁾); iar pe de alta pentru a trece la un alt fapt mare și însemnat care stã în strînsã legãturã cu nașterea Domnului, adicã închinarea magilor din rãsãriturĩ și furia regelui Irod cãnd a auđit despre nașterea

¹⁾ Luca II, 1—20.

²⁾ Se vede cã profeția lui Miheea, despre nașterea lui Messia în Betleemul Iudei, era fórte popularã și fórte cunoscutã Iudeilor, în cãt Evangelistul, o raportã în mod independet fãrã a se ține de textul ei literal. D'acĩ mica și aparenta deosebire între textul profeției raportat de Evangelist și textul cuvintelor profetului Miheea.

lui Iisus, a căruia perdere urmărind-o a dat ordin se ucidă toți pruncii din Betleem și din împrejurimi, când s'a făcut acel infricoșat măcel, despre care vorbește Evangelistul Mathei în Evangeliul său ¹⁾).

Luca însă istorisind nașterea este dominat de ideea că s'a născut în Betleemul Iudei, și că aci născându-se 'și'a arătat de la început mărirea sa, prin prea mărirea ce I-a făcut'o puterile cerești, cari au vestit și păstorilor din împrejurimi bucuria cea mare a nașterii lui Messia, Mântuitorul, ca cu toții bucurându-se să'l prea mărescă.

Aci dar, în Betleemul Iudei, în cetatea numită a lui David, s'a născut Domnul.

Dar Evangelistul Luca, istorisind nașterea, arată că cu ocaziunea acelei înscrieri sau catagrafieri generale a populațiunei, la Betleem, grămădela era așa de mare în cât sfinta familie nu a găsit loc de găzduit în oraș. El spune că au fost nevoiți să rămână la marginea orașului, adăpostindu-se, ca omeni săraci și fără mijloce într'o peșteră, unde erau și animale, și aci împlinindu-se zilele facerei, sfinta Fecioră a născut. Evangelistul mai adaugă că acesta a fost semnul, dat de inger păstorilor, pentru a cunoște pruncul, *că'l vor afla în iesle*, cum l'au și găsit.

Evangelistul Mathei, pe de altă parte, istorisind că nașterea a avut loc la Betleem, și arătând că au venit la Ierusalim a se închina noului născut Messia, Domn și Impărat, magii din răsărituri, spune că regele Irod s'au turburat foarte mult de această știre. El adaugă că Regele a ordonat convocarea Sinedriului pentru a afla locul unde urma să se nască Messia, și Sinedriul ia spus că, în Betleemul Iudei, căci așa prețisese profetul Miheea ²⁾. Evangelistul arată în

¹⁾ Comp. Mathei II, 13—18,

²⁾ Intre cuvintele raportate de Evangelist, ca răspuns dat de sinedriu lui Irod și textul profeției lui Miheea, există, precum am arătat mai sus o mică deosebire sau nepotrivire care a dat naștere la foarte multe

urmă cum Irod a hotărât să piardă pruncul nou născut, și cum pentru a-l putea afla a ordonat uciderea tuturilor nouilor născuți din Betleem și din tot ținutul din prejur.

Implinindu-se ast-fel profeția lui Miheea și Messia cel așteptat născându-se în Betleem, această localitate istorică deveni și mai însemnată, mai ales pentru cei ce au crezut în Iisus Christos. Creștinii în deosebi l-au considerat și îl consideră ca un loc sacru și scump și foarte de grabă, peștera care s'a învrednicit a primi pre Cuvântul lui Dumnezeu întrupat a fost transformată în templu mareț, ridicat spre a fi și a servi ca loc de închinare și venerațiune pentru credincioși.

Ast-fel micul și neînsemnatul Betleem, onorat în Vechiul Testament comp. Math. II, 6., prin nașterea lui David și ridicat la o deosebită însemnatate prin cuvintele profetului Miheea, devine de fapt însemnat și prea mărit prin nașterea Mântuitorului în el.

Topograficește. Betleemul este situat pe o colină înaltă spre miezăzi de Ierusalim, departe ca 10 kilometri

Scriitorii vechi cari au vorbit despre Betleem și descriu pozițiunea sa nu sunt de acord asupra depărtării acestui oraș de Ierusalim. Ast-fel Iosif Flavie pune, între aceste orașe, distanța de 30 de stadii; Iustin filosoful și martir, 35; iar fericitul Ieronim spune, că, de la Iopi la Betleem sunt 46 de mile¹⁾.

discuțiuni. Mulți au mers până acolo în cât să acuze pe arhierii și cărturarii poporului că au falsificat cuvintele profetului; dar o ast-fel de discuțiune în sine este zadarnică, sau cel puțin ea nu presintă mai nici un interes, când se știe că sensul și fondul profeției este acelaș cu înțelesul cuvintelor raportate de Evangelist ca răspuns al arhierilor și cărturarilor și când se știe că ideea dominantă și de căpetenie a profetului a fost să arate că Messia se va naște în Betleem, ceea ce rezultă și din cuvintele Evangelistului. Apoi mai avându-se în vedere că această profeție devenise foarte populară, pentru că era foarte însemnată și toți se interesa de ea, se înțelege de la sine că sinedriul a raportat-o după sensul ei, fără să mai țină seamă de însuși cuvintele proprii ale profetului. (Comp. Gratius coment., la profețiile lui Miheea).

¹⁾ Compară Iosif Flavie Antichitățile Iudaice, cartea a 7 cap. 10. Iustin filosoful și martir Dialogul cu Iudeul Trifon cap. 7. Ieronim de scriptoribus ecclesiasticis I, 7.

De sigur această nepotrivire în acele timpuri putea să albă loc, căci, nu exista drumuri cari să lege prin o cale dreaptă și practicabilă aceste orașe. Astă-đi însă de la Ierusalim la Betleem este una din șoselele cele mai frumoase ale Palestinei.

Prezicerea profetului Miheea, anunță pur și simplu nașterea lui Mesia în Betleem. Evangeliștii narând nașterea, arată că Mântuitorul s'a născut în Betleemul Iudei, afară din oraș, în o peșteră. Locul acesta de și nu aparținea orașului, el însă era lângă el ca și nedespărțit. Fericitul Ieronim spune că peștera în care s'a născut Domnul, era situată în partea de miază-đi a orașului Betleem, nedespărțită de oraș. Același lucru îl afirmă și marele istoric Evsevie Pamfil.

Istorisirea evangelică despre nașterea Mântuitorului într'o peșteră, unde sfinta Familie s'a putut adăposti, când au venit la Betleem, căci n'au putut găsi alt unde-va un loc de asil din cauza mulțimii ce se grămădise în acel oraș, cu ocasiunea catagrafiei, ce se făcea, este confirmată de toți părinții bisericești posteriori și în decursul tuturor secolilor se confirmă până în ziua de astă-đi.

Grămădela, spun sfinții părinți, pentru a interpreta, cuvintele Evangeliștilor, era așa de mare în cât sfinta Familie, n'a mai găsit nici un loc de adăpostire în oraș, și așa au rămas la marginea orașului, și au fost nevoiți a se adăposti, în o peșteră, la o laltă cu animalele, și acolo Sfinta Fecioră a născut, înfășind pruncul și punându'l în iesle unde l'au și găsit păstorii ce veniseră a i se închina.

Locul acesta era sub un deal mare, precum și astă-đi se vede. Sfinții părinți ne dau multe descrieri amănunțite asupra lui. Ei spun că avea adincime ca de 40 picături și lățime ca de 12, la intrare, și cu cât mergea către fund se tot îngusta, cum de ordinar sunt aproape toate grotile săpate sub dealuri.

Fericitul Ieronim, a avut o deosebită venerațiune către

acest loc. El a stat acolo mult timp, și a lăsat cu limbă de mörte să fie înmormântat acoloa lângă locul unde tradițiunea arată până astă-đi locul nașterei Domnului¹⁾, istorisește că împăratul Adrian ar fi voit ca locul acesta său mai bine đis cele întâmplate acolo, să se uite. El a ordonat să se planteze o pădure și să se ridice un altar în onórea đeului Tamutz seű Adonis, așa în cât la điuva sərbătorirei acestuđ idol rușinos și imoral, printre copaciđ și zidurile ridicate să se audă cânturile obscene și bocetele nenorocitułui amant al Venerel²⁾.

De sigur că fericitul Ieronim a cunoscut, saű a auđit vre o tradițiune veche în acest chip, și nu este de mirare că împărađil romanđ din aceste timpuri, carđ se sileaű prin orđ și ce fel de mijlóce să facă să dispară orđ și ce amintire despre Iesus Christos, să fi făcut și pe Adrian să se fi gândit la așa ceva, însă nimenđ nicđ o dată n'a auzit și n'a cunoscut vre o ast-fel de pădure și altar în aceste locuri. De altmintrelea, din istorie se știe că Adrian a fost mai pornit asupra Iudeilor, carđ i a făcut multe neajunsurđ în Palestina, de cât asupra creștinilor. Dar chđar dacă își propusese așa ceva, nu a adus la îndeplinire, căci nicđ chđar fericitul Ieronim nu amintește despre vre un cult saű serbare a acestuđ idol păgân saű a vre unuđ alt zeű acolo, înainte de timpurile sale. Și dacă acésta nu a putut avea loc înainte de timpurile sale, după aceea, când aű început timpurile glorióse ale creștinismuluđ, nu a putut fi profanat saű pângărit de nimenđ acest loc. Tradițiunea este continuă și cu tóte nenorocirile ce aű mai putut trecě preste locurile sfinte, pe locul nașterei Domnuluđ măređul templu ridicat de

¹⁾. Mormântul fericitułui Ieronim până în điuva de astă-đi se conservă în aceeași biserică care cuprinde locul nașterei Mântuitoruluđ(căci pe acésta peșteră sf. Maređ Constantin cu muma sa Elena, a ridicat un frumos și măređ templu, care, de și deteriorat, se conservă până astă-đi.

²⁾. Ieronim ep. ad. Paulinam.

Constantin și mama sa Elena se conservă până astăzi și este ca loc sfânt pentru adorare credincioșilor.

Asupra mărimii sale numărului locuitorilor vechiului Betleem, nu avem aproape nici o știre, nici din datele biblice, nici de la sfinții părinți ai Bisericii.

Din Biblie se știe că era un oraș mic și neînsemnat și a devenit important, precum am arătat, mai întâi prin faptul, că în acest oraș s'a născut David, și prin profeția lui Miheea, că aci se va naște Mesia.

De altminterlea și astăzi, Betleemul este mai mult un sat de cât oraș. Astăzi el nu numeră de cât 3000 locuitori, în majoritatea lor creștini, cari se ocupă cu facerea icónelor lucrate mai ales în sedef.

D.

BIBLIOGRAFIA GREACĂ.

Am întreprins încă de mai mult timp adunarea și analisarea cărților grecești, tipărite în țară și afară din țară, și care sunt imprimate cu ajutorul bănesc al Românilor. Din aceste publicațiuni, în majoritatea lor, după ce le dau titlul complet în grecește și-l traduc și în românește, am extras din prefețele și dedicațiile lor, din conținutul lor, toate părțile privitoare la Istoria noastră națională, laică și bisericăscă, în scopul ca aceste materiale positive să pótă fi cunoscute și întrebuințate de către cei ce se ocupă cu Istoria noastră. N'am făcut publicarea tuturor cărților Grecești chiar din țară, când acelea nu cuprindeau nici un interes pentru noi; fiind-că ori-cine le pótă vedea în autorii Greci, ca Zavira, Papadopul Vretos, Satha, Paranica etc. Scopul meu a fost de a dovedi cât de mult aũ sacrificat Românii pentru popóarele din Orient, de sub jugul turcesc, grece ori grecizate și cât de tare era răspândită între Români limba

grăcă, mai ales în pătura mai înaltă socială. Aceste publicațiuni au fost toate și în mâinile Românilor și s'au folosit cultivându-și mintea și îmbogățindu-și cunoștințele. Materiālul extras are o mare valoare și pentru istoria generală a culturii la Români în sec. al XVII, XVIII și parte din al XIX. Multe din aceste cărți le-am găsit în fosta Bibliotecă a Statului, alipită astăzi la Biblioteca Academiei Române, apoi la Academie și o parte din ele sînt proprietatea mea. Sper că această publicație va interesa cu deosebire pe cititorii Revistei «Biserica Ortodoxă», pentru că mai toate sînt de cuprins religios, polemic și moral.

Publicarea o fac cronologic, cât e posibil, spre a se putea surprinde mai bine mișcarea culturală din secolii trecuți.

Primiți vè rog, iubiți cititori, cu dragoste creștină aceste mici ostenele ale mele, ce le am depus în orele libere, pentru desgroparea materialelor învechite, privitoare la *Istoria Țării Nostre*, și fiți sănătoși.

Din Dositeiū despre tiparul grecesc în Iași.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὄντες εἰς Γιάσιον καὶ ἰδόντες τοὺς μὲν Μολδαβοὺς τοποῦν ἔχοντας, τοὺς δὲ Ἕλληνας οὐ, καίομεθα τὴν καρδίαν. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τῶν καλῶν ἀρχηγός, καὶ τελειωτής, φέρει ἡμῖν Βλάχον τινὰ ἱερομόναχον τοῦνομα Μητροφάνη, καὶ δίδομεν αὐτῷ ἑξακόσια γρόσια καὶ κατασκευάζει τύπον καινόν. Καὶ δὴ δίδομεν αὐτῷ ἀναλώματα καὶ χαρτία καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Νεκταρίου κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Παπα πέμπομεν, καὶ παρ' ἐλπίδα τυποῦται ὁ καὶ διενείμαμεν τοῖς πάσι ἀδωροδοκῆτως. Ὡφθη δὲ ἡμῖν γλυκὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν Ἀδρανόπολει εὕρισκόμενος τῷ χι-

λιοοστῶ ἐξακοσιοστῶ ὀγδοηκοστῶ τρίτῳ ἔτει ἀπέστειλαμεν χαρτία εἰς Γιάσιον καὶ ἐδώκαμεν τῷ τύπῳ καὶ τὸ τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης βιβλίον, γράψαντες ἐπιστολάς καὶ τῷ Δούκα βοεβόδα¹⁾.

«In anul una mie șase sute opt-deci fiind în Iași și vădând, ca Moldovenii au tipar, iar Grecii nu, ne ardea la inimă. Iar Dumnezeu conlucătorul celor buni și săvârșitorul ne adusă un Vlah Ieromonah cu numele Mitrofan și i-am dat șase sute de lei și pregătește un tipar nou. Și i-am dat lui de cheltuială și hârtie și cartea lui Nectarie asupra începătoriei Papei i-o trimitem și peste nădejde (așteptare) se tipărește, pe care o am împărțit tuturor în in dar. Ni s'a părut nouă plăcut lucrul și aflându ne în Adrianopol la anul una mie șase sute opt-deci și trei, am trimis hârtie la Iași și am dat la tipar și cartea lui Simeon al Tessalonicului, scriind epistole și lui Duca Vodă». In această pericopă ni se dă data pozitivă a înființării tipografiei grecești la Români.

Iată cea întâiă carte grecescă tipărită în Moldova, la Monastirea Cetățuia.

1) Τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατριάρχου τῆς μεγάλης καὶ ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, Κυρίου Νεκταρίου, πρὸς τὰς προσκομισθείσας ἑσέεις κατὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φρατόρων, διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν Μαίστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα Ἀντίρρησις.

Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ Πατριαρχικῇ καὶ Ἀυθεντικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Ἰζετατζούια, κατὰ τὸ 1682 ἔτος τὸ σωτήριον. ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐν Γιάσιῳ τῆς Μολδαβίας.

«A prea fericitului și prea înțeleptului Patriarch a marei și sfinteii cetăți a Ierusalimului, Domnul Nectarie, la propozițiunile propuse contra fratorilor din Ierusalim de către Petru Magistrul lor, despre primatul Papei, Combatere.

Tipărită acum întâia oră în respectata Patriarhicescă și

¹⁾ Dositeiū Patriarohul Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχεούτων. Cart. XII. capit. XII, pagina 1237.

Domnescă Monastire a Sfinților slăviți și întâi corifei ai Apostolilor, ce se numește Cetățuia, la anul 1682 al mântuirii, în luna Iuliă, în Iașul Moldovei».

După acest titlu al cărții urmează câte-va poezii și pericope din sf. Părinți fără valoare pentru Români; iar în prefața către cetitori se cetește:

«Iar noi ca și această carte a lui să se respândescă pretutindenea în lume, prin harul lui Christos, am publicat-o prin tipar (pe care din nou l'am alcătuit) spre mărirea lui Dumnezeu și întrebuințarea noastră a credincioșilor, pentru că formarea tiparului este dintre bunurile cele mai mari a nemului nostru. Noi însă ceea ce datoream am făcut. Să dăm mulțămire lui Dumnezeu celui ce lucrează toate prin toți, cu a cărui ajutor și altele, netipărite până acum, din ale părinților, cărți de ale noastre și despre mărturisirea credinței noastre ortodoxă și despre orî ce schismă și erezie de acum înainte se vor tipări». Apoi urmează dedicația:

«Prea strălucitului, prea blagocistivului și prea măritului Domn și Egemon, Domnului Domn Ión Duca Voevod a totă Moldovlahia și prea mărețului locoșitor a totă Ucraina și acelor din jurul ei mântuire de la Dumnezeu».

Fiind că Filip Regele Macedonenilor învingea și își făcea tot mai mare stăpânirea sa, se intristă Alexandru, dîcînd că părintele său are să cucerească tot, iar mi-e nu'mi va rămănea nici un lucru ca să mă disting. Ambiția lui însă nu era potrivită, căci era despre lucruri deșarte, care înainte de ale obține se duc și înainte de ale organiza dispar. *Iar cugetarea ta cea înaltă nu numai guvernămîntul în Dumnezeu a teribitului și pururea pomenitului părintelui (?) tîu Vasilie Voevod îl vei clironomisi legal spre mai bine, nerîvnind nimica în totul aceleia; ci îndeplinind porunca evanghelică, servind bine și cu bună voință și darurilor sufletești ale aceleia, îmulțînd cele ale noastre (căci cele sufletești pre-*

date se immulțesc, și mereu adăugându-se devin nenumărate și imbelșugate), dintre care și numai acestea ajung spre un bun nume de-apururea: acela fiind iubitor de Dumnezeu cu îngrijire și bună voință adunând Sinod local în Iași, a făcut să tacă scandalele ivite atunci în Rosia mică asupra credinței apostolice și surprinzând calomniile Calvinilor prin numitele capitule ale lui Ciril, le-a împrăștiat. Iar tu ca Elisei luând de la Dumnezeu îndoite chipuri de teosevie și împodobit cu bine-facerea și înțelepciune, lup-tând, apoi ca și Ilie învăpăeat de zel ai ambiționat la săvârșirea tiparului grecesc, îndreptând nu numai pe Ortodoxii Ruși, și nici numai scăpând de calomnia parțială Biserica; ci ori căruși Ortodox, ca o lumină a credinței evanghelice și ale sfințelor tradiții Apostolicești și ale părinților, opunându-le scrierile și contra ori-cărei schisme și eresii, le-ai procurat armă neînvingătoare. Acesta-i dovada sinceră a Ortodoxiei tale, acesta-i capitulul virtuților tale, și arătarea în adevăr bine-voitoare a lui Dumnezeu cătră tine. Și în viața prezentă vei fi păzit de tot protivnicul până la bătrânețe adânci, iar în cea viitoare vei câștiga fericirea Cerului.

Dositei, cu mila lui Dumnezeu Patriarh a sfinței Cetăți Ierusalimul și rugător al strălucirii Vostre».

După dedicație urmăzează viața Patriarhului Nectarie, în care sunt următoarele locuri ce ne interesază:

»Fiind de 50 de ani, a fost de două și de trei ori la Vasilie Voevodul Moldovlahiei pentru înțelepția lui Ioanichie al Alexandriei, care oprea pe Sinaiți a liturgisi în o casă de rugăciune ce o aveau în Egipt.... Apoi la 1664 m'am dus în Moldovlahia pe timpul lui Ioan Eustratie Dabija Voevod și am așezat monastirile Sfințului Mormint de acolo și fiind dăruit indeajuns a aflat îngrijire mare din partea tuturor

și primire și din partea marelui Vistier Boerul Duca, care a fost apoi Domn acolo și care cu măreție domnește și acum. Apoi la Martie venind în Ungrovlahia, pe timpul lui Grigorie Voevod, unde saŭ nimica saŭ puțin luând ajutor, apoi de la acela trecând Dunărea și umblând prin orașelele dinprejur pentru milă, a ajuns în Decembrie la Târnova... »

La sfârșitul cărței se dice: 'Ετυπώθη παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Μητροφάνους—*S'a tipărit de cel între ieromonahî Mitrofan*. Acesta-i vestitul Mitrofon fost Episcop de Huși și Buzău.

Cartea este folio, litera foarte frumoasă cicero și cuprinde 255 de pagini.

Acésta-i întâia carte imprimată la Cetățuia, în Moldova, în limba grăcă.

II) 'Ιστορία τῶν κατὰ τὴν 'Ουγκροβλαχίαν τελεσθέντων, ἀρχομένη ἀπὸ Σερμπάνου βοεβόδα μέχρι Γάβριηλ βοεβόδα, τοῦ ἐνεστῶτος Δουκός. Ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν 'Αρχιερεῦσι Πανιερωτάτου Μητροπλίτου Μυρεών, Κυρίου Μιχθαίου τοῦ ἐκ Πογωνιανῆς. Καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐνδοξοτάτῳ Ἀρχοντι Ἰωάννῃ τῷ Κατριτζῆ. Ἐν Ἐνετιγῆ παρὰ Ν. Γ. 1683 ἰν Oct.

«Istoria celor săvârșite în Ungrovlahia, începută de la Șerban Voevod până la Gavriil Voevod a Ducelui present. Lucrată de cătră cel între Arhierel, Preasfințitul Metropolit al Mirelor, Domnul Mateiu, din Pogoniana și afierosită prea gloriosului boer Ioan Catrigi. În Veneția de N. G. 1683, în Octobrie».

Acéstă scriere este tradusă și în românește de cătră Maxim, Directorul Gimnasiului Sf. Sava din București, la 1863 și imprimată în Tesaurul de Monumente istorice de A. Papiu Ilarion vol. I, pag. 327—384 inclusiv.

III) Ἀνδραναθίαις τοῦ εὐσαβεστάτου καὶ ἀνδρειοτάτου Μιχαήλ βοεβόδα. Ἐτι δὲ καὶ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν 'Ουγκροβλαχίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἀφέντεψεν ὁ Σερμπάνος βοεβόδας, ἕως Γαβλιή Μογύλα βοεβόδα. Ἐτι δὲ περιέχει καὶ τὰς παραγγελίας πρὸς τὸν Ἀλέ-

λέξανδρον Ἡλιάσι βοεβόδα καὶ εἰς ὅλους τοὺς διαδόχους τῆς Αὐθεντίας καὶ θρήνος περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνετίησι, παρα Ν. Γ. 1683.

«Bravurile prea piosului și prea bravului Mihail Voevod. Încă și câte s'a întâmplat în Ungrovlahia din timpul de când a Domnit Șerban Voevod până la Gavrii Movilă Voevod. Mai cuprinde încă și sfaturile către Alexandru Iliăș Voevod și la toți următorii domniei și plângerea despre Constantinopol. În Veneția, la N. Gh. 1683».

Ambele scrieri sînt în Octavo, și s'aŭ imprimat întăia dată în tipografia lui Niculae Glichî, care ș'a pus numai inițialele la începutul cărților.

Traducerea în românește și a acestei cărți este făcută tot de Maxim și imprimat iarăși în Tesaurul de Monumente a lui A. Papiu Ilarian pag. 279—326 inclusiv vol. I.

IV) Ἀκολουθία τῶν ἀγίων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάχχου. Ἐτυπώθη ἐν Γιάσιω τῆς Μολδαβίας παρα Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Χουσίου, Κυρίου Μητροπόλεως, ἐν ἔτει 1685.

«Serviciul sfinților martiri Sergiū și Vach. S'a tipărit în Iașul Moldovei de cătră prea iubitul de Dumnezeu Episcop al Hușilor, Domnul Mitrofan, în anul 1685».

Formatul 4°, cuprinde 22 pagini.

Estragem din prefața acestei cărți, după Emile Legrand Biliothèque grèque, v. II, pag. 425, următoarele:

«..... Cunoscînd fôrte acurat acest adevăr deosebitor dintre starea lumescă și Evangelică, prea Mărețul, cu mila lui Dumnezeu, prea Înălțatul și prea piosul Domn și Egegon a tótă Ungrovlahia, Domnul Domn Ioan Șerban Voevod Cantacuzin, ca urmaș a celor vechi de Dumnezeu încoronați împărași, a preferat mai ales partea cea bună, și a voit a se presenta cu înțelepciune solomonică și spre continuarea prea mărêlă a vestitului său neam, strălucită, împodobită și urmată cu multe și variate virtuți, pe care timpul le va

arăta până la marginile pământului, judecând (προκρίνουσα) să albe onoarea acelei Domnii, despre care dăcerea profetică strigă: «Pe mine foarte m'aŭ cinstit prietiniŭ tăi, și Dumneđeŭ foarte a imputernicit stăpânirea lor», *dar și acum a îndemnat-o ne'ncetat pentru dădirea casei de rugăciuni (Biserică) adică a clădit Strălucirea sa în țara sa din temelie o monastire domnescă și prea frumoasă, în localitatea Cotroceni, împreună cu toate așăzerile sale și a celor ce contribuesc la înfrumusețarea templului și acelor trebuitore pentru chivernisirea monahilor, în cinstea Adormirei Născătorei de Dumneđeŭ. La aceeași monastire a sa a regulat Strălucirea sa să se prăznuiască sfinții Serghie și Vach în ziua lor cu prăznuire strălucită, cu ospețe și cu primirea celor ce vor veni la sərbătorea lor, pentru că în timp de nevoe a aflat scăpare la Dumneđeŭ, puternicul Mântuitor, apoi la neîntinata și neapărată trebuitore în rugăciuni, la Născătorea de Dumneđeŭ și al treilea la marii martiri Serghie și Vach, fiind-că ziua fugei lui a fost ziua sfinților, Octombrie 7. Acastă prefață este scrisă în Iași la 1685“.*

V) Ἡ Δείξις Γραφῆς, δηλαδῆ. παλαιᾶς καὶ Νέας διαθήκης ἅπαντα.

Divina Scriptura, nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia.

A viro doctissimo et liquarum peritissimo deligenter recognita et multis in locis emendata, variisque lectionibus ex diversorum Exemplarium Collectione decerptis et ad Hebraicam veritatem inverti Testamento revocatis aucta et illustrata.

ἄλλαι μὲν ἐτέρωθι τυπωθεῖσα καὶ νυν πρῶτον ἐκδοθεῖσα. Ἐνετίησι, περὰ Νικολάου Γλυκεῖ, 1685.

Prefața de la acastă operă fiind prea însemnată o traduc totă luată din Emile Legrand pag. 440, opul citat.

Prefață la Biblie.

«Prea luminatului, prea gloriosului și prea creștinului Egegon, Domnul Domn Ioan Șerban Cantacuzin, Voevod a totă Ungrovlahia, Craiova și a celor-l-alte, Neculai Glichii εὐδαμόνιος διάγειν—să petreacă în fericire.

Cele bune, prea renumite Dómnne, neglijate ajung la ruină cu timpul și se dau uităreii. Căci timpul, răsărind și cele necunoscute (după tragedii) și ascundând cele vădute, nimic în nici o parte nu le-a păstrat neschimbate, ci prin natură unele să întunece (*ἀμαυροῦν*), iar altele cu totul se prăbușesc în neștiut. Iar de n'ar fi cineva care să intrerumpă acest mers al timpului, de demult ar fi lipsit cele bune de la ómeni. Acesta ce alt ar fi, denu rețnoirea celor învechite, așezându-le cu puterea timpului, și nelăsând cele ce odată există să se pėrdă ușor, ci să rămăe în tóte vécurile succesiv, ca din ele să se folosescă și strămoșii și să nu se priveze și urmașii. Acésta și eú, prea mărite de Dumneđeú și prea înălțate Domn, cunoscēnd, m'am întristat nu puțin și în cât-va am putut să aduc lucrurilor un ajutor óre-care, pentru că dīlnic multe sīnt cele ce s'aú făcut și s'aú stricat. Decī se cuvīne, am socotit, dacā nu la tóte, cel puțin la cele mai de nevoe, câtā-i posibil se le vin în ajutor. Și dar vėdēnd dumneđeésca în adevěr și Sfințita Scriptură tipărită grecește nu odată saú de douė orī, ci de multe orī, în timp ce și graul grecesc înflorește și la mulți la cei din rėsărit și din apus renăște; iar acum (fugī sórtā) acésta prețuīndu-se de puținā onóre de către unii, și căci stnt prea puținī la număr, cari gustā din ea și din nenorocire neglijatā și ne mai rețnoīndu-se nici de cum prin alte retipărituri; ci primejdie fiind ca în scurt învechīndu-se se nu ajungā cum-va (ceea ce să ferescā Dumneđeú) la o nimicire desāvīrșitā, ca o raritate mare, precum și alte (cărți) aú pățit de ale filosofilor și teologilor; pe de o parte alegēnd

pe cea mai bună dintre toate cele tipărite de demult până acum, nu m'am lenevit a o reedita cu tiparul meu.

Am întâlnit foarte multe greutăți la această întreprindere a mea, mai ales între toate și cheltuiala de bani, pentru că-mi trebuia o mare sumă, plus nesiguranța vieții. Căci a trebuit să cheltuesc mai doi ani pentru aceasta, ca nu cum-va începând ținerea turnului să-mi vie de odată și morțea și se rămână lucrul neterminat! Dar acesta nu mi-a înfrânt de loc dorința mea spre bine; chemând pe Dumnezeu în-tr'ajutor la lucru, l'am și început și cu ajutorul său n'am fost privat de ceea ce doream. Mulțumită lui Dumnezeu cel ce ajută la bunele întreprinderi. Pe mine (dacă trebuie să spun adevărul) nu alt ceva m'a mișcat foarte și m'a împins la acesta, de și, cum am spus, multe sînt motivele, *de cât că această lucrare se săvîrșaste în zilele de Dumnezeu cinstitei vóstre Egemonii. Fiind-că a câștigat de la voi mil de bunuri nu numai Mysia și Panonia, dar și totă Grecia, am alergat și eu cu totă dispoziția prea căldurosă ca și acest har să-l adscriu bunătăților tale, ca și pe cele-lalte, prea mărite de Dumnezeu și prea strălucite. Trebuie, prea mărețe Egemon, să dedic cui-va această carte. Și eu nu socot că nu s'ar cuveni altuia de cât strălucirii tale, pentru că ești participătorul și împărțitorul mai ales a bunurilor din ea celor mai mulți.*

Căci curînd și la această întâia temelie, țin a cuvintelor Dumnezeestelor scripturi, vedem o genealogie admirabilă a protopărinților și demnă de mil de laude. Iar dacă cine-va ș'ar îndrepta atențiunea asupra genealogiei tale, cum cine-va închidîndu-și ochii și închidîndu-se buzele, nu s'ar spăimînta de șirul cel mai frumos, odraslă împărătească și înfrumusețat cu mil de podóbe de tot felul? Și nimeni nu mă póte acuza că mințesc. Căci toți cunosc prea nobila casă a renumiților Cantacuzini câte bunătăți au răspândit și cei

întâi și cei mai de pe urmă și se vorbește până la marginile lumii despre ei, adică de nobleța și de fama admirabilă a lor. Ce însă s'a întâmplat după aceea? Nu un Cataclism? Și sămînța cea veche a neamului lui Noe, după explicările dumnezeiești, ș'a conservat în chivot în timpii mai de pe urmă. Tot asemenea și pe timpul luminării tale tot așa se consideră, *salvându-se în tine, ca într'un camin prea bun caracterile divine, nestrămutate, ale vestitului vechiū neam al Grecilor, și pe când altele saū inegrit, neamul tăū însă vestit a rămas și va rămânea în vecie mai presus de furtune, de atacurile și ispitile ce i se opun*. Apoi pe Avraam cum îl voiū trece cu vederea și împreună cu el pre prea iubitorul de Dumnezeu fericitul tăū părinte, pe cel cu sufletu! în adevăr avramian? Care cu dreptul (după cum altă dată și Avraam) a auđit de la Dumnezeu, conducătorul a tóte, cu totul bine: «Eși din pămîntul tăū și din sămînța ta și vin'o în pămîntul ce'ți voiū arăta. Și dar cedēnd cu supunere chemărei Dumnezeesti părăsăște cea mare cetate, ș'a ajuns la pămîntul în care singur acum stăpânești, nu în afară în adevăr de Pronia dumnezeescă, *iar acēsta, ca din acela să rămână stăpân și hrănitor și îngrijitor prea bun, fiul prea vestit a aceluia, tu însuți dic, Domnul Ioan Șerban Cantacuzin Voevod. De aceea pe tine cu dreptul te-am recunoscut și numit și Moisi și Iisus, conducēnd și administrānd nu un popor cu cerbice tare, ca cel iudaic, ci creștin, blānd și supus Domnului la jugul Dumnezeesc, popor sfint și preoție împēratēscă. Ce dar? N'ai suferit ca profet—impēratul David de necređut de la cei ce se improtiveaū vrăjmășește cu îndărătnicie la ceea ce era bun? apoi de cătră Pronia divină nu numai te-ai salvat întreg, dar încă ai stăpānit și pe cei ce te vrăjmășueaū și ai ridicat*

rușinea dintre fiii lui Istrail. De aceea te-ai și învrednicit de cătră Dumneșeș de darurile și harurile cele mai mari, mergând din glorie în glorie. Iar pe Solomon, pe care l'ai și imitat în virtuși, mărturisește dreptatea de la început și adevărătatea Strălucirei tale, cei suprabondente, între cele dintăș. În cât este vreme a șice cu Scriptura, adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din ceruri a privit, ca odinioră în timpurile lui Solomon. Dar acela a șidit templu Domnului a tot Stăpănitoe, iar tu ai trecut cu vederea acésta? Nicî de cum. Ai învins de Dumneșeș mărite și în acésta în parte pe Solomon și l'ai întrecut, după cum toși spun și nimenî nu se împotivește. S'a clădit propoveduitoe înfocat a unei asemenea întreceri renumitul, mare și dumneșeesc templu a pururea lăudatei Născetőrei de Dumneșeș și lui Serghiș și Vach, acoperitorilor tēi și apărătorî, lângă București, șidit din temelie și rîdicat la cel mai înalt grad al artei, cu învoirea și ajutorul lui Dumneșeș, iar cu cheltuiala ta regală și măreșă. Las acum de a povesti lăcașurile dumneșeesti și sfinșite din deosebite localităși și sate, ce nu sînt pușine la număr, pe care le-ai înălșat prin zel dumneșeesc, neeconomisind nimic de loc. Fiind că fie-care în ce'și complace în acelea-și onorându-se se veselește, după proverb. De aceea și eș am voit a cinsti Măreșia ta prin acésta a mea dedicație. Iar a te veseli pentru dedicare este acurată socotinșă, că prin tine sfințele Scripturi s'aș explicat și s'aș tradus din limba grăcă în limba Mysilor și a Dacopeonilor, care arată iubirea ta către sfinșitele și dumneșeestele cărși și evidentă se face dorinșa cea prea înferbăntată. În cât și cu acésta ai întrecut și pe confratele Plotomeș ce a stăpănit în Egipt. Căci și acela traducând sfinșita Scriptură, o aș

așezat în propria sa Bibliotecă. *Iar tu prea înțelepte și de Dumneșeu respectate Cap, aferosești cărțile în dar la sfințitele Biserici. Ție dar, prea renumite erou, coróna Domnitorilor din vécuri, îți dedic această carte, numită Vechiul și Noul Testament.* De aceea, de trei și de multe ori fericite și bine cuvântate, nu te abștinea, înprotivindu-te, a primi acest dar al meu, având în vedere dorința ardentă respectuósă ce o am către tine în parte, și nu la obștimea darului.

Să trăești fericit, Lauda Grecilor, Gloria Bizanțului, dorul Cantacuzinilor și Stăpânitorul a tótă Mysia. In Veneția“.

VI) Τοῦ μακαρίτου Μελετίου Συρίγου, διδασκάλου τε καὶ πρωτοσυγγέλου τῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει μεγάλης Ἐκκλησίας. Κατὰ τῶν Καλδινικῶν κεφαλαίων καὶ ἐρωτήσεων Κυρίλλου τοῦ Λυκάρεως Ἀντιρρήσις.

Καὶ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐγχειρίδιον κατὰ τῆς Καλδινικῆς φρενοβλῆσις.

Τυποθέντα διὰ δαπάνης καὶ ἐπιτροπῆς τοῦ ἐκλαμπροτάτου, εὐσεβεστάτου καὶ γαληνοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας, Κυρίου, Κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασαράμπα βοεβόδα. Ἐπιμελεῖα δε καὶ διορθώσι τοῦ λογιωτάτου Νοταρίου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Κυρίου Μκνουήλ Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν τῇ περιφέρῃ πόλει Μπουκουρέστι τῆς Οὐγκροβλαχίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1690, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

«A fericitului Meletie Sirig, dascalul și Protisinghelul Bisericeî marî din Constantinopol asupra capitulilor Calvinești și a întrebărilor lui Ciril Lucaris, Combatere. Și a lui Dosoteiû Patriarhul Ierusalimelor, manual înprotiva greșalelor Calvinice.

Tipărite cu cheltuțala și cu indemnul prea strălucitului, prea piosului și prea luminatului Domn și Egemon a tótă Ungrovlahia, Domnul Domn Ioan Constantin Basarabă Voe-

vod, prin îngrijirea și corectarea prea învățatului Notar a marelui Bisericii Chir Mihail Macri din Ioanina. În renumitul oraș Bucureștii Ungrovlahiei. În anul mântuirii 1690, în luna Septembrie».

Pe contra pagină este marca țerei foarte frumos lucrată, corbul cu Crucea în cioc. Dedesuptul stemei sînt în grecește versurile următoare: «Din Ungrovlahia singur acest Constantin este, care conduce frânele acestia, acum cu fericire. Ramură prea renumită fiind, din părinte Basarabă, iar după mămă din Împărații Cantacuzini. Caracterisază visul sufletului iubitorilor de dragoste, pentru că este simbolul piosității, a Patriarhului Ierusalimului celui sincer iubit de Dumnezeu, cu numele Dositeu».

Cartea este în folio și cuprinde pe lângă scrierea lui Sirig și Expunerea Credenței de la Sinodul din Ierusalim, scrisă de Dositeu Patriarhul Ierusalimului. În această lucrare ni s'a păstrat practicalele Sinodului din Iași sub Varlaam Mitropolitul Moldovei și Domnitorul Vasilie Lupu, cum și o epistolă din partea Sinodului din Iași către Domn, prin care-l mulțamește de ospitalitatea ce a avut acolo, de interesul ce pune pentru apararea Ortodoxiei, declarându-l de apărător și protector al Ortodoxiei. Iată această Epistolă:

«Prea strălucitului și prea marelui Duce, iubitorului de Dumnezeu Domn și Egemon a totă Moldovlahia, Domnului Domn Ioan Vasilie Voevod, mântuire de la Dumnezeu.

Ție ți-a fost dat, cu adevărat Duce prea mărețe, a răspândi prin tipar și aceste scrisori Sinodice, fiind că ție ți'a oferit Domnul semnul de a fi sprijinitorul Bisericii Sale, și brav nimicitor al ereziilor. Pe tine numai, dintre toți Egemonii pămîntului, alegîndu-te ca bine plăcut Lui, cui altuia i s'ar cădea a proscie și stigmatiza opiniile false, dacă nu în adevăr minței tale geniale, cei iubitori de Dumnezeu? Carea vîdînd Bisericile lui Christos

perturbate din cauza Capitulilor de curând ivite, cu cuprins Calvinic, preținđend a fi ale noastre, sub titlu: Mărturisirea Orientaiă a credinței creștine. Nu te-ai lenevit de loc, ci făcend toate chipurile, nu te-a lăsat de osteneală până a nu chema pe locoțiitorul Preasfi și apostolicului tron Ecumenic și pe întregul Sf. Sinod de pe lângă el, cum și din Rosia pe reprezentanții Bisericeii de acolo; și așa cu aceștia ai sfășiat toate dogmele false, admițend și întărind prin cărți publice dogmele curate ale Bisericeii Orientale; și ast-fel descoperind veninul cel ascuns în acele capitule cătră toți fiii Ortodoxi ai Creștinilor. ai ordonat a se face cunoscut în public socotința ce o are despre aceste dogme Biserica noastră cea mare a lui Christos. Pentru că așa să pot cunoște oile Domnului de pretutindenea, de care mănări trebuie a se feri și spre ce pășuni sigure a se apropia. De aceea mulțămind lui Dumnezeu de cele economisite nouă prin tine de El, 'L rugăm din tot sufletul de ați dăruia viață prezentă, îndelungată și pacinică, intrumuseând cu harul său tronul Egemoniei până la sfârșit, și a te permuta în viața viitoare de la cele pămîntești la Impărăția Cerescă».

(Urmază subsemnăturile membrilor Sinodului).

Acest doct. teolog, a cărui viață i-o descrie în introducere Patriarhul Dositeu, a stat mult timp în Iași. El a scris această carte mai întâiu în limba veche grecescă, ș'apoi a tradus'o în cea vulgară. În ea combate toate eresiile și alunecările de la ortodoxism, atât a le Catholicilor cât și mai ales ale Calvinilor, combătând punct cu punct scrierea dată sub numele lui Lucaris, imprimată în Apus sub titlu: *Mărturisirea Bisericeii Răsăritului*. Motivul imprimării acestei cărți ni-l descrie ast-fel Dositeu Patriarhul Ierusalimului:

.....«Să se știe că pe la 1670, anul mântuirii, Consulul din Constantinopol al Franciei a cerut de la uniți Arhieriei și chiar de la Patriachi socotința Bisericeii Răsăritului înscris

despre cele privityore la credință și i-aŭ dat mulți și clar și sfințitul Sinod din Constantinopol, când am compus și noi un manual combătând aturările Calvinice, pe care aflându-le, veți cunoște cauza pentru care căutaŭ ast-fel de scrieri Galii. Apoi venind în anii mântuirii 1680 în Vlahobogdania, ne-aŭ rugat pe noi Ortodoxii din Ardeal ca să le dăm câte-va scrieri pentru ca să potă să răspundă Calvinilor, cari îi suparaŭ foarte mult. Și așa aflându-ne în împrejurare de a-i ajuta, mulțămită lui Dumnezeu, am găsit presenta carte a repositului Sirig, cum am spus mai înainte, și cetând-o de multe ori, am găsit-o îndeajunsă la totă întrebaarea unor ast-fel de eretic. Mai întâi pentru că este Ortodoxă și în totul conformă cu Biserica Răsăritului. Al doilea pentru că răspunde la toate cele de nevoie și cu cuvint bisericesc spulberă ori ce propoziție eretică și o sfărămă ca pe o țesetură de paenjen. Al treilea, că repositul acela scriiod-o la început în grăca veche, o a prefăcut însuși în limba vorbitore și pôte ori-ce creștin să aibă din ea mare ajutor și mai ales mulți nobili din Vlahobogdania, care elinizază (vorbesc grecește) cele mai adese ori în limbă, o vor traduce ușor în limba valacă, în cât să devină de folos obștesc în totă Biserica. Am alăturat pe lângă ea și manualul nostru într'un singur volum. Și voinđ s'o punem sub tipar în noua noastră tipografie, n'am putut din destrăbălările vremei și din sărăcia noastră. Intre acestea Mirele Bisericeii, cel Unul născut Fiū a lui Dumnezeu, îngrijind de poporul său, a bine-voit de a domnit prea strălucitul, prea piosul și prea înălțatul Domn a totă Ungrovlahia, Domnul Domn Ioan Constantin Basarab Voevod, atât de mare fiind, și de neam creștin și cu educația religioasă, cum și de o purtare virtuoasă și mai ales rîvnitor al credinței Ortodoxe. Indată ce i-am amintit de acesta, ca reprezentant a lui Christos, a primit cu bucurie cerirea și a hotărît să se imprime cartea cu cheltuēla Strălucirii sale și să se împartă Ortodoxilor în dar, din partea Înălțimei Sale...»

Acest Meletie Sirig a mai adus și alte servicii neamului nostru Iată ce ne spune despre el tot Dositeiū Patriarhul în viața sa:

...«A scris prezenta carte asupra capitulilor lui Ciril (Lucaris) și a întrebărilor și Omiliī la tôte Duminicile de preste an. Și trei tomuri la diferite texte ale Sf. Scripturī și vieți de martiri la mulți martiri din timpul sēu. Apoi și numita mărturisire Ortodoxă, pe care aū scris'o Rușii și Petru al Chievului, acesta a îndreptat-o, după îndemnul Sinodului din Iași. A tradus și interpretarea lui Origen la Epistola către Romani din limba latină în cea grăcă. Și a lui Ioan Cantacuzin Impăratul cea contra etnicului. *Apoi și Institutele lui Iustian, și prescurtarea de legi a împăraților Leon și Constantin le-a tradus din limba veche grăcă în cea vulgară prin îndemnul lui Vasiliē Voevod.....*».

Acest cult bărbat învețasă și românește cât a stat în Moldova și presupun că pe lângă materialul de drept civil ce ne-a lăsat, nu puțin l'a ajutat și pe Eustratie Logofetul la alcătuirea codicelui lui Vasilie Lupu, cum și la scrierea dată pe numele lui Eustratie: Cele șapte taie. Cartea este în folio.

VII) Ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν Παπιστῶν.

Συντεθὲν μὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου. Νῦν δὲ τυπωθὲν διὰ προσταγήματος τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐλλαμπροτάτου καὶ Γαληνοτάτου Αὐθέντου καὶ Ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας Κυρίου Κύριου Ἰωαννου Κωνσταντίνου Μπασαράμπα βοεβόδα τοῦ Μπραγκοβάνου. Ἐν τῇ αὐθεντικῇ τυπογραφίᾳ τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐν ἔτεσι σωτηρίῳ 1690, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον—
in quarto.

«Manual în contra schismei Papistașilor.

Compus de prea înțeleptul ieromonach Peloponisianul. Tipărit acum prin porunca prea piosului, prea strălucitului și prea luminatului Domn și Egemon a tótă Ungrovlahia

Domnul Domn Ioan Constantin Basarab Voevod Brâncovénu, în tipografia domnescă din București, în anul mântuirii 1690. în luna lui Ianuarie».

Din cauză că mulți dintre papistași aruncau epitețe desplăcute ortodoxilor, s'a imprimat acesta care, spre a le putea răspunde, în intro lucere se citește:

«De aceea și această cârtică a reposatului Maxim mulți au voit s'o împedice ca să se tipărească, pentru că spune pe față și curat a levêrul. A predominat însă adevêrul și a bine-voit Dumnezeu să se tipărească spre amintirea celor înțelepți și spre învățătura și întărirea tuturor Ortodoxilor»...¹⁾.

VIII) Βασιλείου Μακεδόνας, αυτοκράτορος Ῥωμαίων, κεφάλαια παραινετικά ἐξήκοντα ἕξι, πρὸς τὸν αὐτοῦ υἱὸν Λεόνθα τὸν σοφὸν καὶ αὐτοκράτορα ὁμοίως Ῥωμαίων, ἔχοντα ταύτην τὴν ἀκροστιχίδα. Βασίλειος ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, Λεόντι τῷ πεποθημένῳ υἱῷ καὶ συμδασιλεῖ.

Ἄτινα ἐπιτροπῇ τοῦ ἐκλαμπροτάτου, Ὑψηλοτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου Ἀυθέντου καὶ Ἠγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας, Κυρίου Κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασαραμπζ βοεβόδα, νῦν πρῶτον εἰς τὴν ἀπλήν τῶν Ῥωμαίων γλῶσσαν, οἷον παραφαστικῶς μετηέχθησαν παρὰ Χρυσάνθου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου καὶ Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Παναγίου καὶ δεσποτικοῦ Τάφου τοῦ Νοταρά, καὶ ἐτυπώθησαν δαπάνητε καὶ κελεύσει αὐθις τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος καὶ διορθώσει τοῦ αὐτοῦ διαληφθέντος Χρυσάνθου.

Ἐν τῇ περιφήμῳ πόλει Μπουκουέστη τῆς Οὐγκροβλαχίας, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1691. κατὰ μῆνα Ὀκτόμβριον, παρὰ Ἀνθίμου Ἱερομονάχου.

«Ale lui Vasilie Macedon, autocratorul Romeilor, capitule sfătuitoare șase-deci și șasă, cătră fiul său Leon înțeleptul și de asemenea autocrator al Romeilor, care au acest acrostih: Vasilie în Christos Impêrütul Romeilor cătră Leon prea iubitului fiu și contmpêrat.

¹⁾ Veđi Bibliografia Românească veche de I. Bianu și N. Hodoș, Fasciculul III, pag. 297.

Care prin îndemnul prea strălucitului prea înălțatului și prea măritului Domn și Egemon a tótă Ungrovlahia, Domnul Domn Ioan Constantin Basarab Voevod, acum întâiu în limba apla a Romeilor, adică, peritlastic sau tradus de Hrisant Ieromonahul Peloponisianul, și Arhimandrit al Preasfântului și stăpânescului Mormint Notara și s'aũ tipărit și cu cheltulala și cu porunca Iarăș a Înălțimei Sale și cu corectarea acelu amintit Hrisant.

În renumitul oraș București Ungrovlahiei, în anul mântuirii 1691, în luna lui Octobrie. De Antim Ieromonahul».

Pe contra pagină este stema țarei corbul, iar sub stemă în grecește stihurile următoare: «Cătră prea strălucitul, prea piosul și prea Înălțatul Domn și Egemon a tótă Ungrovlahia Domnul Ioan Constantin Basarab Voevod.

Ast-fel a fost Constantin Basarab renumit și admirat între toți Domnitorii până la marginile pământului, O Părinte al Cerului rădică-l mai presus de toți și-l fă fericit și renumit». Hrisant Ieromonahul. În Grecește sînt aceste stihuri.: Τοῦτος ἔην πάντων Κωνσταντῖνος βοεβόδας, ἔξοχος ἡγεμόνων, Θάμβος ἐπὶ κρα γέης. ὃ πάτερ ὑψιμέδον μεγ' ὑπέροχε φέρτατα πάντων ὄλβιον αὐτὸν ἀγοις, καὶ περὶ φαινόμενον.

După scară urmază textul care-i imprimat pe două colóne, deși cartea este în 4°. Pe o colónă este imprimat textul vechiũ—ἑλληνικὸν, grec vechiũ, iar pe cea-l-altă colónă κοινὸν—limba vorbitóre. Cartea tótă constă din 96 de foi, și observ că traducerea făcută din textul grec vechiũ în limba apla este fôrte exact și într'o limbă curată și elegantă. Se înțelege de la sine că eșă a trebuit făcută, pentru că era menită de a fi citită de fiii Domnitorilor și de boerii țarei, cari vorbeau și scrieau fôrte corect și cult limba grécă vorbitóre pe acele timpuri, fiind că aici la noi în mare parte s'aũ făurit limba cultă vorbitóre astă-đi de greci. Dacă mai ținem sémă și de traducător, care-l vestitul Patriarh al Ierusalimului Hrisant Notara și care a fost om fôrte erudit și

genial. El s'a făcut studiile în grecește mai întâi la Dositelul Patriarhul Ierusalimului, iarăși om învățat și acela, apoi a fost trimis în Patavia și în urmă la Paris, unde a învățat științele și s'a perfecționat în Astronomie și matematică, ascultând pe cei mai erudiți bărbați ai Europei. A încetat din viață la 1731. Acest Prelat erudit, pe când era încă diacon, venit din străinătate, a fost profesor la fiii lui Constantin Brâncovenu. De aici se explică pentru ce a fost îndatorit de Domnitor ca se traducă această carte politică, plină de învățăminte prudente pentru Guvernământ și pentru modul purtării Șefului Statului față de supuși. Constantin Brâncovenu făcea educația copiilor săi în scopul de a fi buni Domnitori și oameni patrioți, nu știa s'ermanul că atât el cât și fiii lui se vor stinge de sabia turcască, suferind martirul! Cine voește să cunoscă mai mult despre acest Chrisant se consulte scrierile noi, editate de curând de Dl. Emile Legrand, apoi pe Satha, Papadopol și Ἑλληνοικὸς Δέσποτης de Zavira.

Pentru întâia oară am cunoscut această carte rară imprimată în București la 1691. Ea este proprietatea Academiei și e catalogată la No 489/21.

Aceste sfaturi sînt de o mare însemnătate pentru oricare Guvernator de popore și care socot c'au fost mult citite de toți oamenii noștri de guvernământ din secolii trecuți. Se pare a fi o ediție proprie pentru Românii ce erau în afacerile de stat, ori guvernau țara.

Pe ultima pagină citesc în grecește o notiță, dar foarte greșit scrisă, ceea ce de notă că-i pusă de un român nu prea cărturar, o traduc numai în românește: «1719. Țiua Sâmbătă a venit prea fericitul (Patriarh), April 25. «1719 April 26 în țiua de Duminică a venit și Domnul Nicolae Vodă; pentru că și Patriarhul și Domnul amândoi au venit din Constantinopol, și unul a venit Sâmbătă, iar altul Duminică și s'a făcut mare bucurie și veselie în București».

Acastă scriere deja de atunci imprimată, devenită foarte rară, nu prea este cunoscută nici literaților greci. De aceea mai nici nu se amintește de ea în vre-o literatură grecăscă.

IX) Ἀκολουθία τῆς τε ὁσίας Μητρὸς ἡμῶν Παρασκευῆς τῆς Νεᾶς καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Δεκαπόλιτου.

Ἄμα δὲ τῶν προεορτίων τῆς ἐν τῷ Νεῷ εἰσόδου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου διὰ τὸ συμπύπτειν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου, τυπωθεῖσαι προστιγῆ καὶ δαπάνη τοῦ ἐλλαμπροτάτου, ἐνδοξοτάτου καὶ χριστιανικωτάτου Ἰωάννου Κωνσταντίου Μπασαράμπα βροῦδα πάσης Οὐγκροβλαχίας, διὰ τὸ ἐορτάζεσθαι λαμπρῶς τὴν μνήμην αὐτῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ Θεοφιλῇ ταύτῃ Ἀυθεντεῖα Οὐγκροβλαχίας, ἐν τῷ Μπουκουρεστίῳ, τῆς Οὐγκροβλαχίας. 1692. Παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἀθίμου τοῦ ἐξ Ἰδρίας.

«Slujbele și a Cuvioșei maiceî nōstre Parascheva cea Nouă și a Cuviosului Părintelui nostru Grigorie Decapolitul, împreună cu înainte prăznuirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, a Intrării în Biserică, pentru că cade în aceeași zi și sərbătorea Sfintului, tipărite cu porunca și cu cheltuēla prea strălucitului, prea slăvitului și prea creștinului Ioan Constantin Basarabă, Voevod a totă Ungrovlahia, ca să se serbeze strălucit amintirea lor anual în această de Dumnezeu iubită Domnie a Ungrovlahiei, în Bucureștii Ungrovlahiei, 1692. De cel mai mic între ieromonahi Antim din Ivir».

Pe contra pagină are emblema țerei corbul și d'asupra titulatura Domnescă în grecește: «Ioan Constantin Basarabă Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn și Egemon a totă Ungrovlahia». După această urmăză o dedicație către Domnul Constantin Brâncovēnu prin care-l laudă meritele și arată însemnătatea acestor servicii naționale. Acastă dedicație este scrisă de eruditul Șerban Cantacuzin, al II logofet.

Cartea este un quarto, 120 de foi. De la pagina 71 este pe larg imprimată viața Sf. Grigorie Decapolitul.

Mōștele Sf Cuvioșe Parascheva fiind aduse în Iași încă de către Vasilie Lupu, și așezate în Biserica Sf. Trei Ierarhi

din Iași, de atunci anual se serbătorea cu mare pompă numele ei la 14 Octombrie în toată Moldova și Valahia și a devenit sărbătoare națională. Despre sprijinul ce puneau Românii în mijlocirile ei către Dumnezeu, vorbește foarte pe larg Constantin Daponte (în grecește). Iar poporul de jos, din toată țara, făcea și face un adevărat pelerinagiu în fie-care an, sărutându-l cu multă evlavie sfințele ei moște, care sînt întregi. Cum de s'a imprimat în Valahia mai întâiu în grecește serviciul ei, de și este compus și scris în Iași de către eruditul teolog Meletie Sirig, ce a luat parte ca reprezentant al Patriarhului și la Sinodul din Iași? Nu'mi pot explica lucrul, de cât așa: Și în Valahia ca și în Moldova Sf. Cuvioasa Parascheva era sărbătorită cu acelaș respect, în Iași însă pînă la această dată 1692 nu era, cel puțin eu nu cunosc urme de o tipografie grecescă a Statului. Grecii însă aveau la Cetățuia lângă Iași. În Valahia însă exista pe atunci o tipografie domnescă în grecește, condusă de Antim Ivirénu. Acesta mai însemnă că grecoitatea era mult mai răspândită în Valahia de cât în Moldova. Ast-fel se explică lucrul.

X) Τόμος Καταχ/λαγῆς, ἐν ᾧ περιέχονται συγγραφαὶ ἀνωνύμων τινῶν καὶ Ἰωάννου τοῦ Νομοφύλακος καὶ Γεωργίου τοῦ Κοροσσιῶ καὶ Μιχαρίου τοῦ ἱερομονάχου τοῦ Μικροῦ, καὶ συνέλευσις ἐν τῇ ἀγίᾳ Σωφίᾳ, τυπωθεὶς ἐν ἔτει σωτηρίου 1692. Ἐτυπώθη παρὰ Δημητρίου Παδοῦρσι ἐν Γισσίωτῆς Μολδαβίας, ἐν ἔτει σωτηρίου 1694, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον,

«Tomul Impăcării în care se cuprind scrierile anonime ale unora, ale lui Ioan Nomofilaxul, ale lui Gheorghie Coresie și ale lui Macarie Ieromonahul Macri și adunarea din Sf. Sofie, tipărit în anul mântuirii 1692. S'a tipărit la Dimitrie Pădure în Iașul Moldovei, în anul mântuirii 1694, în luna lui Februarie».

(Va urma).

C. E.

ISTORICUL CERCETĂRILOR ASUPRA SIMBOLULUI APOSTOLIC.

Legenda exprimată pentru prima dată de *Rufin din Aquileia*, cum că Simbolul apostolic ar fi fost compus de Apostolii îndată după primirea Sfântului Spirit, ca fie-care din ei să-l predea în părțile lumii pe unde va predica, ca regulă de credință și semn de cunoștere a creștinilor între dinșii, și care legendă, scurt timp după Rufin, pretinde a ști anumit și ce parte a luat fie-care Apostol în compunerea simbolului, a fost creșută de adevărată până la conciliul din Florența (1439). Chiar la începutul tratativilor de împăcare, pe când Sinodul se afla încă la Ferara, *Marcu Eugenic*, Mitropolitul Efesului, răspunse Cardinalului Iulian, (care vorbind despre Simbolul apostolic accentua origina sa apostolică): «*Noi nici n'avem, nici nu cunoștem un Simbol al Apostolilor* (ἡμεῖς οὔτε ἔχομεν οὔτε εἶδομεν σύμβολον τῶν Ἀποστόλων)». Cuvintele învățatului Mitropolit de Efes nu trebuie luate în înțelesul că Simbolul apostolic n'ar fi fost absolut de loc cunoscut în Orient, ci I) că Biserica orientală, tot-deuna fidelă principiului Sinodal, considera ca Simbol numai pe cel Niceo-Constantinopolitan, pe lângă care cel apostolic și cel atanasian, deși cunoscute, n'aveau nici o valoare simbolică ca ne fiind sancționate de sinode, și II) că deși cunoștea un Simbol numit

apostolic, dar nu'l considera ca compus de Apostoli. Negarea apostolicităăei Simbolului, de către Marcu Eugenic, ca expresiune a credinăei dominante in înărega Biserică de răsărit privitor la acăstă cestiune, a aruncat sēmînăa indolei in inimile multora dintre occidentali. Din acăstă împrejurare luă îndemn canonicul *Laurentius Valla* pentru a întreprinde o cercetare asupra originii Simbolului apostolic.

Incurajat de succesul ce avusese in dovedirea falsităăei legendei așa đisei «*Donaăiuni a lui Constantin*», Valla încercă a emite și asupra Simbolului o opiniune care să'l desbrace de gloria originii apostolice, cu care pe nedreptul se împodobise. Opiniunea lui e însă cu totul falsă. Pe baza interpretărei unui pasagiū din Decretalii—interpretare greșită ca și conclusiunea la care ajunsese și pe care pōte că însuși n'a cređut-o—el susăinu că cel dintăiū Simbol fu compus in Sinodul I ecumenic din Niceia și că așa đisul Simbol apostolic e numai un fel de redacăiune populară de mai târđiū a Simbolului N. C.

Făcându-i-se de Inquisiăiune proces de eresie, saū numai fiind ameninăat—căci fapta nu se știe cu exactitate—Valla renunăa la opiniunea sa. Adversarul sēū Poggio spune că el ar fi fost pedepsit, de Inquisiăiune, Valla însă istorisește că tōtă afacerea a fost numai un fel de comedie. Faptul pozitiv e că el și a retractat părerea emisă.

Un alt contimporan al lui Valla, *Reginald Peacock*, Episcop de Chichester, a combătut cu mai mult curaj legenda despre origina apostolică a Simbolului. Pentru a nu fi ars pe rug, și el a trebuit să retracteze și cu tōte acestea tot a fost condamnat la închisōre inătr'o monastire, unde și muri.

Luter—pentru care Simbolul acesta e un excelent resumat al învăăătărei evanghelice—se exprimă ast-fel, inătr'o predică, asupra Simbolului: «Mărturisirea acăsta nu e făcută saū inventată de noi, nici de părinăii anteriori, ci precum o albină adună mierea din ōre-carăi flori frumoșe și plăcute, tot ast-fel este acest Simbol resumat din scrierile iubiăilor profeăi și apostoli, adică din tōtă sfinăta Scriptură, fōrte pe scurt compus pentru copii și simplii creșătini, in căt cu dreptul se numește: Simbolul saū credinăa apostolilor, căci e așa redacăat că nu s'ar fi putut compune mai

bine și mai subtil așa de lămurit și în scurt. Și s'a păstrat din vechime ast-fel în Biserică, așa că saŭ Apostolii înșiși 'l-aŭ compus, saŭ că discipulii acestora l' aŭ redijat din vr'o scriere saŭ predică a lor (Apostolilor). «După alte edițiuni ale acestei predicii aci mai urmăză: «și de aceia un ast-fel de Simbol se numește apostolic, căci nu e cu puțință ca cine-va, afară de Apostoli, să fi putut compune niște articole așa de bine nemerite și lămurite». Cestiunea principală este așa dar pentru Luter că Simbolul, după conținutul său, merită a fi numit apostolic, iar ce privește autorul, acesta e în fond cu totul indiferent

Cel dintâiu care a studiat serios cestiunea originii Simbolului apostolic este *Erasmus*. Resultatele cercetărilor sale sunt depuse în scrierea: «*Dilucida et pia explanatio symboli quod dicitur apostolorum*» saŭ mai scurt cunoscută și sub titlul: «*Symbolum sive Catechismus*». Ca și toți contimporanii săi și întreg evul mediŭ Erasmus atribue în mod greșit lui Ciprian, legenda lui Rufin despre proveniența apostolică a Simbolului. Simbolul se numește apostolic spre deosebire de cel Nicean, Constantinopolitan, Atanasian, etc. și probabil e cel mai vechiŭ dintre toate. Ca conținut el e curat apostolic, saŭ mai bine zicând, biblic. El cuprinde «rudimenta philosophiae coelestis». Pentru a dovedi acesta Erasm adaugă la fie-care articol învățătura biblică corespunzătoare. Ca formă. Simbolul nu poate proveni de la Apostoli, cel puțin așa cum 'l avem noi și cum era și pe vremea lui Erasm. Textul relatat de Rufin (saŭ cum credea Erasm, de Ciprian) era mai scurt, de cât cel pe care 'l avea Erasm din naintea ochilor. În vechime Simbolul se termina cu cuvintele: «de unde va veni să judece viii și morțiiŭ». Partea finală a fost adăugată mai târziu. Augustin afirmase tocmai cele spuse de Erasm, recunoscând că adausul după cuvintele: «de unde va veni....» e mai nou de cât partea de la început. Acest adaus, cum și altele aŭ fost făcute treptat în decursul timpului, contra eresiilor și în mod diferit, după diferitele comunități bisericești, saŭ mai corect vorbind, după natura eresiilor cu care diferitele comunități creștine aŭ avut de luptat. De aci rezultă deosebirea de texte.

Pentru *Calvin* ca și pentru Luter, cestiunea: dacă Sim-

bolul e de origină apostolică sau nu, e indiferentă. destul că el datéză din cel mai vechi timp al creștinătății și corespunde—ca cuprins—pe deplin mărturiilor Sfintei Scripturi.

Gerhard Iohan Vossius dote la lumină în Amsterdam, la anul 1642 o nouă lucrare asupra Simbolului ce ne preocupă. «*Disertationes tres de tribus symbolis: Apostolico, Athanasiano et Constantinopolitano*», e titlul acestei opere, în care Vossius a dat probe de întinse cunoștințe și profundă pricepere a lucrurilor.

Teologii protestanți, cari avuseseră ocaziunea să se pronunțe asupra Simbolului, se arătaseră indiferenți față de origina lui apostolică, din contră cei romano-catolici o apăraseră cu căldură. Vossius critică argumentele apărătorilor. El nu găsește nici un motiv pentru care Apostolii ar fi trebuit să compună un Simbol: nici ei n'aveau nevoie de așa ceva—ca și când fără acesta n'ar fi fost siguri despre adevărata învățătură—nici primele comunități creștine. Contra traducerei greșite de către Rufin, a cuvântului «*σύμβολον*» prin «*collatio*» cu care el aduce apoi în legătură narațiunea despre compunerea Simbolului de Apostoli, Vossius stabilește înțelesul exact și primitiv al cuvântului Simbol (= tessera) și arată că nu există nici o relatare demnă de creștut despre acțiunea comună a Apostolilor. În Orient a existat un alt Simbol, despre care Rufin vorbește ca despre un Simbol propriu al Bisericeii de răsărit și sub care nu e a se înțelege cel Nicean și cu atât mai puțin cel Constantinopolitan. Acest Simbol se deosebete mult de cel apostolic. Dacă se lasă din Simbolul Nicean la o parte adausele făcute contra Arianismului, se obține acel Simbol primitiv. Pe acesta la dezvoltat—poțe—întru cât-va Ciril de Ierusalim pentru a fi mai târziu aproape fără schimbare primit de Sinodul II ecumenic, în Constantinopol (381).

Din constatarea faptului că în Ierusalim—légănul creștinătății a existat un alt Simbol de cât apostolicul nostru, rezultă cu evidență că el nu e apostolic, căci atunci ar fi trebuit ca să fie mai înainte de toate în Biserica din Ierusalim. Nici cel care exista în Ierusalim nu e apostolic, căci atunci nu și-ar fi putut permite Ciril să-l desvolte. Fără a dovedi cu ceva, Vossius emite, mai departe, părerea că Simbolul pe care noi 'l numim apostolic: «*a fost com-*

pus de Episcopul și clerul roman, și nu într'un timp anumit, ci încetul cu încetul în decursul timpului». De ast-fel exista în secolul al IV în Roma un Simbol vechi, care s'ar fi putut considera după origina sa apostolic.

Noū material aduse *Iacobus Usserius* în tratatul său, care apăru îndată după disertațiunile lui Vossius și care poartă titlul: «*De romanae ecclesiae Symbolo apostolico vetere aliisque fidei formulis tum ab occidentalibus tum ab orientalibus in prima catechesi et baptismo proponi solitis diatriba*» (1647). Usserius începe cu comunicarea a două texte consunătoare ale Simbolului, unul grecesc și altul latinesc, descoperite de el în Anglia în manuscriptul «*Psalterium Aethelstani*» și în «*Codex Actuum Laudianus*». Descoperirea acestor texte de Usseriū e de importanță decisivă în cestiunea originii acestui Simbol, numai că el nu știu s'o uzeze cum cerea trebuința. Usseriū, emite părerea că aceste texte reprezintă vechea formă a Simbolului Roman, dar nu caută să argumenteze părerea sa, ca și când veritatea ci s'ar fi înțeles de sine. El se mulțamește numai a arăta că această formă e identică cu cea care se găsește la: Maxim Turoneanul, Augustin (în scrierea: de fide et symbolo), Marcel de Ancira (în scrisoarea către Papa Iuliū), Petru Chrisologul ș. a. Alături de acesta reproduce el, pasage din alte Simbóle al căror text se deosebește de acesta. Precum Orientul tot așa și Occidentul a avut 2 feluri de Simbóle: duo symbolorum genera, contractius unum, fusius et explicatius alterum Usserius nu s'a gândit a deduce din vechimea Simbolului roman, că el e forma mună, sâmburele, din care s'aū dezvoltat toate textele Simbólelor occi'entale. Și mai puțin a cugetat el la o formă mună a celor orientale. Acastă lipsă totală de vederi critice și de clasificare, a făcut ca opusculul lui Usserius să nu aibă valóre de cât pentru comunicarea celor două texte descoperite de el și pe cari s'aū bazat simbolicii secolelor următoare pentru a construi întreaga lor teorie asupra originii Simbolului și dezvoltării lui.

În *cérta sincretistică* s'a scris și s'a discutat mult asupra Simbolului apostolic, totul însă s'a mărginit numai asupra întrebării: cuprinde el în rezumat tótă credința, tótă învătăura biblică și în special pe cea apostolică și toate dog-

mele? sau e numai o schiță a conținutului practic al Evangheliei, în formă practică, neteologică, ca și Biblia în-
sași? Despre origina sa aprópe nici nu s'a amintit.

Teologii Bisericeii reformate și mai cu osebire ai *Bisericeii episcopale din Anglia* sunt acei cari s'aú ocupat în special cu cercetări istorice științifice asupra Simbolului apostolic. *Voetius*, în disertațiunea: «*de symbolo apostolico*» (Utrecht 1636), exprimă cel dintâiu părerea că formula de botez este baza fundamentală a Simbolului. Acésta nouă idee fu mai pe larg expusă și apărată de *I. H. Heiãdeger* în «*Breviarum de symbolo apostolico*» (Zurich 1680). În general Reformații căutară să afirme că Simbolul e apostolic nu ca formă, ci numai ca fond și accentuară acésta cu tãrie contra direcțiunei contrarii, susținută de Catolici. Acésta mai mult ca opozițiune contra învãtãturei catolice despre tradițiune.

Cu lucrarea lui *H. Witsius* «*Exercitationes in symbolum quod dicitur apostolorum*» (Francker 1681) se aduce un nou moment în desfășurarea cercetărilor asupra Simbolului și anume interpretarea lui istorică. În acésta direcțiune e încă și ađi fórte apreciată «*Exposition of the Creed*» a Episcopului de Chester *I. Pearson*, apãrută întâiu în Londra (1659) și—după a cincia edițiune englezescă publicată și în traducere latină la anul 1691 de *Sim. Ioh. Arnold* (însă ca anonim) în Frankfurt pe Oder. *Pearson* esplică fie-care cuvânt în parte din Simbol, servindu-se de o mulțime imensă de citate din sînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament și din literatura patristică, ca dicta probantia a adevărurilor cuprinse în Simbol. Opera sa e plină de erudițiune.

Inceputul secolului al XVIII aduse cu sine opera cea mai cu greutate asupra istoriei Simbolului «*The history of the Apostles creed, with critical observations on its several articles*» ¹⁾ Londra 1702, de Cancelarul Angliei *P. King*. Scrierea acésta apãru la început anonimă. Mult mai târziu s'a cunoscut numele autorului și s'a publicat sub numele său. Prima traducere fu una latinescă, (Leipzig 1706) după care urmară multe altele și în diferite limbi.

¹⁾ Istoria Simbolului apostolic cu observațiuni critice asupra mai multor articole ale lui.

King tratéză Simbolul din punct de vedere curat istoric. Simbolul nu trebuie interpretat după Biblie, ci numai după Teologia autorilor săi, de aceea consonanța lui cu sfânta Scriptură nu trebuie considerată ca ceva dat, indiscutabil—cum se admitea până atunci—ci trebuie mai întâiu dovedită. Scopul lui King—cum însuși spune—era: «de a arăta, dacă va fi posibil, autorii și interpolatorii Simbolului, timpul cărora fie-care articol în parte datorește origina sa, scopul compunerii și ocasiunea cu care ele au fost compuse, sensul și semnificarea ce a avut fie-care (articol) la autorul său». Apostolii trebuie să fi predat unde-va catehumenilor un Simbol, care cuprindea esența învățăturai evanghelice și anume: «Existența lui Dumnezeu, Trinitatea, însemnătatea lui Iisus ca Mesia și Mântuitor, ertarea păcatelor și învierea morților». Formula n'a fost în tot-déuna același. De aci au provenit diferitele Simbóle, cari în esență sunt unul și același. Treptat, treptat, în decurgerea vremii, se amplifică ici un articol dincolo altul, până ce Simbolul căpătă forma actuală. Ocasiunea la acesta au dat eresiile. King a reușit să redea o expunere sumară a Simbolului și exegesa lui în așa fel că din ele se póte vedea cu claritate părțile adăugate cu timpul și în contra cărora eresiile s'au adăugat ele la Simbol, cum și legătura de înțeles dintre articule. O deosebită extindere a dat el tratării articolului despre coborîrea lui Christos în Iad. Capitoul scris asupra, acestui articol, prin bogăția de material ce conține, a adus lui King cel mai mare renume. Un deosebit merit al cărții lui King e și lămurirea semnificațiunei cuvîntului «Simbol», și împreună cu acesta descrierea rolului ce l'a jucat el în vechimea creștină. Simbolul creștin e o imitațiune a Simbólelor păgâne, sub care avem a înțelege: cuvinte, ăicători, rifuri secrete ș. a. Creștinul 'l primea la botez și 'i servea ca un mijloc de a fi cunoscut și de a cunoște pe cel-l-alti creștini. Timpul când a fost compus Simbolul apostolic, King nu încercă să'l preciseze, el constată numai existența lui de la Tertulian încóce, ceea ce lasă a se înțelege că el ar putea fi compus în seculul II. Dacă King ar fi mers pe drumul arătat de Vossius și Usserius adică dacă ar fi căutat să se ocupe cu rezolvirea întrebării dacă nu cum-va Roma e locul unde a fost compus Simbolul, sau dacă nu cum-va se póte

deduce din cele câte-va texte de Simbóle primitive—găsite de Usserius—opera sa ar fi fost de o valóre mult mai mare.

Pentru polemica ce conține în contra Teologilor romano-catolici, cari susțineau neconținut apostoliceitatea Simbolului, a fost prețuită mai mult de cât merita «*Dissertatio historico-theologico de conditoribus symboli apostolici*» ținută de *I. B. Sillig* în Wittemberg la 14 Noembrie 1694. Nimic nou nu e în această disertațiune. Mai veche de cât acesta și foarte savantă e: «*Exercitatio de symbolo apostolico*» a lui *W. E. Tentzel* (1683). După o polemică minuțioasă contra Teologilor romano-catolici și în special contra lui Alexander Natalis, el procedeză la o examinare critică și comparațiune a câtor-va forme vechi de Simbóle, care 'l conduce la concluziunea că vechea formă romană descoperită de Usserius e baza Simbolului nostru apostolic. El împarte Simbólele în 2 clase: orientale și occidentale. Dintre toate, cea mai mare asemănare cu apostolicul nostru o are mai sus menționata formă romană, deci dar ea trebuie să-1 fie baza. Pentru timpul său, lucrarea lui Tentzel este flórea Teologiei luterane.

Din secolul XVIII sunt de amintit, *Ioh. G. Walch*, care în «*Introductio in libros ecclesiae lutheranae symbolicos*» Iena 1732, pe lângă o interesantă istorie a cercetărilor asupra Simbolului, adaugă și o explicațiune a nașterii lui, în sensul lui King. *Chr. W. Fr. Walch* publică în Göttingen 1770 «*Biblióteca symbolica vetus ex monumentis quinque priorum saeculorum maxime collecta*» unde între altele dă textul critic al mai multor formule de Simbol. *Ioh. Ernst Im. Walch* compuse și tipări în Iena 1772: «*Antiquitates symbolicae quibus symboli apostolici historia illustratur*». În fine: «*Historia de usu symbolorum, potissimum Apostolici, Niceeni, Constantinopolitani, Atanasiani, in sacris tam veterism quam recentiorum publicis*» Leipzig 1772, de *I. R. Kiessling* și «*Praelectiones in libros ecclesiae lutheranae....*» de *I. A. Ernesti*.

La începutul secolului trecut, profesorul Ferdinand *Delbrück* din Bonn, scóse din nou la ivélă teoria lui Lesing că: Simbolul a existat ca regula fidei mai înainte chiar de a fi existat vre una din cărțile N. Test.; că scrierile N. T.

așa cum sunt cuprinse în Canonul actual, n'au fost cunoscute primilor creștini și că după regula fidei au fost judecate chiar și operele apostolice. După consonanța desăvârșită cu regula fidei s'au considerat unele scrieri ca apostolice, din cauza nedeplinii consonanțe cu acesta s'au lepădat alte scrieri, cari aveau să se presupunea că au pe Apostoli de autori.

Fiind-că Delbrück accentuă nu numai că Simbolul apostolic e mai vechi de cât sf. Scriptură, ci și superioritatea lui față de acesta, ca valoare practică și dogmatică, teologii K. H. *Sach*, C. I. *Nitzsch* și F. *Lüke*, luară apărarea sf. Scripturii. Cele trei scrieri pe cari acești teologi le adresașă lui Delbrück, au apărut în 1827 la un loc sub titlul: «*Ueber das Ansehen der heiligen schrift und ihr Verhältniss zur Glaubenregel*». Interesant este în aceste scrieri clarificarea raportului dintre regula fidei și Simbol, pe care Delbrück ca și Lessing le confundă. Regula fiței e primitivamente formularea cu totul liberă a conștiinței creștine. Abia de la Sinode formula regulii de credință se precizează, devine lege și dezvoltându-se ajunge a fi considerată ca învățătură ecumenică. Ceva cu totul aparte e Simbolul. El e mărturisirea ce se făcea la primirea botezului. Conținutul său împrumutat din formula de botez, dezvoltat și amplificat în decursul vremei cu adăugări din regula de credință, variat ca formă, dar egal ca fond; în diferite comunități creștine, a avut chiar de la început un caracter mult mai hotărât și invariabil.

Un însemnat loc în istoricul acestui Simbol și-a câștigat E. *Köllner* prin temeinicia și claritatea cu care a expus vederile sale asupra acestei materii în: «*Symbolik der lutherischen Kirche*» 1837. Köllner, deși n'aduse ceva nou în discuțiune, ci operă tot cu materialul de pân'aci, știu însă să dea cestiunei o formă care exercită o însemnată influență multă vreme. Simbolul a rezultat din formula de botez, pe a cărei bază se puneau întrebări candidaților de botez. Mărturisirea ce aceștia dedeau era numai ca o probă că cunosc învățăturile fundamentale ale noii religii și ce primeau prin botez, în curând însă ea fu îndreptată și în contra celor-l-alte religii. Cu acesta se ivi și necesitatea de a fi dezvoltată mai mult, ceea ce trebui să se con-

tinue și mai departe când în însuși sînul Bisericeii se arătară învățături false. Mărturisirea fu dar lărgită în mod cu totul involuntar, nu peste tot în același fel, dar totuși în consonanță. Numele de Simbol 'l întâlnim relativ târziu, cam pe la începutul secolului al treilea, și atunci încă nu la marii teologi ai timpului. Cel dintâiu Simbol, în adevăratul înțeles al cuvîntului, e cel Nicean. Iângă care formula veche nu numai că se conservă, dar încă dobîndi și o mai mare însemnătate și numele de «Simbol Apostolic». Dacă Simbolul și a luat începutul și s'a dezvoltat ast-fel, o întrebare despre forma lui primitivă nu'și mai are rațiunea. În forma în care'l avem astă-zi Simbolul s'a născut mult mai târziu. Vechea formă romană pare a fi aluatul frămîntăturei textului nostru, ca și al tuturor textelor apusene ale Simbolului. Timpul de când pôte data această formă romană, n'a format obiectul preocupării lui Köllner. Apostolicul nostru e probabil o formă galică, cum se întâlnește mai întăiu într'o Psaltire a lui Papa Gregoriu în Bretania. Papa Gregoriu tocmai a făcut așa de mult pentru răspîndirea creștinismului în Bretania. Misionarii săi au trecut prin Galia și venind în Britania au adus și Simbolul. Mai târziu el pătrunse din nou în Roma sub forma galicană, cea ce e foarte ușor de înțeles în cauza relațiilor vii dintre Galia și scaunul papal. Evoluțiunea textului pare dar a se fi încheiat prin secolul al VI sau al VII.

August Hahn în «*Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der apostolisch-Katholischen Kirche*» 1842 încercă a explica Simbolul din regulile de credință și vice-versa, regulile de credință din Simbol.

Cel mai mare merit în investigațiunile pentru origina, istoricul și dezvoltarea Simbolului apostolic, 'l are învățatul german *C. P. Caspari*, fost profesor la Universitatea norvegiană din Christiania. În repețite călătoria prin Rusia, Anglia, Spania și Italia el căută să găsească prin cele mai vechi bibliotecii manuscriptele diferitelor texte, în circulațiune, ale Simbolului și numai în lipsa acestora s'a mulțămît el cu cele mai vechi edițiuni tipărite, pe cari le a supus unei critici severe și minuțioase, care avu ca rezultat îmbunătățirea textelor deja cunoscute și scôterea altora necunoscute la lumină. Din operele sale, traduse în limbă germană me-

rită a fi amintite următoarele: «*Ungedruckte. unbeachtete und wenig beachtete Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*» în 3 volume apărute în 1866, 1869 și 1875 «*Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*» 1879; «*Martin von Bracaras Schrift de correctione rusticorum*» și *Kirchenhistorische Anecdota nebst neuen Ausgaben patristischer und kirchlich-mittelalterlicher Schriften I: Lateinische Schriften. Die Texte und die Anmerkungen*», ambele în 1883; și «*Briefe, Abhandlungen und Prodigien aus den zwei letzten Jahrhunderten des kirchlichen Altertums und dem Anfang des Mittelalters*», 1890

O istorie a Simbolului n'a scris Caspari, dar el a atins punctele cele mai însemnate din această istorie Regula de credință și mărturisirea de la botez sunt, pentru Caspari, două lucruri deosebite. Origina mărturisirei de la botez se ridică până în timpul apostolic. Conservarea ei într-o formă aproape identică în toate Bisericile și puținele adaose ce a primit numai în caz de mari nevoi, vorbesc convingător în favorul provenienței ei directe sau indirecte de la Apostoli. Alt-fel nu se poate explica sfințenia cu care a fost păstrată în puritatea ei aproape originală.—Forma ei primitivă nu se cunoaște. Firește că trebuie să se fi născut în Orient. Se cunoaște însă o fică a ei, poate cea întâiu născută. Această vechea formă romană aflată de Usseus în Psalterium Acthelstani și în Codex Actuum Laudianus. Acestei forme 'i dedică Caspari două disertațiuni amănunțite. În cea dintâiu argumentează că forma mărturisirei de credință pe care Marcel, Episcopul de Ancira o reproduce în epistola către Iuliu Episcopul Romei, nu e mărturisirea Bisericii din Ancira, ci tocmai mărturisirea de la botez a Bisericii din Roma, de care el acolo luase cunoștință și pe care o dă drept a sa, pentru a arăta că el crede la fel cu comunitatea romană, cu însuși Ep. Iuliu, înaintea căruia voia să se spele de învinuirile de Arianism, ci 'i se aduceau. În a doua probăză identitatea textelor din Psalterium Acthelstani și Codex Actuum Laudianus cu cel din scrisoarea lui Marcel de Ancira și recunoaște în traducerea latină a textului, așa cum se prezintă în Codex Laudianus, traducerea oficială a Bi-

sericei romane. În prima disertațiune se arată și diferența dintre Simbólele orientale și occidentale. Cele dintâi s'au dezvoltat în mod mai independent de forma sa și tipul primitiv, pe când cele de al doilea și-au rămas mai credincioase. Forma primitivă, a lui din Orient la Roma, fu schimbată cu totul ¹⁾. Răspândindu-se de aci în tot Apusul fu considerată de origină curat romană.

Apostolicul în forma sa actuală se derivă din Galia de sud. Dacă Galia are Simbolul său primitiv împrumutat direct din Asia mică, sau prin intermediul Romei, acesta nu e lămurit. Mai probabil e însă că el s'a format în decursul timpului (în secolul al IV și al V-lea) în Galia de sud, dezvoltându-se din forma romană și anume din cea latină. Către sfârșitul secolului al V-lea sau în secolul al VI-lea s'a întors iarăși la Roma, sub această nouă formă. Aci întâlnim pe cel roman și pe cel Niceo-Constantinopolitan, care era întrebuințat ca mărturisire de credință la primirea botezului. Nu se știe datorită căror împrejurări, în sec. al IX, Simbolul Niceo-Const. fu înlocuit la botez cu cel importat din Galia. Ast-fel acesta ocupă locul de frunte și se răspândește în tot Apusul, sub numele de Simbol roman, pe când adevăratul Simbol roman, fu dat uitărei.

Cel dintâi, care făcu uz de cercetările lui Caspari este G. Zeschwitz în al său: «*System der Katechetik*» (1862). El completează chiar în multe locuri și aduce într'o unitate strinsă, datele lui Caspari. Simbolul este în forma sa absolut condiționat de formula de botez. Corespunzător poruncei Mântuitorului de a boteza în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Spirit, Apostolii trebuie să fi pretins candidaților de botez o mărturisire a Sf. Treimi. Invățătura creștină, care la început era foarte simplă, se fixă în câte-va cuvinte și ast-fel avem cel dintâi Simbol. Cu timpul el se

¹⁾ Caspari nu se pronunță preste tot în același fel asupra acestui punct ca și asupra altora. În vol. III din: „Unge druckte, unbeachtete u. s. w. pag. 161 citim următoarele, care nu armonizează cu cele de mai sus: „După toate probabilitățile trebuie să admitem că Simbolul a venit în Roma la limita dintre timpul apostolic și postapostolic, principalmente în același stare, cum se găsește în Simbolul vechi român (?) și anume din Asia mică, din cercul iohanic, care trebuie să fie locul nașterii lui“.

desvoltă în diferite direcțiuni. Mărturisirea de la botez fu losinca prediciei creștine misionare. Intre Simbolul de credință și mărturisirea de botez e o diferență pronunțată. Sorginea amândorura este sf. Scriptură, din care ele se devoltă cu scopuri și în mod diferit. La început ele merg alătura, corespund aproape surprindător, se deosebesc numai formal, dar cu timpul unul—regula de credință—se devoltă, după necesitate, contra eresurilor, cel-l-alt—mărturisirea de botez—rămâne staționar și formând un obiect al disciplinei arcanse se învață și predă numai verbal.

Vechiul Simbol roman datéză de pe la mijlocul secolului II-lea și e simburile tuturor Simbólelor occidentale. La forma actuală a ajuns Simbolul apostolic în secolul al V-lea.

G. L. Hahn în prelucrarea operei tatălui său «*Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln*» strînge la un loc și dă ast-fel posibilitatea de a folosi materialul împrăștiat în operele lui Caspari.

Multă lumină a vărsat asupra acestei cestiuni cunoscutul istoric bisericesc *Adolf Harnack*¹⁾. Mai întâi în articolul «*Apostolisches Symbolum*» din noua edițiune a lucrării: «*Realencyclopädie der protestantischen Theologie*» de *Herzog*, 1877 (volumul I p. 565 ff.) Harnack o'eră un studiu plin de observațiuni proprii. Colosul de material din Caspari e adus într'o minunată ordine și grupare. Din examinarea critică a numeróselor forme de Simbóle, occidentale, Harnack stabilește următoarele 6 puncte: «1. Tóte aceste Simbóle prezintă între sine și împreună cu forma mai scurtă (cea veche) a Simbolului roman acelaș tip original în alegerea și aranjarea părților constitutive. Acest tip comun iese și mai mult la ivélă, dacă se compară Simbólele occidentale cu cele orientale. 2. Cu cât e mai scurt un Simbol occidental cu atât se apropie mai mult de cel vechiú roman. 3. Cu cât e mai noú un Simbol apusean cu atât se depărteză mai mult de cel scurt roman, prin adaose (nici odată

¹⁾ Harnack e profesor la Universitatea din Berlin. Activitatea rodnică ce a desvoltat, vederile-l adânci și pătrunđetóre și talentul oratoric de care dispune au făcut să se bucure de o autoritate, de care rar se întâmplă să se bucure un învățat în vieță. Acest an el e Rector al Universității.

prin omisiuni). Aceste adaose, cu puține explicațiuni, nu sunt de natură polemică, ci complectări și extinderi făcute pentru mai bună înțelegere. 4. Extinderile din Simbólele apusene sunt, cu puține excepțiuni, trepte intermediare între forma romană mai scurtă și cea mai lungă (textul nostru de astă-dí) 5. Cu cât o Biserică se află mai puțin sub influența celei romane, cu atât mai mult se depărtază pe încetul cu încetul Simbolul ei de cel scurt roman. Simbólele bisericilor galicane sunt cele mai depărtate, din contră sunt foarte aprópe de forma mai lungă a acestui Simbol. 6. Dacă se reduc toate Simbólele occidentale la un architip, lăsându-se la o parte diferențele, se obține forma scurtă a Simbolului roman». Prin urmare al nostru textus receptus reprezintă cea din urmă fasă a evoluțiunei tipului de Simbol occidental. Forma scurtă saú mai veche a Simbolului roman își ridică vechimea până la începutul primei jumătăți a secolului II. Cu puțină siguranță se constată existența unei similare mărturisiri de botez la Ignațiú și alți scriitori mai vechi de cât secolul II. Că Simbolul vechiú roman e adus din Orient la Roma, e a priori probabil, faptic se sprijină această afirmațiune numai pe considerațiunea că Simbólele orientale și occidentale se trag din aceeași rădăcină și prin urmare dintr'un punct, care numai în Orient trebuie căutat. A admite cu Caspari că Simbolul este eșit din cercul ioanic, adică din cercul discipolilor Evangelistului Ioan, e dacă nu o ficțiune cel puțin o presupunere cu totul vagă. Ce privește raportul dintre Simbol și regula fidei, acesta din urmă este expresiunea mărturisirei bisericesti—variabilă după împrejurări—în lupta pentru adevăr. Diferitele forme ale regulei de credință presupun existența unei mărturisiri scurte și precise din care ele s'aú dezvoltat, iar nu contrariul, că acela s'ar fi cristalizat din acestea. Mărturisirea de la botez 'și are rădăcina în funcțiunea catehetică și misionară a Bisericeí.

În erudita operă de editare a părinților apostolici, pe care Harnack a întreprins-o în Colaborare cu Gebhardt și Zahn, el a adăugat un capitol cu titlul: «*Vetustissimum ecclesiae romanae Symbolum scriptis virorum christianorum qui primo et altero post Christum natum saeculo vixerunt illustratum*» în care redă mai întâiú

în grecește și latinește textul roman cu o scurtă critică, apoi reproduce, începând cu Tertulian și pășind înapoi până la Ignatiu, toate bucățile din operele teologice ale secolului II care se raportează la Simbol, și în fine fie-care articol din Simbol a parte în toate sensurile în care a fost întrebuințat.

În «*Lehrbuch der Dogmengeschichte*» Harnack se ocupă în special cu raportul dintre Simbol și regula fidei. Aci opiniunea sa nu mai e cea de mai sus. La operațiunea acestei schimbări de convingere a avut o însemnată influență un articol al lui Zahn: «*Glaubensregel und Taufbekenntnis in der alten Kirche*» publicat în «*Zeitschrift für kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben*» de sub direcțiunea lui Luthardt (1881 p. 302 ff). Zahn susține că n'a existat mai multe reguli de credință, ci numai una singură, diferită ca formă, dar peste tot egală ca fond, acesta e mărturisirea ce se făcea la primirea botezului. Prin urmare regula de credință—regula fidei—și Simbol sunt una și aceiași. Originea sa e din timpul dinaintea ivirii gnosticizmului, contra căruia fu accentuat cu tărie ca regula de credință. Harnack adoptă acum părerea lui Zahn, că regula de credință și Simbolul sunt identice. Numai acel Simbol e însă recunoscut ca regulă de credință, care e comentat teologic. Mărturisirea de la botez în ridicarea sa la rangul de regulă de credință, își conservă forma sa verbală, dar primi, ca înțeles, un adaos teologic particular, căruia i se atribuie asemenea o vechime apostolică. Cu privire la originea Simbolului său mărturisirei de la botez, Harnack ține: «Noi știm din practica misionară, că deja mai înainte de ardătoarea luptă cu gnosticizmul, au existat scurte formulări de credință. Știm asemenea cu siguranță, că în comunitatea romană s'a compus o mărturisire pozitivă, cel mai târziu la jumătatea secolului II. Putem presupune că și în celelalte Biserici, au existat asemenea pe la anul 150 formule cu același conținut; cu toate acestea nu e sigur că toate comunitățile posedau atunci asemenea mărturisiri, nici că acelea pe care le posedau, aveau o formă așa de precisă ca cea romană». Inceputul de a se ridica Simbolul la treapta de regulă de credință pare a se fi făcut în Occident, poate cum-va de Irineu. În discuțiunea ce s'a încins în 1892

în jurul opiniunilor emise de Harnack asupra Simbolului apostolic, el a mai publicat 2 broșuri în cari nu face alt-ceva de cât apăra părerile emise.

O mică, dar plină de erudițiune. broșură asupra acestei cestiuni a publicat în 1893 *Th. Zahn*. Ea poartă titlul: «*Das apostolische Symbol. Eine Skizze seiner Geschichte und eine Prüfung seines Inhalts*». Idei noi se scot aci la lumină.

Textul vechiului Simbol roman se poate urmări până la începutul secolului III. Fala Bisericeii romane de a fi păzit cu sfințenie—cum ne spune Rufin—textul Simbolului ei, nu e neîntemeiată, totuși ar fi foarte neprevădător a crede în această renumită stabilitate a Romei în cestiunea Simbolului și acolo unde n'o velem și a considera Simbolul roman dintre anii 250—450 ca un Simbol absolut de loc neschimbat al acestei Bisericeii, sau ca forma primitivă petrificată a mărturisirei tuturor Bisericilor». Acel Simbol 'și are și el preistoria sa. Din formele Simbólelor din Galia, Africa de nord și Asia mică, rezultă că în bisericile acestor ținuturi a existat un Simbol, care, deși corespunde în esență cu cel roman, totuși poartă stigmatul unei origini mai vechi și anume în articolul I lipsește cuvântul «tată» adică se dice numai: «Cred într'un D-zeu a tot putinte etc.» cea ce probază că e mai vechiu de cât cel roman. Probabil și din articolul 2 lipsea expresiunea «unul născut (τὸν μονογενῆ)» care s'a adăugat în acest caz tot în Roma. Textul vechiului Simbol roman n'a rămas nealterat în Bisericile Apusului, unde a fost primit. Oare-cari-adaose ne dovedesc gradul de independență în care aceste Bisericeii se aflaū față de cea romană. Simbolul care a servit ca bază sau punct de plecare vechiului Simbol roman și care după bisericile în cari a existat se poate numi romano-galico-africano-asiatic își ridică vechimea până la anii 70—120. Acestei forme a precedat o alta și mai veche eșită din practicarea botezului, cum se făcea în timpul apostolic. Caracteristica aceștia era că amintea de spiritul iudaic al creștinismului primitiv. Cu timpul ea s'a modificat—păstrându-i-se, bine înțeles, trăsăturile fundamentale—în așa fel ca să corespundă mai bine instrucțiunii elementare și pregătitoare, ce se da înainte de primirea botezului, catehume-

nilor, cari se recrutaŭ în număr considerabil din sinul Păgânismului. Unde s'a efectuat acésta, în Roma, Efes sau Smirna? e greu de precizat. Acéstă formă modificată s'a răspândit numai de cât în tóte părțile. În anul 130 o găsim în Efes (la Iustin Martirul), în 145 în Roma (la ereticul Marcion), între 180—210 în Cartagena (la Tertulian), în Lion (la Irineu) și în Smirna (în depozitiunea presbiterilor contra lui Noet.). Ea se afla la temelia tuturor mărturisirilor de botez de mai târziu. Acéstă formă fu schimbată puțin în Roma între anii 200—220. Sub acéstă nouă fază ea n'a mai pătruns în Orient, ci s'a răspândit numai în Apus.

Bauernfeind în «*Das apostolische Glaubensbekenntnis und sein Ursprung*» (1889) s'a încercat să arate simbolul nostru ca apostolic, atât după formă cât și după conținut

Pe câmpul Teologiei romano-catolice sunt de amintit: *H. Denzinger*, care începe opera sa simbolică: «*Enchiridion symbolorum et definitionum quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis pontificibus emanarunt*» cu o colecțiune a formelor simbolului apostolic așa cum se găsește în diferite biserici. Stă în însuși caracterul cărții lui Denzinger, care cum o arată și titlul e numai o colecțiune de scrieri Simbolice—de a nu se ocupa cu origina și istoricul simbolului. Curialistic luminat s'a arătat *Krawutzky* în opera sa: «*Das apostolische Glaubensbekenntniss. Seine erste Gestalt und früheste Weiterbildung, so wie sein Zusammenhang mit den ursprünglichen Lehreigentümlichkeiten des-Apostelfürsten Petrus*», 1872. Cercetările protestante nu'î sunt necunoscute lui *Krawutzky*. El caută a le combina cu legenda papistă despre episcopatul Apostolului Petru în Roma. Simbolul a rezultat din porunca dată de Mântuitorul de a boteza în numele sfintei Treimi. Cu tóte acea formula pe care Petru a adus-o la Roma, suna numai: «Cred în Iisus ca Christos și Domn» La forma actuală a ajuns Simbolul tocmai în Secolul V sau VI, când se întrebuița numai în Occident ca mărturisire de credință la botez, căci în Orient se întrebuița pentru acest scop Niceo-Constantinopolitanul. *S. Bäumer*, în «*Das apostolische*

Glaubenbekenntnis, seine Geschichte und sein Inhalt (1893) a utilizat cercetările lui Caspari și disertațiunea lui Zahn. Instructivă e și lucrarea lui *Cl. Blume: «Das apostolische Glaubensbekenntnis, eine apologetisch-geschichtliche Studie»* (1893).

Tot în limba germană, dar din stul Luteranismului a eșit colosala operă a lui *Ferd. Kattenbusch «Das apostolische Symbol»* în 2 volume, cel dintâi apărut în 1894, cel de al doilea în 1900. Ambele copriind peste 1500 de pagini. Volumul I tratéză despre forma primitivă a mărturisirei de botez. Simbólele tuturor comunităților creștine și ale scriitorilor bisericești, cari s'au găsit până în timpul de față, sunt trecute de Kattenbusch prin sita unei critici minuțioase. Volumul al doilea tratéză despre răspândirea și însemnătatea mărturisirei de botez, atât în Orient cât și în Occident. Nimic din ce s'a scris până aci asupra simbolului n'a rămas necunoscut lui Kattenbusch. Opera sa e de mare valóie. Din cauza prea marelui abundențe de material e însă foarte greú a urmări firul istoric, și a ajunge la un rezultat sigur, ceea ce pare a nu fi reușit însuși Kattenbusch să realizeze.

În franțuzește au scris asupra acestui subiect:

Kayser «Lorigine et la formation de Symbol des Apôtres» în *Revue de Théologie* din Strassburg, anul X-lea; *Vignier «Le Symbole des Apôtres»* (1864); *Michel Nicolas «Le Symbole des Apôtres»* Paris 1867 și *Cocherel «Histoire du Credo»* 1869. Lucrarea lui Michel Nicolas este cea mai însemnată dintre acestea. Cele dintâi urme ale simbolului apostolic se găsesc—după Nicolas—în așa dișele Constituțiunii apostolice la Ciprian și la Copti. Numai către finele secolului IV-lea a primit el numele de apostolic și anume în Apus. Simbolul e provenit din formula de botez și adausul făcut la ea, așa cum o găsim la Tertulian ¹⁾. Ceea ce se găsește mai pe larg la Teologii secolului II și chiar la Tertulian aparține Regulei de credință. Din acesta s'a dezvoltat cu timpul textul simbolului ca o

¹⁾ Din „de corona militis“ c. III și „de baptismo“ c. VI, Nicolas conchide că simbolul lui Tertulian trebuie să fi sunat astfel: „Credo in patrem et filium et spiritum sanctum et sanctum ecclesiam“.

demonstrațiune în contra rătăcirilor eretice. Acelaș simbol, care în Apus primi predicatul de apostolic exista și în Orient, dar din secolul al cincelea el rămase în uitare ne mai fiind întrebuințat ca mărturisire de credință la primirea botezului. În secolul al patrulea textul simbolului a fost supus la simplificări, Augustin în special 'i a făcut o revizuire, în secolul al cincilea și al șaselea a fost din nou amplificat. Forma actuală o posedă deja din secolul al șaselea. Răspândirea lui s'a făcut treptat în Apus: la finele secolului al șaselea nu era încă adoptat în Italia, la finele celui de al șaptelea bisericele france încă nu'l primiseră și în Spania a pătruns abia în secolul al XI. Cartea lui Nicolas închee cu un Comentar al textului recept al simbolului.

Teologii englezii—cărora se datorește începutul cercetărilor științifice asupra simbolului—au dedicat, în secolul trecut, acestei teme noi și neobosite studii. Dintre aceștia e de numit: *W. W. Harvey «The history and theology of the three Creeds»*¹⁾ în 2 volume, 1854. Simbolul în forma actuală a rezultat din numeroasele formule de simbol, ce circulau în Biserica veche, iar origina acestora e de căutat într'un scurt rezumat al învățături sănătoșe, pe care Mântuitorul trebuie să'l fi predat discipolilor săi și pe care fie-care din ei redactându-l într'un fel său într'altul 'l au lăsat ca un deposit sacru comunităților întemelte de ei. De acela la început și sună toate mărturisirile aprópe la fel. Acesta o dovedește Harvey comparând câte-va din formele de mai înainte de timpul lui Rufin. Cu forma transmisă nouă de Rufin compară el apoi Niceo-Constantinopolitanul interpretându-le pe amândoué împreună. Mai departe se vorbește despre simbolul atanasian.

Un deosebit interes au depus teologii englezii în studierea simbolului atanasian, care jócă un rol însemnat în cultul Bisericeii episcopale. Ca introducere în studiul simbolului atanasian ei au trebuit să trateze și despre simbolele mai vechi ale creștinătății, și așa—nolens volens—au atins și cestiunea ce ne preocupă pe noi, adică a simbolului apostolic. Așa *E. S. Ffulkes* în opera sa: *«The Athana-*

1). Istoria și Teologia celor 3 Creșturi (Simbole).

sian Creed, by whom written and by whom published, with other enquiries on creeds in general, 1) 1872. Simbolul nostru aparține clasei simbolurilor occidentale, din care s'a dezvoltat el aparte, a fost când-va adoptat de biserica romană și apoi prin autoritatea ei s'a răspândit și în alte biserici. Sub numele de «Simbol roman» Ffoulkes cunoaște un alt text, de cât cel descoperit de Usse-rius în Psalterium Acthelstani, mult mai scurt și a cărui existență și istorie crede a o putea constata și urmări până în timpul Carolingilor. Mai mult nu spune Ffoulkes despre subiectul nostru. Alt-fel de cât acesta și mai apropiat de vederile lui Harvey, apare *I. R. Lumby* în «*The history of the Creeds* 2)» 1873 Origina simbolului se urcă—după Lumby—până la Mântuitorul, din ale cărui cuvinte (Matei XXVIII, 19) și a luat începutul. Ca și Harvey, autorul crede că mai înainte de despărțirea lor, Apostolii au fost înțeleși asupra unui sumar al învățătorei ce aveau să predice. Punctele de credință coprinse în acest sumar sunt—probabil—acele conținute în simbolul care de la Usse-rius s'a numit «vechiu roman». Este mai mult ideea de regulă de credință de cât de simbol de care Lumby se conduce. O deosebire între amândouă nu există. Până la finele secolului al treilea se constată numai existența unor scurte forme de simbol. Ce privește apostolicul nostru, el s'a format cu timpul și în forma actuală îl întâlnim pentru prima dată la Pirmin de Reichenau, către anul 750.

De mai multă însemnătate de cât cele până aci amintite e opera lui *C. A. Swainson*: «*The Nicene and Apostles' Creeds, their literary history together with an account of the growth and reception of the sermon of faith commonly called «the Creed of St. Athanasius».* 3) 1875. El deduce simbolul apostolic direct de la Apostolii. Relativ de simboluri în general observă, că:

1). Simbolul atanasian, de cine este scris și de cine este publicat, cu alte chestiuni despre simbol în general.

2). Istoria simbolurilor.

3). Simbolul Nican și cel Apostolic, istoria lor literară împreună cu o dare de seamă despre dezvoltarea și primirea cuvântărilor de credință numită în de comun: „Simbolul Sf. Athanasie“.

trebuie a se face deosebire între mărturisirea ce Catehume-nul o făcea cu puțin timp mai înainte de primirea botezului—și care constituie Simbolul propriu zis—și mărturisirea ce se făcea chiar la botez, și care, consista din anumite întrebări și răspunsuri. Acesta s'a dezvoltat împreună cu Teologia Despărțite în două: Simbóle orientale și occidentale, ele au un istoric cu totul diferit. Istoricul simbólelor occidentale e cu multă competență tratat de Swainson.

De amintit mai sunt: a doua din cele 2 disertațiuni ale lui *F. I. A. Hort*: «*On the Constantinopolitan Creed and other eastern Creeds of the fourth century*» ¹⁾ 1876, și *I. Baron* «*The greek origin of the Apostles Creed*», ²⁾ 1885.

Ión Mihălcescu.

¹⁾. Despre simbolul Constantinopolitan și alte simbóle orientale din secolul al patrulea.

²⁾. Origina grécă a simbolului apostolic.

CREȘTINISMUL ȘI FOLÓSELE ADUSE DE EL OMENIREI.

Maî înainte însă de a arăta, cari sunt folósele aduse de Creștinism omenirei, este necesar a cunoște, *rolul și însemnătatea religiunei Creștine în viața omenirei, cum și a ști ce este religiunea, care este fundamentul religiunei și de când datéză ea.*

Vorba «Religiune», după cum o derivă *Virgiliu* (autor latin clasic) precum și scriitorii creștini: *Lactanțiu Ieronim* și *Augustin*, vine de la cuvîntul latin: *Re* și *ligio*. Rădăcina *ligio* înseamnă *legătură, unire sau raport*, iar particula *re*, exprimă reciprocitate amicală; așa dar, *Religiunea*—atât după etimologia cuvîntului, cât și după conceputul ei,—*este legătura saú raportul viú, între om și Dumneđeú.*

Cicerone, celebrul orator și filosof roman, ȃice că: «*Religiunea este cultul cel sîrguincios al ȃeilor; și numește religiosi, pe aceia cari reciteză regulele și pázesc tóte cele ce țin, de cultul religios al ȃeilor*». După această definițiune însă, religiunea apare maî mult ca o venerațiune externă, saú ca un cult ceremonial, ce se aduce ființei dumneđești. Mult maî bine se exprimă *Lactanțiu*—un părinte bisericesc, pe care Biserica îl numește *Ciceronele Creștinătăței*—asupra conceptului religiunei, când ȃice: «*Noi ne naștem spre acel scop, ca să dăm lui Dumneđeú creatorul nostru, ascultarea cuvenită și dréptă... Prin această legătură a pietăței, suntem strînși legați cu Dumneđeú, de unde și religiunea își are numele*».

Cu această definițiune a lui Lactanțiu, s'au unit și Ieronim și Augustin, scriitorii bisericești din biserica de apus.

Tot ca o legătură vie, a fost considerată religiunea—precum vom vedea—atât în sfânta Scriptură a Vechiului Testament, cât și în cea a Noului Testament.

Dacă ne întrebăm însă, care este fundamentul religiunii și de când datéză ea, apoi este de observat, că religiunea își are fundamentul său, pe de o parte în Dumnezeu, iar pe de alta în om. Își are fundamentul în Dumnezeu, întru cât El, ca un A-tot-puternic, creând pe om după chipul și asemănarea Sa, a bine-voit a 'l înzestra cu suflet rațional, liber și simțitor. Religiunea își are pe de altă parte fundamentul în om, pentru că omul cu toate facultățile sale sufletești, năzuește în mod firesc, către Dumnezeu prototipul său; și anume: cu *mințea* năzuește către Dumnezeu, ca către *adevărul cel mai înalt*; iar cu *voința și sensibilitatea* tinde către Dumnezeu, ca către *bunătatea și fericirea* cea mai desăvârșită și vecinică.

Dar dacă, religiunea se baséză pe însași natura spirituală a omului, sau cu alte vorbe, dacă omul posedă în sufletul său capacitatea religioasă, atunci este evident că origina religiunii, concade cu origina genului omenesc; și mai departe, dacă natura spirituală a omului, este proprie întregii omeniri, atunci este învederat, că religiunea a existat la toate popóarele din toate timpurile, adică este *universală*, precum voiu arăta mai pe urmă.

Acum yine întrebarea, cum se póte pune omul în legătură cu Dumnezeu? Sau cu alte vorbe, ce condițiunii se cer, ca să se realisesse de fapt, legătura omului cu Dumnezeu.

Prima condițiune pentru realizarea religiunii, *se cere de la Dumnezeu*; adică El printr'un act liber, să ıasă din lumina cea ne apropiată și să se descopere omului, împărtășindu-ı adevărurile cele înalte ale credinței speranței și dragostei, prin ajutorul grației Divine, care ridică și în-tărește pe om în viața spirituală. A doua condițiune *se cere de la om*, adică ca el să fie liber a primi și desvolta, adevărurile descoperite prin grația Divină. Prin urmare, de la om se cere ca pe de o parte: să cređă, să iubească și să nădăjduască în Dumnezeu, ceea ce se chiamă *cult* •

saă adorațiune internă; iar pe de alta, să exprime credința, speranța și dragostea printr'o viață religioasă, ceea ce constituie *cultul saă adorațiunea externă*.

Am ȃis, cã religiunea datãzã de la începutul lumii, și cã ea a fost consideratã ca o legãturã vie atãt în Vechiul cãt și în Noul Testament. Știm din sf. Scripturã a Vechiului Testament, cã Dumneȃeu creãnd prima pereche de ómeni, spune lui *Adam și Evei*, ce trebuie sã facã, ca sã trãiascã în veci și sã rãmãe în statul fericirei; și din contrã, dacã nu vor pãzi porunca datã, Dumneȃeu îi amenințã, cã ei vor muri. Din acãsta se vede, cã religiunea protopãrințiilor noștrii, ni se presintã ca un raport saă ca o legãturã, de óre-ce Creatorul a dat prescripte, pe cari omul urmãndu-le, avea sã ajungã ținta sa finalã.

Adam și Eva calcã porunca datã, și urmașii lor devenind din ce în ce mai rãi, Dumneȃeu îi pedepsește cu potop, lãsãnd numai pe Noe și copii lui în viațã. Urmașii lui Noe dãndu-se însã la rãutãți, Dumneȃeu îi pãrãsește și alege pe *Avraam*, om drept și cu fricã de Dumneȃeu, pe care îl chãmã din Mesopotamia în pãmîntul Canaan, și *reînnoește* legãtura cu dãnsul.

Vãȃend Dumneȃeu, cã legãtura fãcutã de douã ori prin grai viũ, nu este pãstratã de poporul sãu ales, chãmã pe *Moisi* pe muntele Sinai și face cu el *legãturã scrisã*, dãndu-i cele 10 porunci (saă decalogul) scrise pe douã lepeȃi de pãtrã. Poporul Ebreũ însã, nu așteptã nici mãcar sosirea lui Moisi din munte; și din bijuteriile femeilor lor, tórnã vițelul de aur, în amintirea boului Apis, la care se închinaũ în Egipt; ceea ce face pe Moisi, sã sfãrame vițelul de aur și tablele legii și sã se suie a doua órã în munte și sã cerã de la Dumneȃeu din nou tablele legei.

Israeliții nepãstrãnd, nici acãstã legãturã scrisã, și uĩtãnd pre Dumneȃeu bine-fãcãtorul lor, care i-a scãpat din robia Egiptenilor și i-a hrãnit cu manã prin pustie, aũ fost condamnați a se risipi pe fața pãmîntului, fãrã a avea unde-va patrie, cum îi vedem pãnã în ȃiua de astã-ȃi. Iar pentru aceia cari voesc, a se apropia de Prototipul lor, și doresc a fi în legãturã vie cu el, trimite în lume *pe Fiul sãu*, *Cuvîntul cel mai înainte de veci*, spre a face o nouã legãturã, deplinã și vecinicã. Mãntuitorul lumii, vine pe

pămînt, nu în formă de înger, și nici ca o nălucire, spre a ne înfricoșa; ci pentru a povățui pe ómenî, s'a pogorit din Ceru, s'a intrupat de la Duhul Sînt și din Maria Fe-cîóră s'a făcut om. Cu tóte că Domnul nostru Iisus Christos, era blând ca un miel nevinovat, care nu'și ridică glasul seú, în protiva celui ce îl tunde pre el; cu tóte că n'a făcut niménuî nici un réú; cu tóte că a povățuit pre ómenî a face numai binele; cu tóte că în fine a vindecat orbiî, șchiopii, leproșii și a înviét pe morții Ebreilor; totuși El a fost condamnat de ei la mórte, și încă la mórte pre cruce, ca cel de pre urmă tâlhar.

Pentru a vé convinge, că Domnul nostru Iisus Christos, nu era simplu om, cum îl socotesc unii, și că învêțatura și minunile Sale, nu erau de origină omenescă, vé voîu citi o scrisóre a lui *Publius Lentulus*, guvernatorul Iudeei, adresatá lui Tiberiú imperatorul Romanilor, scrisóre găsitá în arhiva Cesarilor din Roma, din care se póte vedea, cum era considerat Mântuitorul pe acea vreme, chîar de către *Publius Lentulus* care era págân, și care nu avea nici un interes, de a scri ast-fel despre dînsul. Iatá acea scrisóre ¹⁾:

Sire,

*«Am aflat că dorești să știi, cele ce acum îți comunic
«printr'acéstă scrisóre: Trăește aci un om, care se bucurá
«de o mare reputațiune de om virtuos, anume Iisus Chri-
«stos.*

*«Poporul it numește profet al adevérului; iar discipolii
«sê susțin, că e Fiul lui Dumnezeu, adică al aceluia care
«a creat cerul și pămîntul, și tóte cele ce au existat și vor
«exista în univers.*

*«Și în adevér, o împérate! în fie care ți se aude despre
«minunile sávêrșite de acest Iisus Christos.*

*«Prin unul și singurul seú cuvînt, dá sănătate bolnavi-
«lor și viétá morților.*

«Este de o statură mijlocie și de o frumusețe uîmitóre.

¹⁾ Acéstă scrisóre se găsește și la sfîrșitul Cîslovului său Orolo-
giului mare.

«Privirea lui e așa de măreță, în cât inspiră respect în toți cei cari îl privesc; și cari se ved siliiți, să 'l iubescă și să se témă de El.

«Părul lui are culóre de alună cóptă, adică roșiatic, și îi cade până la umeri; se împarte în doué prin mijlocul capului, după obiceiul Nazaritenilor.

«Fruntea lui este lată, exprimând inocență și liniște.

«Nici o pată saú sbârcitură, nu se vede pe fața lui puțin rumenă. Nasul și gura lui, nu arată nici un argument, pentru vre-o critică logică; iar barba lui cea désă, e asemenea părului capului său; ea este lungă și se desparte în doué prin mijloc.

«Privirea lui este măreță și severă. Are ochi strélucitori. Lumina ce varsă fața lui, este ca lumina sórelui; așa în cât este imposibil de a o privi cine-va prelung. Inspiră spaimă acéstă strélucire.

«Când însă, povățuește și sfătuește plângând, atrage iubirea și respectul ascultătorilor.

«Se asigură, că nici o dată n'a răs; dar ochii lui vecinic lacriméză. Brațele și mânilé lui sunt foarte frumoșe. E foarte plăcut când vorbește; dar foarte rar iese în lume.

«Cât despre învățatură, atrage admirația întregului Ierusalim. Cunóște perfect toate științele, fără să fi studiat vre-una. Călătorește desculț și cu capul descoperit.

Se vorbește pe aici, că asemenea om nu s'a «mai vădut până acum, prin locurile acestea. Mulți Iudei îl consideră chiar ca Dumneđeú; alții însă îl denunță, că lucrează contra legilor Majestăței vóstre.

«Mă revolt foarte mult, contra acestor Iudei pismoși.

«Omul acesta, n'a cauzat nici o nemulțămire, la nici un om, vre-o dată.

«Dacă Majestatea Vóstră dorește să 'l vadă, precum mi-ați scris mai de ună đí, faceți-mi cunoscut acéstă, și îndată îl voiú trimite; căci sunt gata să îndeplinesc cu smerenie și supunere, tot ce Majestatea Sa imi va ordona».

„Făcută în Ierusalim, Crugul al X-lea, lumină nouă“.

Al Majestăței Vóstre, prea supus și smerit servitor,

(ss) Publius Lentulus

Gubernurul Iudeei

Precum vedem, din această scrisoare a păgânului guvernator al Iudeei, reese în mod cert, că *Domnul nostru Iisus Christos, cunoștea perfect toate științele fără să fi studiat vreuna; și că el adesea sevărșea minuni, dând sănătate bolnavilor și vieță morților, numai prin unul și singurul său cuvânt.*

Se mai poate cine-va îndoi, că Mântuitorul lumii, n'a fost Fiul lui Dumnezeu sau Cuvântul întrupat?

Maî cutéză cine-va, dintre materialistii și raționalistii moderni, să afirme că Domnul nostru Iisus Christos n'a înviat din morți, când El avea puterea dumnezească, de a învia pe alții din mormânt?

Maî are cine-va îndoelă, despre învierea morților și vieța de veci, ce are să fie dincolo de mormânt, precum noi credincioșii mărturisim în simbolul credinței?

Dar să lăsăm de o cam dată acestea, și să mergem mai departe, cu subiectul nostru.

Fiul lui Dumnezeu s'a sacrificat pentru lume; dar învățătura Sa fiind de origine Divină, a prins rădăcinii și s'a răspândit cu repeziciune pe suprafața globului pământesc numai prin viu grai, și nu prin sabie, cum s'a răspândit Mahomedanismul.

Pentru continuarea operei Sale, Mântuitorul alege 12 apostoli, pe cari nu-i recrutază de prin școle filosofice sau de prin universități; ci dintre pescarii cei simpli și ne cărturarari ai locului Ghenisaret, ținându-le: *lăsați mreșile și vânatul peștilor și urmași mie, că vă voi face vinători de oameni.*

Respectiv de modul și mijlocele prin cari s'a răspândit religiunea Creștină, ne vorbește fericitul Augustin, în cartea sa, «De civitatei Dei» (cartea 22, cap. 5), unde ține: *«Pușini pescari simplii și ne cărturarari, cu totul streini de gramatică, ne înarmăți cu dialectica și ne îngânfați cu retorica, a trimis Christos cu mreșile credinței pre înfuratului ocean al lumii acesteia, și a prins cu ele, un imens număr de pești de tot felul, și chir și filosofi».*

Creștinismul, precum vedem, s'a răspândit numai prin predică, de către discipolii Mântuitorului, cari nu numai că erau lipsiți de acele însușiri și mijloce, ce pot să influențeze asupra inimilor auditorilor, precum sunt: știința, elo-

cința, averea, gloria și noblețea de familie; dar cu însușirile lor firești, puteau mai mult a respinge, de cât a atrage pe cine-va. Aveau însă alt ceva—care la mulți lipsește astăzi—aveau *Credința* sa și convingerea neșrămutată, despre Divinitatea Dascălului lor; și cu această armă, au mers din victorie în victorie, până când drapelul Creștinismului, l'a înfipt la începutul secolului al IV-lea, chiar pe tronul împăratului lumii de atunci.

Venirea Mântuitorului pe pământ a avut loc, *întocmai, la timpul și în locul prezis de proorocii* Vechiului Testament, cari au trăit cu câte-va secole înainte de Dânsul. Așa spre exemplu: După predicarea patriarhului *Iacov*, Mesia avea să sosască atunci, când sceptrul împărăției, se va lua de la neamul lui Iuda; proorocia acesta s'a realizat întocmai, căci în timpul viețuirii Mântuitorului pe pământ, Palestina fiind prefăcută în provincie romană, se governa de guvernatori romani, cum a fost Ponțiu Pilat, care și-a spălat mâinile înaintea poporului Ebreu, zicând: «*Sângele dreptului acestuia, să fie asupra voastră și a copiilor voștri, căci eu nu aflu într'însul nici o vină*».

După proorocia lui *Isaia*, Mesia avea să se nască în mod supranatural dintr'o Fecioră, ceea ce s'a împlinit întocmai. După predicarea lui *Micheea*, Mesia avea să se nască în Betleemul Iudeei, proorocie care iarăși s'a realizat întocmai; iar după predicarea profetului *Daniil*, Mântuitorul avea să apară în lume, după 70 săptămâni de ani, de la data liberării Iudeilor, din captivitatea Babilonică; proorocie care s'a împlinit perfect de exact, căci dacă înmulțim 69 de săptămâni de ani cu 7, ne dă 483 ani, adică timpul de la liberarea Iudeilor din captivitate, până la aparițiunea Mântuitorului; iar în mijlocul săptămânii a 70, a pățimit, a murit și a înviat Domnul nostru Iisus Christos. În fine după proorociile lui *Agheu* și *Maliahia*, înainte de venirea lui Mesia, avea să se întâmple, o mare perturbațiune politică și religioasă în lume.

Și aceste predicări s'au realizat întocmai, dacă cercetăm starea politică și religioasă a popoarelor din vastul imperiu roman. După mórtea lui Irod cel mare—în timpul căruia se naște Mântuitorul Christos—Palestina fu împărțită, la cei trei fii ai săi: *Arhelau*, *Filip* și *Irod Antipa*. Aceștia

perdând pe rînd partea lor de împărăție, Palestina fu prefăcută în provincie Romană, și se administra prin procuratori romani. Iudeii resculându-se în mai multe rînduri contra Romanilor, fură bătuti; iar Tit, imperatorul roman, dărîmă chiar templul din Ierusalim, împrăștiind pre Ebreii prin tot imperiul său. În această stare aflându-se ei, citeau și reciteau profețiile Vechiului Testament, privitoare la veșirea lui Mesia; pe care îl socoteau ca pre un puternic imnerator pămîntesc, care avea să adune pe Ebreii sub un singur sceptru, și să îi libereze de sub dominațiunea Romană.

Cât privește starea religioasă a lumii de atunci, ea consta în idololatrie. Dintre popoarele vechi, numai Ebreii se închinau unui Dumnezeu nevăduț; dar pe care îl consideraui, *ca pe un Dumnezeu numai al Iudeilor, care ură și se resbună pe cei de alt neam sau de altă religiune cu dînșii.*

Cele-l-alte popoare și închipuiau pre Dumnezeu, că residă în lucruri făcute de mîni omenești, sau în animale mai inferioare de cât omul. Așa spre pildă: Perșii se închinau focului; Egiptenii se închinau animalelor; Babilonenii și alte popoare vecine se închinau stelelor; iar Grecii și Romanii, personificau puterile naturale și se închinau lor. Mitologia acestor popoare este plină de povești, relative la ȕei pe cari îi adoraui. Cu ideea despre asemenea ȕei, nu se mai împăcaui mulți din ómenii celebrii ai Grecilor și Romanilor, de pe timpul Mântuitorului.

Cicerone, vorbind despre necredința ce aveaui Romanii în asemenea ȕei, ȕice: «*că nici babele nu mai credeau în cele ce spuneau oracolii; și se miră cum augurii nu și rîd în față, când se întălnesc unul cu altul, știindu-se unul pe altul, că sunt înșelători*». Filosofia pe altă parte, era desbinată în diferite secte filosofice, cari se combătea una pe alta; așa că ceea ce înveta o școlă filosofică, combătea cea-l-altă și vice-versa. Pentru acesta mulți bărbați erudiți ai timpului, păraseau religia păgână și îmbrățișau pre cea Creștină; singura care satisface tóte credințele sufletului omenesc, și se acomodeză cu tóte împrejurările din viața omului. Un exemplu din multe altele, putem cita pe *Iustin Martirul*, care era un renumit filosof păgân. Acesta negăsind satisfacție sufletescă, în problemele filosofice și

citind sf. Scriptură și în special Noul Testament, nu numai că s'a făcut Creștin; dar a suferit chiar martirul pentru Christos și învățătura sa divină.

Din cele șise până aci, se vede destul de lămurit, că nici una din religiunile păgâne sau naturale, nu ne înfașează o doctrină adevărată, despre adevărurile religioase. Istoria ne arată cum că în diferite timpuri, s'a uivit diferiți bărbați foarte inteligenți și de o erudițiune admirabilă, cari au cercat să amelioreze viața religioasă a ómenilor, dar n'au putut.

Ce n'a cercat filosofia antică a Grecilor și a Romanilor, în această privință? Cel mult unii dintre diferiții bărbați ai timpului, abia s'au ridicat la ideea de reformatori; iar nici de cum la aceea de a înființa o religiune mai bună, ca cea Creștină. *Religia creștină fiind de origină dumnezească, nu poate fi înlocuită nici o dată și cu nici un chip cu alta.*

Despre acesta ne încredințază apostolul Paul, în epistola sa către Galateni, unde șice ¹⁾: «Chiar inger din cer de ar veni și v'ar vesti altă învățătură peste aceea care ați primit, anatema să fie».

Religiunea Creștină, fiind înființată de Dumneșeu-Omul sau Cuvîntul întrupat, este inerentă naturei omenești, dată de la Creațiune și este prin urmare universală.

Cum că religia Creștină este universală, ne încredințază istoria universală, care ne spune că la tóte popórele din tóte timpurile, au existat *nume și credință*, despre o ființă supremă, care a creat universul cu tot ce cuprindea; cu deosebire că unii și închipuiau pre Dumneșeu într'un fel, iar alții într'alt-fel. Despre acesta ne asigură mulți istorici, filosofi și teologi, cari mărturisesc în scrierile lor, *că adevărata istorie a vieții ómenilor, o găsim în istoria religiunii lor.*

Istoria n'a înregistrat până acum nici un popor, care să nu fi avut o credință óre-care; ba din contră ne spune, că chiar și la sêlbatici, se gădesc idei și apucături religioase.

Iată ce șice *Plutarch* în această privință: «Umblând prin

¹⁾ Galateni cap. I; vers. 8.

lume, veți afla cetăți neîntemeiate și oameni fără să știe carte, fără să aibă regi, fără să întrebuințeze monedă, ducând unii viață de nomazi; dar societate, fără cult sacru, fără credință în Dumnezeu, fără să facă rugăciuni și fără să aducă jertfe, nimeni n'a fost, nu este și nici că va fi, care să spună, că ar fi aflat așa ceva».

Chiar Darwin, care atribue origina omului maimuței, dice: «Nici în epoca celor mari îndoeli ce am avut, n'am fost ateu, adică om, care să neg existența lui Dumnezeu».

Așa dar încheind această parte, dic, că religiunea este un patrimoniu al sufletului uman, fără de care omul nu poate trăi liniștit.

În special *religiunea Creștină este după ființa ei, nu numai o legătură; ci o legătură înnoită, sau mai bine zis, o relegătură între omul căzut și între Atotputernicul și milostivul Dumnezeu, care relegătură s'a înființat prin Mântuitorul lumii Iisus Christos.* Și cu toate că Mântuitorul nostru, a venit în lume abia în zilele de pre urmă, când omenirea ardea de dorință, de a-și schimba și ameliora viața religioasă, și anume cu 19 secole înainte de noi; totuși El este centrul vieții omenești, căci El a fost speranța oamenilor până la sosirea sa, și tot El este și va fi, speranța tuturor oamenilor din toate timpurile.

II.

Cu toate că Biserica Creștină este o instituțiune Divină, înființată de Domnul nostru Iisus Christos pentru mântuirea lumii; cu toate că învățătura ei sublimă, a fost sigilată prin semne și minuni de Intemeietorul ei; cu toate că religiunea Creștină n'a făcut nimănui nici o dată vre-un rău; cu toate că ea nu se opune științelor, ci din contră le ajută și complectază: *căci adevărurile pe cari nu le poate atinge știința cu mintea, le descopere religia prin credință;* totuși în timpul de față sunt uniți, cari fie din neștiință, fie din rea voință, *critică religiunea, făcându-și fală din aceasta, având aerul a trece drept învățați, și merg până la a nega, chiar existența lui Dumnezeu.*

Așa unii susțin, că *religiunea este o născocire a preoților,*

spre a specula credința poporului, și așa fiind, nu ne trebuie. Unii ca aceștia uită însă, că religiuinea este o cerință a naturei omenești, o cerință inerentă a sufletului omnesc, și o satisfacțiune a înțelegerței, a simțirei și a voinței omului. Căci după cum omul e dator să satisfacă cerințele sale naturale, tot așa i se cere de imperios, a satisface și cerințele sufletului, dacă voește a duce o viață liniștită și fără turburare.

A îndeplini, numai cerințele privitoare la corp și a desprețui pe cele privitoare la suflet, omul ar trăi numai fizicește, adică ca și un animal, și atunci catastrofe și calamități, nu vor lipsi a atinge societatea; căci știut este, că un om care și cultivă numai rațiunea, fără a și împodobi și inima cu sentimente nobile—cum e sentimentul religios și cel patriotic—este mai periculos de cât un animal sălbatic.

Alții spun, că religiuinea s'ar datori fricei de fenomenele naturei; și că e destul omului, să cunoscă filosofia și științele naturale, căci acestea sunt suficiente omului, fără a mai asculta, ce spun cărțile religioase și preoții.

Unii ca aceștia se înșelă, de ore-ce, cu cât omul descoperă mai mult legile naturei și devine cunoscător al puterilor ei, cu atât se desfășură în omenire mai clar și mai convingător—*Divinitatea*.

Unor asemenea critici, le vom opune părerile și convingerile religioase ale diferiților bărbați erudiți, cari au fost luceferii științelor; spre a vedea ce cugetau ei despre Dumnezeu, autorul naturei, și ce idee aveau despre religiuinea. Așa de exemplu: *Socrate, Platon și Aristotel*, filosofi păgâni, cari au trăit înainte de Christos, au recunoscut: *că știința fără religiuinea nu înalță ci pogoră cugetarea popórelor*.

Ei au recunoscut în scrierile lor, *necesitatea religiuinei, considerându-o ca o știință a lui Dumnezeu*. De aceea *Platon*, într'o scriere morală a sa, ăice: *Fiul meu ești încă tânăr, dar în decursul timpului, vei schimba multe din părerile tale de acum și vei susține tocmai contrariul; pentru acésta, nu desprețui acum, întrebările acestea atât de înalte, ci recunoște ce este just, ce este privitor la dumnezeire și deprinde-te a trăi virtuos*.

Bacon, marele filosof englez, ȃice: «*Puțina știință de pãrtéză pe om de Dumnețeu; iar multa știință 'l apropie de El*».

Max-Müller, vorbind de religieune, se rostește ȃicend: «*Religiunea este o aspirațiune cãtre Dumnețeu, și cel ce îngrópă acestă aspirațiune, sãvãrșește o crimă*».

Chiar *Renan*, cu care se fãlesc socialiștii și toțî adversarii religiei, el care a balansat între credințã și îndoiãlã, avend în vedere sentimentul religios, a ȃis:: «*Vai de intelegența omenescã, dacã va întreprinde a ruina edifițiuul religios*».

Iatã cum cugetaũ filosofi antichitãței, și scriitorii moderni despre religieune!

Sã vedem acum, cari erau convingerile religioase ale i-luștrilor bãrbațî, cari s'au ocupat în tótã viețã lor, cu studiul legilor naturei, și cari au definit legile ei.

Marele astronom *Copernic* (1473), atãt înainte cãt și dupã descoperirea sa, a fost cel mai bun și mai evlavios creștin; el cãnd se ruga lui Dumnețeu pronunța urmãtorele cuvinte:

«*Dómne, eu nu caut grația cea mare, ce ai acordat lui Paul, și nu îndrãsnesc a cere milostivirea arãtatã de tine apostolului Petru; dar te rog sã-mi dai ȃertarea, pe care ai dat-o tãlharului pre cruce*».

Aceste pioase cuvinte ale lui *Copernic*, au rãmas nemuritoare; ele și astã-ȃi înfrumusețezã pãtra mormintului sãu.

Tot asemenea nemuritorul naturalist englez *Newton*, ori de cãte ori pronunța numele lui Dumnețeu 'și descoperia respectuos capul; iar credința sa în revelațiune, proorocii și minuni, și-a exprimat-o în comentariile scrise de el, asupra profeției lui *Daniil*, și a ultimei cãrți din *Noul Testament*, numitã «*Apocalips*».

Iatã ce loc de onóre au dat religiei bãrbațîi genialî, cari s'au ocupat cu studiul aprofundat al științelor naturale. Și cu drept cuvint, cãci cu cãt cine-va descopere mai mult legile naturei și devine perfect cunoscãtor al puterilor ei, cu atãt mai mult se convinge de autorul lor—care este Atotputernicul Dumnețeu; iar cei cari au numai cunoștințe superficiale în domeniul științelor, ajung pãnã la a confunda natura, care e opera lui Dumnețeu, cu însuși Creatorul ei; luãnd efectul drept cauzã.

Alții în fine susțin, că *Religiunea în fața științei, rămâne învinsă*. Cum poate religiunea să rămână învinsă în fața științei, când ea ajută și complectază știința? «*Este constatat astă-zi, că adevărurile pe cari nu le poate afla știința, le descopere credința*. Așa de exemplu știm din filosofie, că *ideile absolute*, ca *ideia de bun, drept, frumos, fericit* etc. 'și-au origina sau légănul lor la Dumneđeű, singurul care posedă asemenea însușiri, în totă plenitudinea și perfecțiunea lor; și că în zadar se luptă omul, a-și apropia aci pe pămînt aceste însușiri; căci se luptă fără nici un folos căđënd de multe ori în decepțiuni. Adesea pre omul care 'l socotești, ca cel mai bun sau cel mai drept pe pămînt, vine un timp, când capeți informațiuni sau probe despre dînsul, că este nedrept sau răű. Decí dar, *adevărul, bunătatea și dreptatea* le afli în totă plenitudinea lor *sus în ceruri la Dumneđeű!* Și nu le poți afla prin ajutorul științei, ci numai prin ochii cei nevěđuși ai Credinței. Ce cuprinde rațiunea? Mai nimic! Căci omul învață până móre, și tot nu cunoște, de cât numai o parte a științei; ba încă și cele învățate, trebuie să le studieze incontinuu, ca să nu le uite. Credința însă îmbrățișeză totul! Cel ce crede, e mult mai pre sus, de cel ce raționeză; și nobleța inimei e mai preferabilă științei, care nutrește mândria.

Dorința de a ști, a perdut pre om. El a căutat știința, și a găsit mórtea. Dar acestea le đic, fără să mă califică că desprețuesc știința; ci afirm, că *știința fără credință, nu folosește la nimic*. Religiunea dar și știința, trebuie să mērgă mână în mână și să se cultive de o potrivă și în măsură egală. Religiunea Creștină, nu se opune științei sau progresului; ea n'a făcut nici un răű omenirei, ci din contră, vom vedea a adus mari folóse omenirei.

Marele matematic *Euler*, care s'a mândrit în totă vieța sa cu numele de creștin, și cu acela de a fi apērător al religiunei creștine, scrie în contra liber-cugetătorilor că: «*nu poate fi nici o contradicere între știință și religiune, și că contradicerele semnalate de uniű, provin sau dintr'o explicare nedesăvîrșită a sfintei Scripturi, s'au dintr'un progres falș, ori superficial pe tărâmul științific*».

Iată cum consideraű religiunea Creștină, aceste figurí mărețe, cari aű rămas nemurítóre prin descoperirile știin-

țifice. Ei se închinau cu frică, cu credință și evlavie înaintea altarului dumnezeesc; iar cei cari nu i-au citit, ori nu i-au înțeles, desprețuesc altarul sacru, și vor să stingă focul cel sfânt al credinței creștine, cu spoela culturii, sau cu superficialitatea cugetării lor.

Religiunea Creștină a fost, este și va fi, farul civilizațiunii popórelor; și omul învățat în toate științele, dar lipsit de sentimentul religios, este cel mai periculos, este ca o fiară sêlbatică, a cărui vieță este un șir de nenorociri; iar mórtea lui, un act de desperare.

Cine nu'și aduce aminte de cele petrecute, cu ocașiunea *marei revoluțiuni franceze* (1801), când s'a înlocuit *cultul Dumnezeesc, cu cultul Rațiunei*. Atunci învălmășala cea mai mare a predominat; și cele mai crude și nemiloșe vêrsări de sânge au avut loc; în cât *Napoleon I*, geniul militar, unic în felul său, a fost nevoit să deschidă din nou ușile Bisericii lui Iisus Christos, declarând în mod oficial că *religiunea Creștină, este și va fi, religiunea dominantă a statului Francez*. Iar *Voltaire*, care a contribuit la înființarea cultului rațiunei, a exclamat în cele din urmă: «*Chiar dacă n'ar fi Dumnezeu, ar trebui să'l inventăm*».

Creștinismul, fraților! este fapt, nu este știință. El nu se pôte demonstra matematiceste, căci învățătura lui este de origină dumnezească, ne pătrunsă cu mintea; dar sigilată cu semne și minuni, sêvârșite în mijlocul popórelor Ebreu, de Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii.

Mântuitorul Christos, potrivit cerințelor sufletului omenesc, întemeiază sublima sa învățatură, pe cele trei mari virtuți creștine; pe *Credință, Speranță și Dragoste*. Ia omului *credința*, și atunci locul ei îl ocupă necredința, vițiile de tot soiul, și destrăbălarea moravurilor, cari sunt vermi ce ne adormiți, ce rod la rădăcina popórelor și a statelor. Ridică-i omului *speranța*, și atunci se desnădêjduește, și devine suicid. Ce s'ar face bolnavul, care zace vreme îndelungată, dacă n'ar fi hrănit de speranța, că milostivul Dumnezeu va face milă cu dînsul, și-i va reda sănătatea sdruncinată? Ce ar deveni condamnatul, dacă i-ai lua speranța de libertate? Un animal, o fiară sêlbatică! Ce să mai dic însă de *Dragoste*, acea scântee Divină, cu care bunul Dumnezeu a împodobit inima omului! De câte

fapte mari și frumoșe nu e capabil creștinul, care practică acéstă virtute! Cine pÓte descri sacrificiile, sau jertfele ce aduc pãrinții pe altarul dragosteii, pentru copiii lor?! Cine pÓte spune dorul cel mare ce are, cel care este departe de patria sa și de ai sãii?! Cine pÓte descri silințele și sacrificiile de tot soful, ale unei mame, care nu mai usucã ochii de lacrimi, lângã patul fiului ei bolnav?!

Ce sunt tÓte acestea? Nu sunt de cât fructe ale dragosteii creștine!

III.

Am arãtat cã religia Creștinã, este legãtura între Dumnezeu și omul cãzut în pecat, reinoitã prin Mântuitorul Christos; am dis, cã acéstã religiune este de originã divinã și cã prin caracterul ei este universalã; și am dovedit cã religiunea Creștinã, nu este contrarie științelor și progresului omenirei.

Sã vedem acum, cari sunt folósele aduse de Creștinism în viéța omenirei.

Este în deobște cunoscut, cã în statele orii societãțile în care religiunea Creștinã este la înãlțime, acolo vigórea naționalã este mare, moravurile strãmoșești sunt în flóre, pacea și siguranța publicã acolo domnesc, și un viitor fericit surãde acelor națiuni; și din contrã, acolo unde disprețul sau indiferentismul religios s'aũ încuibat, și acolo unde sentimentul religios este ridiculizat, orii ținut numai de formã, acolo nu vom gãsi nici familia instruitã și bine educatã, nici societate cu moravuri alese și nici relațiuni sociale corecte sau drepte; acolo mórtea viéței sociale și naționale bate la ușe. Religiunea Creștinã nu trebuie desprețuitã, de óre-ce ea n'a adus nici un reũ omenirei, ci din contrã—cum vom vedea—ea a adus folóse imense în viéța omenirei

Biserica Creștinã, tot-d'a-una a predicat și a povățuit pe membrii sãii, cã toți suntem frați, fãrã deosibire de neam, etate sau stare socialã; și deci trebuie a trãi în pace și iubire frãțescã, a ne ajuta unii pe alții, și a milui pe veduvã și pe orfanii. Arma cea mai puternicã a creștinului este sfinta Cruce; legea lui este sfinta Evanghelie; iar po-

vătuitorul său este Domnul nostru Iisus Christos, care din ceruri ne ocârmuește și supra-veghază pe toți.

Folósele ce religiunea Creștină a adus omenirei, se póte constata și din faptul, că cu ivirea Creștinismului, s'a schimbat fața lumii.

Așa de exemplu: Cu ivirea Creștinismului s'a pus stavilă *poligamiei*¹⁾, care se obicinuește și se menține până ađi la popórele orientale págáne. A trebuit să vie Creștinismul, care să desgrópe porunca lui Dumnezeu cuprinsă în sf. Scriptură, că Creatorul a făcut din început un bărbat și o femeie, și că poligamia, numai spre binele omenirei nu póte fi, ori din ce punct de vedere ar fi luată.

A trebuit iarăș să apară Creștinismul, ca să se desființeze *sclavia*, pe care o aflăm la cele mai vechi popóre.

D'asupra însă a tuturor bine-facerilor aduse de Creștinism în viața omenirei, stă *civilizațiunea*. Popórele la cari n'a putut încă să străbată razele cele pline de lumină binefăcătoare ce răspândește Creștinismul, sunt tot în starea jóasă, în care se află în timpurile vechi; pe când acelea, cari au priimit lumina Evangheliei Domnului nostru Iisus Christos, și practică învățăturile religiei Chreștine, sunt *farul*, către care trebuie să privescă și să se îndrepteze, cel obosit de valorile ignoranței.

Invenția *tiparului*, a *aburului*, a *electricității*, a *magnetismului* etc., nu sunt de cât fructele Creștinismului, care permite popórelor ce'l profesază, de a se desvolta pe calea științelor și a progresului.

Chiar *eroismul* și *resistența în răsbóe*, nu se datorește de cât tot Creștinismului; și ca pildă avem pe Burií din Africa de sud, cari cu un eroism de nedescris, resistă marei armate Egleze de aní de ڟile. Ce'i îmbărbátéză și'i oțelește în luptă, de cât credința în Dumnezeu; și ca probă despre acesta avem faptul, că la fie-care prisionier Bur, se găsește în sîn câte un exemplar din Evanghelie și Psalmí, pe cari nu încetéză a le citi, nici pe câmpul de luptă.

Iată dar, câtă însemnătate, ce róde frumoase, și câte folóse a adus Creștinismul în viața omenirei! Să păstrăm dar, acest deposit sacru, moștenit de la părinți, și ne a-

1). Obiceíul de a se lua în căsătorie mai multe femei de o dată.

tins să'l lăsăm urmașilor noștri; căci cel ce lepădă sau desprețuește religia sa, este ușor să lepede și să desprețuască și naționalitatea și patria sa. Avem religia noastră *Creștină ortodoxă de răsărit*, care ne-a păstrat limba, naționalitatea și moravurile noastre strămoșești, care ne-a scăpat de cotropiri, și ne-a ajutat în vremuri de restriște și de grea cumpănă, să o ținem cu sfințenie, și să nu ne depărtăm un pas de la învățătura ei; ca ast-fel să bine-merităm de la posteritate, numele cel falnic de *Români* și *Creștini ortodocși*. Biserica Creștină este ca un arbore mare, plin de frumoase råde, care ne umbrește și ne hrănește pre toți, cu hrana ei cea spirituală. Unde apare Creștinismul, d'acolo dispăre întunericul, și strălucește *lumina, adevărul, dreptatea, progresul și civilizațiunea*.

Drept aceea, aplicând și la Creștinism, genialele cuvinte ale strălucitului și nemuritorului nostru poet *Alexandri*, cu care a împodobit ginta Latină, cu tot dreptul putem exclama;

«Biserica Creștină, e Regină într'ale tumei nemuri mari; ea pörtă în fructe o stea divină, lucind prin timpii seculari; Menirea ei tot înainte, măreț îndreptă pașii săi; Ea merge în capul altor religii, vërsând lumină în urma ei. Biserica Creștină e o Regină, cu farmec dulce răpitor, păgânii în cale 'i se închină și în genuchi cade cu dor».

Și dacă *Biserica Creștină ortodoxă*, va aplica întocmai și neschimbată, învățătura Mântuitorului Christos, după voea Urzitorului ei, atunci tocmai:

«In ziua cea de judecată, când față în cer cu Domnul «sfint, Biserica Creștină va fi întrebată, ce ai făcut pe acest pământ? Ea va răspunde sus și tare: O Dómnne! în lume cât am stat, în ochii tăi plini de admirare, pre tine «Te-am reprezentat».

Archiereul, Nifon N. Ploestenu.

O MICĂ ESCURSIUNE

ASUPRA

NUMĂRULUI CĂRŢILOR CANONICE ALE VECHIULUI TESTAMENT.

Veşti Bis. Ortodoxă Română No. 8 anul XXV.

Ne rămâne de cercetat *numărul* cărţilor ce cuprindea acest canon. Acésta nu o putem afla de cât cercelând scrierile scriitorilor Palestineni şi Egipteni. Dintre *Alexandrineni* să cercetăm pe *Filo*. 1) *Filo* după afirmaţiunea lui Hornemann în scrierea citată împarte cărţile, în cărţi de origină divină şi cari nu sunt de origină divină. Noi vom forma 3 clase:

1) Cărţi de origină divină. 2) Cărţi cari nu sunt de origină divină, dar pe cari *Filo* le citează şi 3) cărţi ce el nu le citează.

Filo vorbind de *autorii* cărţilor întrebuinţează expresiuni: προφήτης, προφητηκός άνήρ, ιεροφάντης, Θεσπεστός άνήρ—Μωυσέως Διασώτης, τις τών φαντῶν των Μωσέως etc., cari tóte sunt egale cu προφήτης. Cărţile le numeşte ιεράς γραφάς,—ιεράς βίβλους — ιερὸν λόγον — ιερωτάτου γράμματα — τὰ ιεροφαντηθέντα — προφητικόν λόγου—λόγιον τοῦ Θεοῦ etc.

Intâia clasă: 5 ale lui Moisi—Iosua—carte a lui Samuel—Esra.

El numește pe *Moisi* ὁ προφήτης ¹⁾ sau ὁ προφητικὸς λόγος ²⁾ sau ὁ ἱεροφάντης sau Θεοφιλεστατος ³⁾.

Genesa o numește ἱερός γραφός ⁴⁾ Iis. «de mundi opificiū» dice relativ de Genesa I, 27 «ut docent sacrae literae=ἱεραὶ γραφαί.

Exodul 'l numește în «lemigratione Abrahami» ἱεράν βίβλον ⁵⁾.

Leviticul—παραινέει μὲν ὁ ἱερός λόγος ἐν Λευϊτικῇ ἀπὸ τῶν ἐρπετῶν ⁶⁾.

Numeri dice că este folositor ⁷⁾.

Deteronomiul este ἱερός λόγος ⁸⁾.

Iosua. Citind c. I v. 5 'l numește λόγιον τοῦ ἑλέφ Θεοῦ ⁹⁾.

Cartea I, *Samuel* pe care el o numește I Regi, citând c. I v. 15 dice: «ὡς ὁ ἱερός λόγος φησὶν ¹⁰⁾.

Din *Esra* citéză c. VIII v. 2 ca τὰ ἐν Βασιλικαῖς βίβλοις ἱεροφαντηθέντα ¹¹⁾.

Profetii mari. *Iesania* pe care îl numește πάλαι προφητῶν ¹²⁾. *Ieremia*, προφήτης, μύσης, ἱεροφάντης ¹³⁾. Dintre *Profetii mici* citind cap. VI v. 12 din *Zacharia* dice: τῶν

¹⁾ Liber Alegoriarum. cart. II. tom. 1 p. 66 (rîndul 4) c. III tom' I p. 117 (rîndul 13).

²⁾ Idem. c. III. t. I p. 95 (r. 42). De plantatione Noe. tom. I p. 347 (r. 5). De congressu quaerendae eruditionis gratia t. I p. 543 (r. 47).

³⁾ De Monarchia c. I. t. II p. 218 (r. 5).

⁴⁾ De mundi opificio sec. Mosem t. I p. 18 (r. 4).

⁵⁾ Tom. II p. 438 (r. 25).

⁶⁾ Tom. I p. 85 (r. 35).

⁷⁾ De pl. Noe. tom. I p. 339. (r. 17—19).

⁸⁾ De somniis tom. I p. 657 (r. 15).

⁹⁾ De confusione linguarum t. I p. 430 (r. 23).

¹⁰⁾ De ebrietate t. I p. 379 (r. 24 și 25).

¹¹⁾ De conf. luig. t. I p. 427 (218—20) sq.

¹²⁾ De somn. t. I p. 631 (r. 37). Despre profetiile lui vedeți: „de nominum mutatione“ t. I p. 604 (r. 5 sq).

¹³⁾ De cherub. t. I p. 147 sq.

Μωυσέως ἐταίρων ¹⁾). *Psalmi* sunt citați dar fără a spune origina lor. Pe David îl numește προφήτης ²⁾. (citază p. 23 v. 1) și vorbește de el în «Quis rerum divinarum haeres» ³⁾ și în «de plantatione Noe» ⁴⁾ cum și în alte locuri.

Despre *Solomon* ține în «de Ebrietate» ⁵⁾ că el este un membru ἐκ τοῦ Θεοῦ χόρου. (Aci citază Prov. VIII 22). În «de congressu quar. erudit. gratia» ține citind Prov. III, 13» e Mosis discipulis, nomine *pacificus*, qui patria lingua *Solomon* vocatur ⁶⁾).

A doua clasă. Cărțile ce Filo citază dar nu spune dacă snt de *origină divină sau nu.*

Vorbind despre *judcători* și citând c. 8, 9 ține că este ἐν τῇ τῶν χρημάτων ἀναγραφομένη βιβλῳ ⁷⁾. Din *Iob* citază XIV 4 cu cuvintele: «ὡς ὁ Ἰώβ φησι» ⁸⁾. Cartea I *Regi* (după Filo și 70 a III-a R.), este și ea citată în «Quod Deus sit immutabilis» tom. I p. 293 r. 5—10 și 24 sq.

Tot asemenea mulți *Psalmi* sunt citați fără a spune origina lor sau a-i caracteriza cu vre-un cuvânt ⁹⁾.

A treia clasă. Cărțile de cari Filo nu pomeneste—Nehemia, Ruth, Estter, Cronica, Daniil, C. Cântărilor.

Resultat. Deci Filo recunoște canonice: 5 cărți ale lui Moisi, Iosua, Samuel, Regi (numai câte una), Isaia, Ieremia, Zaharia, Psalmi, Solomon, Judecători, Iob și Esra

Dar dacă el nu citază din *Regi* și *Samuel* de cât câte una, totuși nu urmărește că pe cele-lalte le-a aruncat, căci

¹⁾ De confus. linguarum. t. I p. 414 (r. 20—25),

²⁾ De agricultura t. I. p. 308 (r. 14—17).

³⁾ Tom. I p. 515 (r. 10).

⁴⁾ Tom. I p. 344.

⁵⁾ Tom. I p. 362 (r. 2).

⁶⁾ T. I p. 544 (r. 42—45).

⁷⁾ T. I p. 424 (r. 17—20 și apoi 25—30).

⁸⁾ De nom. mutatione t. I p. 505 (r. 26—30).

⁹⁾ Quod Deus sit immutabilis t. I p. 284 (r. 5—10 Ps. c. I, v. 1; LXXV. 9) p. 285 Ps. LXIII v. 11;—Ps. LXXX. a. 5 în „de migratione Abraham p. 460 și alții în alte locuri.

«quatuor hos omnes libros sub *uno illo nomine*, quod iisdem in *versione Alexandrina dant Graeci Bibliorum interpretes*, Philonem coprehendisse suspicor» Horneman l. c. p. 43 sq) și de aceea cred că Filo și pe celelalte cărți le socotește între divine de și el nu declară această categoric. Tot asemenea nu citează pe *toți Profeții mici* dar «omnes duodecim Prophetas minores» ab antiquis Iudaeis» in *unum volumen* ideo collectos fuisse» și așa dar citind pe câți va din ei de sigur că «scripta omnium duodecim horum Prophetarum» le-a socotit ca inspirate (Hornemann 49, veți și Sirach XLIX, II).

Cronica, după cum susține Hornemann, nu este citată, dar în «de congressu quaerendae eruditionis gratia» tom. I p. 525), (r. 20) găsim: «căci este *scris*: sunt cunoscuți fiil lui Manase pe cari i-a născut lui concubina sa Syra, cel întâi pe Machir, care a fost tata lui Galaad» aceea ce se află aproape întocmai în I Cronică 7, 14. Filo dice espres „*scriptum est enim*“ deci eu cred că el aci a cugetat. Acesta o recunosc și Strack (Pr. de Theologie în Berlin) și Herzfeld. Tot ast-fel stă lucrul și cu *Ecclesiastul*, în scrierea sa «de Abrahamo» (tom. II p. 37 r. 24 sq) vorbește despre *separațiunea sufletului de corp*¹⁾, despre care noi găsim în *Ecclesiast* c. XII v. 7 «și mai înainte de se va întorce țărina în pământ precum a fost și duhul se va întorce la Dumnezeu, la cel ce l'a dat pe el». Aci pare mai probabil că Filo a cugetat la acest loc din *Ecclesiast* și nu la cel din *Genesa* c. 2 v. 7 (cum crede Hornemann p. 56—57, căci acolo se vorbește despre formarea omului și nu despre separațiunea sufletului de corp²⁾).

1) Mortem existimare, non extintionem animae, sed separationem disjunctionem quo ejus à corpore, redenntis retro unde venerat: Venerat autem a deo sicut in officio nndi declaratum est.

2) Gen. 2. 7 „Dumnezeu a format pe om din pământ și a suflat în el duh de viață devenind omul ast-fel suflet nou.

Plângerile lui Ieremia el nu le citază, dar de sigur că și el a avut părerea generală că «Ieremia cu Lamentațiunile....., într'un volum» trebuesc socotite (Eusebiu Ist ec. VI, 25, traducere P. S. S. Iosif Gheorghian pag. 190. Din cartea lui *Nehemia* se susține că nu se citază nimic, dar în «de nominum mutatione» tom. I p. 378 r. 7 sq) se vorbește despre a de cea parte ce trebuie dată Leviților aceea ce este în *Nehemia* c. 10 v. 38. Cum însă același lucru este și în *Numeri* 18 – 26 mulți cred că Filo a cugetat la cele șise în *Numeri* și nu la *Nehemia*. Acesta însă nu este un motiv de a crede că el a nesocotit cartea lui *Nehemia*, căci în «de confus. linguarum» ¹⁾ citându-se *Esdra* VIII, 2 șice că este în «Βασιλικαῖς βιβλοῖς» șice: «librum *Esdrae* ad classem librorum *Samuelis* et *Regnum*,» quos Βασιλείους supravocavit Philo referendum esse» și de ore ce *Esdra* în tot-d'auna a fost considerat ca făcând una cu *Nehemia*, după toate probabilitățile și Filo a socotit-o ca atare și deci cuprinsă în cele-l-alte cărți. *Ruth* de asemenea nu este citat dar și ea era considerată una cu judecătorii, căci alt-fel nu ar putea eși numărul de 22 de cărți cum Iudeii iubeau se numere.

Din *Ezechiil* este un loc în «de Monarchio» ²⁾ Filo vorbește (de la pag. 228—230 (l. c.)) despre לְהַנְדִּיב וְהַנְּכִיחַ și șice conform prescripțiunilor din Lev. XXI, 13, 14 că el trebuie să ia în căsătorie numai o virgină din poporul său. Venind însă la preoții Leviți spune că le este permis a se căsători și cu o văduvă din poporul său. Acesta nu se găsește la Moisi ci în *Ezechiil* c. 44. Aco'o permite preoților să ia o văduvă a *unui preot.* (v. 22). Mulți însă șic: Filo șice că văduva să fie din *neamul său*, *Ezechiil* dintre *văduvele preoților* și deci nu pôte fi locul din *Ezechiil*, care arată mai multă severitate de cât Filo (Mangey. Opera Philonis

¹⁾ Tom. I. p. 427.

²⁾ Lib. I. tom. II, p. 229

pag. 229, nota g). În tot cazul însă dacă Filo nu se referă la Ezechiel ar rămânea neexplicabil cum Filo a adăugat o prescripțiune ce nu se găsea în lege. Lui Filo i s'a părut important să accentueze aceea ce Ezechiel a ȃis, însă a creȃut ca suficient să spue că femeea nu trebuie să fie *dintre streinȃ*, prescripțiune ce era în vigore nu numai pentru marele preot, dar și pentru Leviȃ, iară a mai specifica că ea trebuie să fie chȃr dintre vȃduvele preoȃilor. Numai din *Daniil*, *Esthir* și *Cȃntarea Cȃntȃrilor* nu gȃsim citat. Cu tȃte acestea toȃi cunoscȃtorii ideilor lui Filo ȃic că el nu a nesocotit aceste cȃrȃi, cȃci ideile din scrierile lui aratȃ de multe ori cȃ el le-a cunoscut și le-a folosit în scrierile sale. De aceea putem conchide ca și Siegfried (Philo von Alexandria als Ausleger des Alt. Testaments p. 161), ȃicȃnd cȃ Filo a recunoscut de canonice aceleași cȃrȃi ca și noi astȃ-ȃi.

Dacă însă nu ne mulȃmește pȃrerea lui *Filo* să cercețȃm și pe vre unul dintre *Iudeii palestineni* și anume pe cel mai însemnat pentru noi, pe *Iosef Flaviu*, care ca preot și cercetȃtor de frunte al literaturii poporului sȃu a trebuit să cunoscȃ și origina cȃrȃilor ce se ceteȃu în templu. Este adevȃrat cȃ el nu întrebuiȃezȃ cuvȃntul «*κατὸν*» dar vorbește de «*cȃrȃile sfinte ce se pȃstreazȃ în templu*»¹⁾. În cartea contra lui Apion vorbește despre cȃrȃile sfinte. El voind să demonstreze lui Apion veritatea celor susȃnute de scriitorii Ebrei ȃice cȃ pe cȃnd Elenii aȃ avut mai puȃinȃ grijȃ pentru scrierile lor, chȃr de cȃt Babyloneniȃ și Egipteniȃ²⁾ «*la noi însă nu este nici de cȃm o mulȃime nenumȃratȃ de cȃrȃi neconsunȃtore și contradicȃtore între ele, ci sunt numai 22 de cȃrȃi, cari conȃin istoria timpului trecut și cu dreptul se ȃin de divine. Din aceste: 5 sunt ale*

¹⁾ Flavii quae reperiri potuerunt opera omnia de *Sigebertus Havercampus*—Aussterdam—Autseq. Iud. lib. V § 17 pag. 273

²⁾ c. Ap. cap. I. par. 4. p. 439 tom. II.

lui Moisi, cari conțin legea și tradițiunea despre origina o-mului până la mórtea lui. Acestea cuprind nu mai puțin de cât un timp de 3000 de ani. De la mórtea lui Moisi până la *domnia* (Eusebiu *Inceput*) lui Artaxerxe, care a domnit asupra Persilor după Xerxe, Profeții, cari au trăit după Moisi au scris în 13 cărți aceea ce se întâmplă în timpul lor. Celelalte 4 cărți cuprind imne de laudă lui Dumnezeu și preceptele cele mai folositoare pentru viața o-menilor. De la domnia lui Artaxerxe până în timpul nostru sunt în adevăr toate scrise, dar aceste scrieri nu sunt de o așa credință și autoritate ca cele scrise mai înainte, pentru că de atunci s'a întrerupt șirul Profeților. Cât de mult respectăm cărțile noastre reese de la sine. Căci de și ele cuprind o mare întindere de timp, totuși nu a cutezat nimeni până acum să adauge, să dea afară sau să schimbe ceva din ele, de ore ce este născut în fie-care Ebreu să socotească aceste cărți ca precepte divine, să adereze la ele, ba chiar când este necesar să móră pentru ele¹⁾. Deci Ebreii aveau 22 de cărți inspirate, cari cuprindeau: 5 Legea; 13 Istoria; 4 imne și precepte folositoare pentru viață. Cari erau anume aceste scrieri le vom afla tot din cercetarea scrierilor lui *Iosef*.

Cărțile lui Moisi le găsim în cart. I²⁾, III³⁾, X și XX⁴⁾ a antichităților lui numindu-le «cărți sfinte» «legea lui Moisi» «cum este scris în cărțile sfinte». Tot asemenea în cart. c. Ap. (lib. II § 4 pag. 472); iar cart. III a antichităților⁵⁾ vorbește de Moisi cu mult respect, dovedind pretutindenea că aceste cărți erau în mare onoare.

1) Haverkamp. tom. II p. 441 lic. c. Ap. cap. 8.

2) Tom. I. p. 5 (sfârșitul precuvântărei).

3) Tom. I p. 128 c. V. § 2—lib. IV pag. 255 cap. 8 § 48; lib. IX cap. 2 § 2 pag. 475; lib. X c. IV § 2 pag. 517.

4) Cap. IV § 2 pag. 517; cap. V § 4 pag. 266 tom. I.

5) § 6 pag. 135 comp. lib. IV cap. VIII § 44 p. 251; lib. X c. IV § 2 pag. 517 (tom. I. ed. Mangey).

Iosua este citat în cart. V a antichităților sale (cap. I § 17 tom. I p. 273); vorbește despre Gibeoniți ca și în Iosua c. 10; iar relativ de creșterea țilei (Ios. 10 13) țice că această creștere întâmplată în mod neobișnuit este deja cunoscută «din cărțile sfinte depuse în templu».

Judecătorii formeză obiectul aprópe a întregii cărți a 5-a a archeologiei lui (Tom. II). Începând de la cap. III are în § 1, 2, 3, 4 și 6 din c. I jud., în § 4, 5, 7 același capitol are din c. II Judecătorii; în c. IV este liberarea Israelitilor prin Debora. Asemenea și în cap., următoare până la al IX-lea.

Ruth este obiectul capitol. IX din cartea 5-a a archeologiei lui. Parag. 1 vorbește despre întórcerea lui Elimelech în patrie împreună cu Ruth; paragr 2 despre ospătarea lui Boos de Ruth, etc.

Cărțile lui Samuel sunt obiectul cărților de la a VII (incl.) până la VIII din archeologia lui, sp. es. lib. IV cap. I § 1 (tom. I p. 362) este plângerea lui David asupra morței lui Ionatan (2 Sam. I).

Cărțile Regilor nu numai că le citéză dar le pune alături cu cartea ce povestește despre Enoch (c. I Moisi) și le numește *cărți sfinte*. El țice că despre acest Elie și Enoch, care a trăit înainte de deluviu și a cărui mórte nu este nimănu cunoscut este scris în «*ἱερὰ βιβλία*» ¹⁾.

Scrierile lui *Iesaiia* le numește profeții pe care el le-a lăsat înainte de 210 ²⁾.

Pe *Ieremia* 'l numește profetul care a profețit necinstea viitoare a orașului ³⁾. Iar pe *Ezechiil* 'l compară cu Ieremia numindn-l profet și țicând că și el a profețit despre deportațiunea babilonică, nu numai Ieremia ⁴⁾.

¹⁾ Antig. lib. IX c. 2 § 2 pag. 475 sq. tom. I.

²⁾ Idem lib. XI c. I § 2 p. 547 tom. I.

³⁾ Antig. lib. X c. V § 1 tom. I pag. 520.

⁴⁾ Antig. lib. X c. V § 1 tom. I pag. 520.

Despre *Daniil* în cartea X, după ce citează multe din ele, ține că cine este avid de a cunoaște adevărul nu are de cât să citească scrierea lui Daniil «pe care o găsește în codicele scrierilor sfinte (ἐν τοῖς ἱεροῖς γραμμασι IV=in sacrorum librorum codice¹⁾). În cartea XI § 7 ține: «aceste toate de Dumnezeu însuși hotărâte, au rămas scrise pentru ca acei ce le vor citi să se mire de onoarea ce i s'a dat lui Daniil (Θαυμάγειν ἐπὶ τῆ παρα τοῦ Θεοῦ τιμῆ του Δανιηλ²⁾). În c. X § 6 la sfârșit ține că cele ce citează din Daniil nu le citează de cât așa cum le-a găsit «în cărțile vechi» (ἐν ταῖς ἀρχαίαις βίβλοις) căci el a spus de la început că «cărțile Ebreilor» voește numai să le traducă, dar nu să adauge ceva la ele³⁾.

(Va urma).

Ioan Popescu.

¹⁾ Cap. X § 4 tom. I pag. 535.

²⁾ Tom. I. p. 544.

³⁾ Tom. I p. 536. Compară și cart. VIII § 6 tom. I pag. 617.

Câte-va notițe asupra arhitecturii creștine.

Roma pe timpul imperatorului August era unul din cele mai însemnate orașe ale lumii. Aici erau reprezentate toate popoarele. Printre cetățenii romani se mișcau oameni din toate provinciile, chiar și din cele mai depărtate ale imperiului, precum și din țările care stău în legături de alianță cu Romanii; aici se vedeau și reprezentanți ai acelor popoare, care încă își mai susțineau cu mândrie independența lor. Toate părțile lumii, toate rasele, toate culorile și toate porturile erau reprezentate. Pe lângă oamenii bogați se aflau în mare număr și săraci, pe lângă cei liberi erau cu miile și sclavi. Cu toții aveau unde să se adăpostescă în largile suburbii ale marelui oraș roman: unii în palate sau în clădiri mărețe, cei mai mulți în locuințe modeste; unii în bordee, iar alții sub cerul liber. Tot așa ca și felurile de clădiri erau și numărul și felul deilor cărora li se închinau. După cum toate națiunile, tot așa erau reprezentate și toate religiunile și după cum unii deși aveau temple mărețe, mulți alții se mulțameau cu clădiri modeste și fără nici o însemnătate.

Între alte popoare se aflau la Roma și un mare număr de Ebrei, care adorau pe Iehova. Religiunea lor deși deosebită de religiunea de Stat, totuși era tot așa de tolerată ca și celelalte religiuni de acest fel. Creștinismul, care se întinsese în Orient cu iuțela fulgerului, ajunsese repede și

aici la Roma. Semînța aruncată de Apostoli prinsese repede rădăcini și numărul creștinilor creștea din zi în zi. Religiunea care acorda mângăere celor săraci și neputincioși atrase la sine și pe cei avuți și cu pozițiuni înalte

Pe la sfârșitul secolului I se află numeroase grupe de creștini în Asia Mică, Grecia, Italia, mai pe toate insulele Mării Mediterane, precum și în Africa de Nord. Discipolii Apostolilor, Părinții Apostolici, îngrijiră ca creștinismul să fie răspândit mai departe și cu timpul se întinse în Germania de Sud, Arabia, Abisinia și Etiopia. Proconsulul Pliniu, în anul 100 d. Chr., într'o scrisoare către împăratul Traian, descrie pe creștinii de atunci, arătând că ei, la revărsatul zorilor, în câte o zi determinată, se adună împreună pentru ca să se roge Dumnezeului lor și că aici se uneau prin jurământ să nu fure, să nu strice casa altora, să nu calce jurământul dat și să nu înstreineze bunurile lăsate lor de alții spre păstrare. Pentru că în Statul roman sectele și adunările secrete erau strict oprite și disprețul către religiuinea Statului se pedepsea, de aceea Pliniu, ca Guvernator al Bitiniei și al Pontului, pedepsi cu mărta pe unii dintre creștinii, cari nu voiseră se aducă sacrificii zeilor și statuii împăratului. Prin scrisoarea sa el cerea de la împărat că să'i stabilească modul cum trebuie să procedeze cu dânșii. Răspunsul marelui Traian a fost foarte demn, căci el stabili, ca creștinii să nu fie urmăriți și să fie judecați numai aceea contra cărora se vor aduce acușățiunile formale; denunțurile anonime să nu fie luate în considerație; procedurii mai aspre, țice Traian, nu ar fi demne de epoca sa.

Pretutindenți unde se află ast-fel de grupe de creștinii se simțea nevoea de locuri de întâlnire, precum și de cîmîntire comune. La început locurile lor de întâlnire le aveau în casele coreligionarilor lor celor mai avuți. Cu timpul îmîlțîndu-se la număr s'a simțit nevoe de clădiri făcute anume pentru acest scop, totuși până pe la sfîrșitul seco-

lului II tot locuințele private au servit ca temple de rugăciune. Mormintele comune le aveau în imediată apropiere, pe la marginile orașelor și în multe părți le-au servit catacombele.

Primele clădiri de biserici creștine, cari, poate, pentru prima dată s'au zidit la Roma, trebuie să fi fost făcute numai în scop de a satisface nevoile lor imediate și nici de cum clădiri mărețe, cari să contribuie la înfrumusețarea orașelor. Cât privește formele arhitectonice, unii dintre scriitorii pretind că acestea nu puteau să fie altele, de cât acelea, cari se află în întrebuințarea generală. Aprópe cu siguranță se poate spune, că nici una din bisericile cari s'au construit în primele timpuri ale creștinismului nu s'au putut conserva până în timpul din urmă. Cu începutul secolului al III, pe timpul imperatorilor Alexandru și Septimiu Sever, când împrejurările fură așa de favorabile pentru creștini, se poate presupune că ei au început să se ocupe de clădiri proprii pentru cultul lor, în altarele cărora așezară osemintele martirilor.

Iuțela cu care creștinismul se răspândi în stratele de jos ale poporului, solidaritatea creștinilor între dînșii, disprețul pe care ei îl arată pentru cultul păgân, téma că temeliele Statului vor fi sdruncinate provócă persecuțiunile contra lor. Pentru dînșii, creștinii erau un inamic periculos și deci trebuia zdrobit cu orice chip. Păgânii nu cunosceau puterea creștinismului și stăpânirea ce o avea asupra sentimentelor; ei ultau că cei persecutați rămân în tot-d'auna victorioși, câtă vreme ideile lor vor câștiga noi aderenți. Aprópe în timpul fie-cărei persecuțiuni averile bisericilor erau confiscate și clădirile dărâmate, însă nici o dată nu reușiră să distrugă Creștinismul. După cât-va timp liniștea revenea și bisericile recăpătau din nou bunurile pierdute și chiar clădirile erau restaurate. În acest timp numărul credincioșilor bogați se înmulțea așa, că templele dărâmate nu numai că

se rezideau, ci chiar alte noi mult mai mărețe și mai frumoase se construiau. Când Dioclițian voi să dea creștinismului lovitura mortală el nu reuși, ba ce e și mai mult, câți-va ani mai târziu această religie fu proclamată ca religie de Stat și toate mijlocele imperiului fură întrebunțate pentru ca acesta să poată căpăta în Statul roman rangul pe care îl merita. Până în anul 303 Dioclițian se arătase binevoitor față de creștinii și de o dată din seninul cel mai profund isbucni cea mai teribilă persecuțiune. Imperatorul se afla în Nicomedia când îi veni vestea că oracolul lui Apolon nu mai vorbește, pentru că ore cari omenii drepti îl împedica. Dioclițian isbucni în o mânie furioasă și dete poruncă să se dea foc marelui și frumoșei biserici din Nicomedia și de la ferestrele palatului său asistă împreună cu colegul său Galeriu la arderea acestei biserici. Edicte sîngeroase urmară îndată după acesta și persecuțiunea isbucni cu totă furia nu numai contra persoanelor, dar și contra cimitirelor, bisericilor, arhivelor, cărților sfinte, toate tură distruse sau arse. Pe columna care se ridică în onorea lui, el puse să se scrie cuvintele: *Nomini Christiano deleto.* (Histoire de L'Art Chrétienne par Abbé F. R. Salmon).

Primele locuri de adunare ale creștinilor, am arătat mai sus că au fost locuințele lor. Partea principală a fiecărei case o forma numitul «Atrium» cu camerile cari îl înconjură. Acesta de cele mai multe ori era îndeajuns de mare, ca să poată cuprinde o mică adunare a creștinilor. Fără îndoelă că la serviciul divin ținut în aceste locuințe private luaă parte pe lângă membrii familiei și amicii de aproape, și câți-va străini și chiar omenii de rînd ca servitorii și sclavi. Fôrte adesea asistaă și persoane, cari încă nu erau admise în creștinism și cari își făceau stagiul lor de catecumeni; ei aveau un loc anumit de unde asistaă la o parte a serviciului divin. Chiar femeile nu staă la un loc cu bărbații, ci aveau despărțitura lor de unde asistaă. Pen-

tru scopul acesta, atriuul cu camerele cari îl încunjuraă, era foarte propriu. Aceste motive au determinat pe alți scriitori să susție că templele creștine nu au fost o copie fidelă a templelor sau a basilicelor ¹⁾ păgâne, ci de la început au fost construite în așa mod în cât să corespundă tuturor nevoilor ²⁾. Dar nu numai în case private țineau creștinii adunările lor

¹⁾ Basilicele erau palatele de justiție de astă-zi și locul unde se aduna neguțătorii spre a se interesa de afaceri. Exteriorul acestor edificii era de o nuditate completă: nu aveau nici colonade, nici frise sculptate, nici timpane ornate de figuri și de sculpturi. Acastă uniformitate nu era întreruptă de cât prin ferestre terminate câte odată la vârful lor printr'un semicerc. Acăsta era decorațiunea rustică a fațadelor exteriore a burselor sau a tribunalelor romane. Fie-care oraș al imperiului poseda cel puțin una sau mai multe basilici. Pliniu ne spune că se află în Roma mai mult de opt-spre-zece. Marcus Porcius Cato zidi prima basilică în anul 204 i. Ch. Cele mai frumoșe basilici erau a lui Emilius Paulus 54 i. Ch. și aceea a Iuliei 29 i. Ch. zidită sub conducerea celebrului Vitruviu. În interior ele aveau forma dreptunghiulară sau oblongă, divizată în trei sau cinci părți prin două rânduri de colone. De la o colună la alta erau arcuri sau arhitrave, cari suportau mureș pe cari se rezema acoperișul. Galeria din mijloc era cu mult mai mare de cât cele două divisiuni laterale. La mijlocul acestei galerii centrale într'o mică parte a dreptunghiului oblong așa în afară o parte circulară al căreia diametru nu întrecea lărgimea naosului de mijloc. Câte odată în locul hemiciclului oriental se afla un corp patrat, formând nișa interioară. La extremitatea galeriilor laterale se află două hemicycle mici. Acăsta este planul basilicei Herculaneum. (Veđi Daniel Ramée, L'Architecture). Cu totul alt-fel se prezentaă templele păgâne. Ele aveau forme oblonge sau rotunde și dimensiunile lor nu erau așa de mari ca să pótă fi transformate în biserici; cel mult puteau servi de baptisterii. Aceste temple nu erau proprii nici pentru celebrarea ceremoniilor, nici nu puteau sta separați bărbații de femei; aici clerul nu sta separat de credincioși și nici nu era loc pentru o adunare mai numerosă. În aceste temple nu intrau de cât sacrificatorii, publicul era esclus. Era deci imposibil ca arhitecții creștini să fi cãutat modele în acastă parte. (L'Abbe Salmon Histoire de L'Art Chrétien).

²⁾ Dr. O. Mothes, în scrierea sa asupra formeii bisericilor creștine în primele trei secole, susține că templul din Ierusalim a fost punctul de plecare pentru dezvoltarea clădirilor religioșe creștine. Că împărțirea societății creștine în trei părți: preoți, credincioși și cateumeni, amintesc de dispozițiunea triplă a templului ebru împărțit în locul prea sfint sau sfinta sântelor, locul sfint și vestibulul împreună cu porticele de prin prejur.

și făceau serviciul divin, ci se mai serveau și de catacombe, unde se aflau mormintele martirilor. Și până astăzi se poate vedea în catacombele de la Roma, urmele vechilor capele, unde odinioară cei persecutați se rugau lui Dumnezeu.

Forma celor dintâi biserici nu se poate ști, de orice nici una nu s'a conservat până mai târziu. Hubsch, în celebra sa scriere asupra arhitecturii creștine, spune că în campania romană, nu departe de Sutri, a găsit urmele unei biserici pe care el o crede a fi anterioară lui Constantin. Ea avusese forma dreptunghiulară, împărțită în trei naosuri cu două rânduri de stâlpi, cu pronaos și cu absidă în partea superioară. Mulți mai deduc forma bisericilor primitive și după un desen aflat pe un sarcofag găsit în cimitirul Vaticanului. Pe el se ved sculptate în bas relief ușile, întinderea în lungime a naosurilor, precum și absida semi-circulară care termină edificiul. În tot cazul construcțiunile anterioare epocii lui Constantin cel Mare trebuie să fi fost simple și de dimensiuni restrânse. Ele erau zidite în grabă și anume în timpul când biserica se bucura de o pace relativă, sau când autoritățile romane consimțeau a trece cu vederea acesta și de aceea trebuiau să fie făcute modest pentru a nu atrage atențiunea.

În primele cinci secole de la întemeierea bisericii creștine se deosebesc două genuri de clădiri cari serveau ca loc de adunare a credincioșilor: unele cari aveau forma oblungă și altele cari aveau forma rotundă. Numărul lor creștea comparativ cu numărul credincioșilor și în primele secole ale creștinismului se aflau în toate orașele mari numeroase clădiri de acest fel. La începutul secolului al IV se aflau numai în Roma peste patru-șeci de biserici. Cu toate că pe vremea lui Dioclițian acestea au fost distruse cu desăvârșire, totuși, când creștinismul fu proclamat ca religie domnitore, se găsiră mulți arhitecți cari săși reamintescă planul de clădire al bisericilor creștine și să le construască mult mai mari și mai frumoase ca cele dărâmate.

Bisericile ce se construiau întreceau însă cu mult atriul vechilor case de locuință împreună cu toate sălile și camerele ce le avea. Nici o casă antică, nici chiar un palat nu posedă un spațiu așa de întins ca o biserică; cel mult despre halele sau basilicele romane se poate spune acesta. Creștinilor le trebuiau clădiri și mari și mici, după numărul membrilor din care se compunea adunarea și aceste clădiri trebuiau să fie împărțite după nevoile lor. Ei aveau necesitate de naosuri și pentru bărbați și pentru femei, aveau necesitate de un spațiu anumit pentru preoți, de cele mai multe ori de formă rotundă; între acesta și popor se afla altarul, în care era așa numitul confesio, care se afla numai în bisericile acelea ce erau clădite pe mormântul unui martir. Spațiile prin înălțimea lor trebuiau să fie mai mari ca cele obișnuite, căci acesta era casa lui Dumnezeu, iar părțile laterale din mijlocul naosului erau mult mai înalte ca părțile inferioare.

Majoritatea bisericilor primitive aveau forma unei corăbii al cărei acoperiș era susținut de mai multe colone. Părțile laterale erau de multe ori duble de o parte și de alta, și de multe ori erau prevăzute cu galerii. În pronaos stău catecumenii și penitenții, care nu puteau asculta de cât o parte a serviciului divin, în naos de o parte stău femeile și de cea-l-altă parte bărbații, în chorus stău cântăreții și ajutóarele, la intrarea în hemiciclu, unde era altarul, adesea închis cu muri plini cu perdele sau grilaje, stău diaconii și ipodiaconii, iar în partea de dincolo de altar, cunoscută sub numele de presbiterium, care avea forma rotundă și mai purta numirea și de absida se aflau preoții, în mijloc se înălța «consistorium», scaunul cel mai înalt rezervat autorităților episcopale; de o parte și de alta a altarului se aflau câte un anvon de unde se citeau părți din Evanghelie și din Faptele Apostolilor. Nu toate bisericile aveau însă această

împărțire și cu timpul s'aŭ introdus modificări radicale ¹⁾.

Împrejurul edificîului principal se grupară un mare număr de construcțiuni accesorii ca: secretarium, vestiarium sau thesaurus etc. Intrarea principală avea trei sau cinci părți după numărul naosurilor și de multe ori înaintea acesteia intrării se afla câte un portic, anvon sau pronaos, câte odată chiar vast și chiar câte un atrium descoperit. Biserica era precedată de o curte vastă, care adesea și ea era însoțită de numeroase portice. Ast-fel se formă biserica creștină, care știu ca din atriul, naosurile și absidele basilicilor romane, să formeze o armonie majestuoasă pentru a da preoților, credincioșilor și catecumenilor locurile ce li se cuvenea. Se adaugă la aceste clădiri și cupolele templelor antice pentru a se încorona această operă măreță. Orientului se datorază această inovație de armonie complexă, care dete atîta majestate și frumusețe casei lui Dumnezeu, iar Occidentul la rîndul său o adoptă.

În anul 325 Constantin cel Mare rămase singurul stăpînitor al întregului imperiŭ roman și el proclamă creștinismul ca religiune domnitore. Deja din 313 el dase împreună cu Liciniu celebrul edict din Milan, prin care acordase tuturor libertatea cultului și stabilise să se restituie creștinilor casele de rugăciune cari le fusese confiscate. Cea dintâi grijă ce o avură acum creștinii a fost de a ridica temple demne de religiunea lor și unde să pôtă defășura totă pompa trebuincioasă. În toate părțile începură să se zidescă biserici magnifice ceea ce probază că chiar în acele timpuri se află arhitecți destul de capabili printre creștini.

Mama acestuia, Elena, zidi, între altele, biserica sf. Mormînt

¹⁾ Constituțiunile apostolice porunceau, ca bărbații să stea în partea stîngă în galeria de sud, iar femeile la dreapta în galeria de nord. În bisericile din Orient bărbații stau jos, iar femeile sus în galerii. În unele biserici femeile erau așezate în părțile înalte cari se găseau la sud și la nord d'asupra naosurilor laterale.

de la Ierusalim în formă rotundă și după îndemnul ei, imperatorul Constantin zidi și el o biserică d'asupra peșterei unde s'a născut Mântuitorul; în parte, această biserică s'a conservat până în zilele noastre (Vezi Förster, Bauzeitung 1863, Über die Kirchen des Heiligen Landes). Aceasta se crede a fi cea mai veche biserică în forma crucei. Unii scriitori pretind că forma de cruce s'a dat acestei biserici pe vremea lui Iustinian, când a fost rezidită. Capitelurile ei sunt corintice, însă din epoca decadenței. Fie-care colonadă are câte un arhitrav, după regulile antice. Biserica propriu-șisă era despărțită de atriu printr'un zid înalt de 9—10 metri și îi lipsește galeriile sau triforium, care se observă la majoritatea basilicilor antice. În atrium descoperit, care acum este distrus, se află cisternele pentru spălături și curățenie.

Tot pe timpul imperatorului Constantin au fost zidite o mulțime de biserici și chiar unele din basilicile și templele din Roma, au fost adaptate și puse la dispoziția creștinilor. Atât biserica sf. Ioan din Lateran cât și biserica sf. Petru din Vatican sunt clădiri mărețe, cari s'au zidit pe vremea imperatorului Constantin. Prima a fost sfințită în 324, iar a doua începută la 324 și terminată la 330. Biserica sf. Petru a fost zidită pe ruinele și în parte pe temeliele cercului lui Neron. Tot din acest timp există și biserica sf. Laurențiu din afară de zidurile Romei, susținută de 16 coloane.

M. P.

CRONICA BISERICESCĂ.

I.

Casa Bisericii.

Încă de la 1880 se vorbea despre întemeierea unei case a sfintei noastre biserici ortodoxe române. Cu ajutorul lui Dumnezeu ideea acésta sperăm să se realizeze în curînd. Prin mesagiul regal citit corpurilor legiuitoare la 15 Noembre anul acesta Majestatea Sa Regele a spus între altele și următoarele: *«Biserica, întăritore a celor sufletești, simbolul păcii și a liniștitei cugetări, continuă să țină un loc de frunte în preocupările noastre. Cu toții trebuie să ne silim a contribui la înălțarea și înflorirea ei. Guvernul va presenta domniilor vóstre un proiect de lege pentru înființarea Casei Bisericilor, spre a asigura o bună întrebuințare a averilor bisericesti»*.

Cu ocasiunea discuțiunii acestui mesagiü în Senat I. P. Sf. Mitropolit Primat a ȓis următoarele:

D le președinte, d-lor senatori, noi Episcopii, cari reprezentăm biserica noastră ortodoxă, am luat cunoștință cu mare bucurie sufletescă de cele ce M. S. Regele în Mesagiul său a anunțat, cum că guvernul Majestăței Sale va presinta în

acéstă sesiune un proiect de lege pentru crearea Casei Bisericilor, cu scop de a îmbunătăți administrarea monastirilor și bisericilor.

După informațiunile pe cari le avem, acest proiect de lege va fi alcătuit ast-fel în cât va răspunde la o mare necesitate a bisericeii, asigurându-i o mai bună administrațiune.

Plin de recunoștință către M. S. Regele și către onor. Său guvern, sunț autorizat de frații întru Christos Episcopii să exprim recunoștința noastră și viile noastre mulțămiri M. S. Regelui și guvernului Său pentru înalta sollicitudine și bună voință pe care tot-d'auna a aratat-o bisericeii pe care o și arată și cu acéstă ocașiune.

D-l Spiru Haret, Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice a și prezentat Senatului un proiect de lege pentru înființarea și organizarea casei sf. Bisericeii autocefale ortodoxe române. Proiectul acesta a fost discutat în secțiunile senatului și s'a admis cu mici modificări alegându-se ca delegați: I. P. Sf. Mitropolit Primat Iosif Gheorghian, D-l Gr. Cireșenu, Petre Grădiștenu, C. Jenescu și Dr. Dragomir Demetrescu. Comitetul delegaților întrunindu-se sub președinția I. P. Sf. Mitropolit Primat au ales ca raportor pe D-l Dr. Dagomir Demetrescu.

Discuțiunea generală asupra acestui proiect a început în senat în ziua de 17 Decemb. c., și în ziua de 19 Decem., a fost votat aproape cu unanimitate. Vom face în numărul viitor o dare de sémă complectă despre tot ce s'a vorbit în senat, căci legea acésta e de o mare însemnătate pentru bunul mers al bisericeii noastre.

Iată expunerea de motive, care însoțește proiectul prezentat de D-l Ministru.

«Scopul *Casei Bisericeii*, care se înființază prin alăturatul proiect de lege, este expus în art. 1 al proiectului. Utilitatea acestei creațiuni este evidentă.

În adevăr, bisericile, monastirile, schiturile și așezămintele religioase dispun de însemnate fonduri, cari provin din isvórele cele mai diverse: legate, donațiuni, improprietăririi

pe moșiile Statului său pe cele particulare, cumpărări, etc.

Legile și usurile existente stabilesc modul de administrare a multora din aceste averi. Pentru altele administrația este regulată prin testamente sau prin actele de donație. În ceea ce privește însă controlul acestor diverse administrații, el este foarte nesuficient.

Epitropiile bisericilor parohiale sunt supuse controlului comunelor, cari însă îl exercită în mod neîndestulător, din cauză că nici nu au competența cuvenită, nici nu pot consacra acestor afaceri toată atențiunea necesară.

Monastirile și schiturile sunt puse sub controlul ministerului.

Sunt însă multe averi, adică mai toate cele provenite din legate și donațiuni, cari scapă de ori-ce control.

Casa Bisericeii va lăsa neatinsă organizația actuală și toate drepturile stabilite. Va avea însă sarcina de a exercita supravegherea sa asupra administrației ori-cărei averi consacrate bisericeii și așezămintelor religioase, ori-care ar fi originea ei.

Organizația ce i se dă prin proiectul de lege este imitată după aceea a Casei Școlilor, care a dat așa de bune rezultate în acești șese ani de când s'a înființat.

Tot de o-dată se trece la *Casa Bisericeii* și administrația fondurilor prevădute în budgetul Statului pentru biserică, precum și afacerile cari ași sunt de competența biuroului cultelor din administrația centrală a ministerului».

II.

Clerul și Unirea Principatelor.

Dl. Rășcanu, profesor la universitatea din Iași și inspector general al învățământului secundar a publicat un admirabil studiu în revista populară «Albina» asupra unirei principatelor. În acest important studiu domnia sa vorbește și despre rolul, pe care l'a avut Clerul român din Moldova, în această chestiune de viață pentru neamul nostru. Ca cronicar mă simt dator să rezum aici cele spuse de Dl. Rășcanu. După ce vorbește despre diferitele elemente so-

cială, cari au lucrat pentru Unire, Domnia sa se exprimă ast-fel despre cler:

Preoții făceau o propagandă foarte activă. Cel din Iași era, în adevăr, încurajat de către mitropolitul Sofronie, care, știut de d. Sc. Miclescu și An Panu, se declarase, împreună cu arhiereul Filaret Scriban și arhimandriții Neofit Scriban și Melchisedec, partisan înfocat al «Unirei». Dar nu trebuie a uita că, în acel timp, mai toate bisericile importante din Iași erau în mâinile călugărilor greci, la discreția cărora erau preoții. Cât pentru cei doi episcopi, Meletie Istrati de la Huși și Nectarie Hermeziu de la Roman, aceștia erau dușmanii inverșunați ai «Unirei». Cu toate acestea, preoții din întreaga Moldovă, afară de neînsemnate excepțiuni, au fost pentru Unire; au făcut propagandă în favoarea ei; au luptat și suferit pentru ea. Mai mulți prototereți, între cari Dimitriu dela Tecuci și Mancaș de la Roman au fost desituiți; mai mulți preoți au fost amenințați și pedepsiți. Mai toți au știut să reziste la făgăduinți și amenințări. Avem dovezi de presiunea enormă care s'a exercitat pentru a violenta conștiința preoților alegători. Astăzi deosebitele partide se plâng, pe rând, de presiunile ce se fac cu ocazia alegerilor. În 1857, nu se întronase încă regimul reprezentativ, dar ministrul de interne, Vasilică Ghica, s'a dovedit maestru în a face alegeri, după cum dovedește următoarea scrisoare adresată Mitropolitului, de către arhimandritul Neofit Arbore și Economul Vasile Arbore:

Înalt prea sfințite stăpâne. Astăzi dimineață, în 7 Iulie, sub-scrișii, eșind din biserică, după săvârșirea sfintei liturghii, ne duserăm la locuința noastră, împreună cu fiul unuia din sub-scrișii, d-lui căminar Polichronie Arbore, și încă cu alți trei străini, amici intimi ai noștri. Ședând cu toții în casă și vorbind ca în familie, de-odăiă intră unul din ampoloiații d-lui Caïmacam, trimis cu misie de-adreptul de către Excelența Sa, și adresându-se către sub-scrișii, ne

propuse a ne vorbi în secret. Toți ieșiră din casă, afară de noi doi. După ce, prin mai multe cuvinte, ne descrie puțința ce ar avea E. S. prințul căimacam de a vè destitui din postul chiriarchiei, începe a ne vorbi așa: «că noi «din aceste expuse cunôstem nepuțința de a mai spera vre-
«un ajutor din partea I. P. S. V., și spre a nu deveni «jertfe ale nenorocirei, care va veni în curînd asupra cle-
«rului, noi mai bine să profităm de buna voință a căima-
«camului, care prin el ne hărăzia, de fie-care sub-scris, câte «200 galb., în numărătore și câte două decrete de boerie pentru «rudele nôstre, precum și posturi de egumenie la amândoi;
«cu condiție însă că, pentru tôte aceste favorî, să mergem «la palat cu una din două trăsuri ce aduce acel trimis,
«spre a ne da votul, după voința guvernului, pentru ale-
«gerea deputatului; iar dacã, din contrã, vom respinge o «așa favóre, să ne așteptăm la asprele pedepse ce ni se «pregătesc nouë și celor-l-alti de o cugetare cu noi». Tôte aceste corupții, I. P. S. T., le-am ascultat cu cea mai mare desprețuire și mirare, răspundënd trimisului următorele: «Domnule, spune celui ce te-a trimis, că în sãrãcie ne-am «nãscut, în sãrãcie trãim, și cu onóre dorim a muri; o ne-
«legiuire ca acêsta la care suntem invitați, nu am sãvîrșit «vre-odată, și prin urmare, nu voim a sãvîrși nici acum, mãcar de ni s'ar propune și mai mari favorî din partea «guvernului; cãci tótã acêstã de-acum favóre ce ni se pro-
«pune; o socolim nimica pe lângã iubirea și prosperitatea «nenorocitei nôstre patrii; mai ales când vedem cu ochii «noștri chîiar nedreptatea și silnicirea întrebuintatã de guvern «în compunerea listelor electorale; așa dar ca Români Mol-
«doveni și ca miniștrii lui Christos aici pe pãmînt, voim «a rãmãne credincioși patriei și chiriarchului de care sun-
«tem administrați». Acesta a fost rãspunsul ce, noi, frații, am dat trimisului. Mai târziu însă, fiul unuia din sub-scrișii, d-l cãmînar P. Arbore, mergënd la Palat, i s'a đis

în secret de către d-l spătar N. Contevici, unul din funcționarii superiori ai guvernului următoarele: «Măi, frate, de ce nu ve luați séma, voi aveți să îndreptați lumea? Nu ve-
«deți răul ce vă așteptă? Imi sunteți prieten și vă sjațuesc,
«folosiți-vă de prilej. Spune-mi ce voiți? bani, egumenii, ina-
«intări civile în rang și post pentru tine, toate acestea vor
«fi până în seră în a voastră dispunere! și dacă primiți,
«mergi și adu pe tatăl tău, și pe moșul tău, și ve voiți pre-
«senta ministrului din lăuntru și caimacamului, spre a ve
«cunoste și a ve da a lor protecție! Iar neprimind, gân-
«diți-vă bine! Noț, sub-scriși, aceste de mai sus arătări ale
«nóstre, le supunem cunoscinței I. P. S. V., plecați rugân-
«du-vă să bine-voiți a lua măsură cu îngrijire, pentru apă-
«rarea noastră de nenorocirile ce ni se urzesc din partea gu-
«vernului, precum mai sus s'a expus».

(Declarația Archim. Neofit Arbore și a Econom. Vasile Arbore, 7 Iulie 1857. *Acte și Documente*, r. 158).

Preoțimea moldovenescă a desprețuit amenințările și a resistat tuturor ispitelor. De la început, preoții se declarase pentru Unire și luaă o parte activă în Mișcarea Națională. Ei nu se mulțâmiau numai a face o propagandă printre poporenii lor; ci lucrau pe față în contra caimăcămiei. Acesta se constată prin următoarea scrisóre a caimacamului Vogoride, către Mitropolit, prin care dice: «Am luat sciință că
«unii din preoți, diaconi și alți servitori bisericesci, avënd
«în frunte pe unii din mai înalt cler, în loc de a-și căuță
«de îndatoririle bisericei și a se face pildă poporului prin-
«tr'o purtare liniștită și cuviinciosă, se abat la manifestații
«sgomotóse, purtându-se pe uliți cu cocărđi de coloră străine,
«și dând prin acésta o rea pildă poporului de a pururea
«liniștit. O așa purtare din partea numiților, pe cari unii
«din rău-voitori nu lipsesc de a o declara ca încuviințată
«de Înalt Prea Sfinția Vóstră, mă îndemnă, ca șef al sta-
«tului, ce sunt dator a priveghia pentru buna stare și li-

»niște a poporului, a vă pofti să bine-voiți grabnic a lua
 «măsurile ce veți socoti mai potrivite pentru mărginirea cle-
 «rului în deobște de la ori-ce manifestațiunii, fără pildă
 «până astă-ăzi și cu totul nepotrivite, pe cât tagmei biseri-
 «cesci, pe atâta în contra legilor, rugându-vă tot odată ca
 «de măsurile ce veți lua să-mi faceți și mie cunoscut prin
 «înscris și cu grăbire, ca și eu să le pot aduce la cunos-
 «cința cui se cuvine .

Căimăcănia luase toate măsurile ca pe listele de alegători să fie numai omenii săi, toți antiunioniști. Atunci comite-
 tul unionist a luat o ultimă decisiune și anume abținerea.
 «Situațiunea era cu desăvirșire gravă spune d-l Rășcanu.
Biserica a salvat situațiunea. De acela ziua de
 30 Iunie 1857 trebuie să figureze cu onoare în Istoria Națio-
 nală și în analele clerului român. Din 142 de preoți înscriși
 în liste în capitală (Iași) au votat numai 3; din 21 de la
 Roman au votat 4 și din 28 de la Huși au votat 9; adică
 în totul 16 preoți au votat și 179 s'au abținut. Nicî ne
 putem imagina entusiasmul provocat prin bărbătesca pur-
 tare a preoților din reședințele celor trei eparchii ale Mol-
 dovei. Exemplul lor a fost urmat de către marii proprietari,
 cari au fost chemați la vot a doua zi ..»

Așa s'a purtat clerul român față de cea mai sfintă ches-
 tiune națională! Preoții au mers cu crucea în frunte, când
 a fost vorba de binele neamului și al țării! Unul din cei
 mai însemnați clerici din Moldova, care a fost neobosit pen-
 tru cauza Unirei e și Archimandritul *Neofit Scriban*. Iată
 ce cuvinte a rostit el în vechea Catedrală a Moldovei în
 ziua de 5 Ianuarie 1859.

Fraților, Iisus Christos a zis, „oă unde vor fi doi sau trei adunați
 întru numele lui, acolo va fi și el în mijlocul lor“. Voi, fraților, sun-
 teți nu doi, nici trei, oi un corp întreg, adunați aicea în numele lui
 Dumnezeu Dumnezeu dar este în mijlocul vostru. Voi sunteți adunați
 aicea în numele nației române, nația română dar este în mijlocul vos-

tru Stindardul sub care stați, este stindardul națiunii române, pe a est stindard este scris, cu litere mari, fapte mari, credința română, unirea. Biserica, care este întemeiată pe credință, bine-cuvinteză stindardul unei asemenea credințe. Biserica ne spune prin Scriptura însuflată de Dumnezeu că, „sfinții cei prin credință, învins-au împărății, lucrat-au dreptate, dobândit-au giuruințele, astupat-au gurile leilor, stins-au puterea focului, fugit-au de ascuțitul săbiei, întăritu-s-au în slăbiciune, făcutu-s-au puternic în resbele și au luat taberele străinilor în fugă“. Voi, fraților, prin credința nației române, de veți fi credincioși stindardului ei, veți fi tot atâta de puternici ca și Biserica și ca și sfinții săi. Credința nației române, nu a fost, nu este și nu va fi de cât unirea Românilor într'un singur Stat, singura ancoră a mântuirii sale, singurul port în care poate scăpa corabia sa națională de furtuna valurilor ce o impresoră. Voi, fraților, v'ați adunat aci în biserica lui Ștefan cel Mare; uitându-vă deci la altarul ce el l'a ridicat Dumnezeului părinților noștri, cred că, prin acesta însuși, puteți ca să vă pătrundeți de toate dorințele acestui mare eroi al patriei noastre. Voi, fiind de aci, veți pași la un act mare, ce de secolii a fost pierdut pentru noi; vreți să alegeți un succesor acestui mare eroi; deci, ca adevărați fii ai săi, nu puteți fi de cât adevărata expresie a dorințelor lui. Eă, în anul trecut, tot de pe acest amvon, v'am spus și vă spun încă și acum, că acest mare eroi a ăis că „Dumnezeul părinților noștri va trimite nouă un mângăitor, care va vindeca ranele noastre și va realiza dorințele noastre“. Fie dar ca alesul vostru de astă-ăi să fie acela pe care îl așteptă nația română! Fie ca el să vindece ranele ei, și să realizeze dorințele ei! Faceți dar fraților, ca din urna alegerii vóstre de astă-ăi să iasă un asemenea Mesia al României. Dumnezeu și lumea vă privește, Biserica vă bine-cuvinteză și Româniea întrégă vă așteptă!

Public aici și frumoșa lui salutare adresată României în 24 Ianuarie 1859 căci e prea puțin cunoscută (când Al. Cuza a fost ales domn și în București).

Te salteaz, sfântă Românie! te salteaz o țara! o păminte! ce porți comori de virtute și de adevăr! Românie! scumpă Românie! mărit a fost numele tău între popore și între națiunile lumii, și mărit are să fie. Frumoșă ai fost și frumoșă ești, scumpă Românie, și strălucită vei să fii. Sorele tău nu va apune, ăilele tale nu se vor pleca și tu, mai tînără de cât aurora, vei sta în orizontul lumii, ca să desfătezi, ca să luminezi și ca să susții pe frații tăi. Mărită ai fost, scumpă și sfântă Românie, când odinioară lumea se uimea de faptele tale cele mărețe, te

admira și te revera! Frumósă ai fost, și încă frumósă ești și acum, și ești demnă de amat; căci cerul tău este luminat cu miș de faclii înțelegetóre, cari conduc pe fiul tău la viétă și la onóre. Atmosfera ta, cea curată, este amestecată cu miș de felurimi de balsamuri mirositoare, ce transportă inimile în simțiminte de o fericire divină. Ea plouă cu rouă cerescă pretutindenea preste tine, te insufă cu entusiasmul prin care vorbește omenirea în limbajul lui Dumnezeu. Frumósă ești, sfintă și scumpă Românie, frumósă ești, și frumósă vei fi. Acuma însă, vei să fii și strălucită. Vei să fii strălucită mai mult de cât aurul și argintul, de cât comorile tale cele nedeșertate, mai mult de cât pietrele nestimate ori scumpe, ce scoteai odinórá din sînul tău; căci sórele tău a răsărit; mirele tău a venit. Așai De acum vei să fii strălucită, scumpă Românie, și eu nu pot de cât să salutez mântuirea ta, care a venit; eu o salutez de miș de ori; căci, de acum, cred că întunericul și vișul din orizontul tău vor fugi, fantasmele și nălucirile înspăimîntătoare vor peri, și fiul tău, încântaș de fericire, vor face să salte de bucurie chiar munșii tăi cei înalșii, chiar codrii tăi cei pururea verșii, dumbrăvile tale cele umbróse și silvele tale cele nestremutate. Vor face să răsune luncile, să răsune văile și adîncurile, de buciunurile lor cele răsăfătoare. Vor face să se entremure câmpiile tale cele nemésurate, înverșite și înflorete, sub săltările piciórelor lor. Vor face să vulască valurile rîurilor tale, vuete de plăcere și de desfătare. Iar bétrînul Danubiú să íasă din adîncuri și să se jóce printre florile șesurilor tale celor mánóse, căci a sosit mântuirea ta. Strălucită vei fi, scumpă Românie, căci în sînul tău bate astă-șii numai o singurá inimă! Tóte inimile fiilor tăi nu sunt de cât una și aceeași inimă; sórele ce o încălzește a răsărit și cel așteptat a venit, și eu, în nespusa mea bucurie, te salut, scumpă Românie, și vin să te încunueez cu o îndoită cuună. Cu o cunună de onóre și cu o cunună de împărășie. Cu o cunună de onóre: Scumpă Românie! Dar óre din ce să-șii compun eu acéstă cunună, dacá nu din însuși materialul tău, din faptele fiilor tăi. Decí, scumpă Românie, de câte ori fiul tău cel frumoșii, s'au sacrificat pentru apărarea ta, de câte ori ei au riscat totul pentru întregimea ta, pentru paza ta, pentru onórea ta și pentru drepturile tale; de atâtea ori aceșii bravi fi ai tăi, demni de tine, au încununnat cu onóre fruntea ta cea senină și tímplele tale cele înălbite Onóre dar lor, și onóre șie, scumpă Românie. Când, în 1857, aleșii tăi fii, conduși ca de o mână atot puternică și nevedútă, au cerut, cu o voce entusiastă și unanimă, unirea ta, fiinșta ta, dreptul tău, respectul tău și repausul tău; atunci ei íasășii nu au făcut de cât o cunună de onóre pentru tine, și onórea ta este onórea lor. Onóre dar aleșilor tăi

fi, și onore ție, scumpă Romnie. Când ei vin astă-ți, cu ougete drepte, cu inimă înfrînte și înduioșate și cu simțiminte curate, de se prostern la picioarele tale, le spală cu lacrimi de bucurie și le șterg cu perii capetelor lor, cari sunt capetele aleșilor tăi; frumoasă ești Românie și cununa onorei tale întrece, cu strălucirea sa, pe strălucirea briliantelor și a diamantelor celor mai alese și mai scumpe din lume. Scumpă Românie! tu ai născut capetele mărețe, idei ingenioase ce se consumă în favoarea ta și simțiminte de virtute ce ard pentru viața ta; onore dar fiilor tăi și onore ție! Tu dar poți fi mîndră în lume, scumpă Românie, căci tu ești frumoasă și înțeleptă, căci tu astă-ți porți pe înalta-ți frunte o întreită cunună de onore. A perit ca fumul totă întristarea, s'au topit vrăjmașii ca cîera la fața luminei tale, ia mistuit focul onorei tale și s'a confundat ca plumbul în marea ta cea întinsă Grosul întuneric și rușinoasă noapte de frică a fugit. Negurile cele dese și norii cei posomorîți, cutremurați s'au împrăștiat; căci ora ta bate, ziua ta a sosit, soarele tău a răsărit și mirele tău a venit. Frumoasă ești, scumpă Românie, frumoasă ești și așa să fii pe tot-d-auna. Cât îți șade de bine cu cununa de onore ce ți-a împletit-o patriotismul fiilor tăi; însă tu poți purta, ție îți șade bine și cu o altă cunună, și tu o vei purta și pe această, căci mirele tău a sosit și ți-a adus o cunună de împărăție. Deci eu te salutez și te încununez, și cu cununa ta cea de împărăție. Scumpă Românie! când fiul tău te apăra cu armele; când ei mureau pentru tine; când cădeau capetele Cantacuzineștilor, ale Ghiculeștilor și ale Vladimireștilor și ale altora, sub securea tiraniei; atuncea se rîura cununa ta de împărăție. Când o mulțime de alți fii ai tăi erau urîți de lumea cea-l-altă; când ei erau batjocoriți și persecutați din loc în loc, și din țară în țară; când erau rătăcitori, prin munți, prin păduri și prin surpături; când ei erau prinși, bătuiți, schingiuiți, legați, arestați; când mureau de supărare și de întristare pentru tine; când mureau de durere, de lipsă și de fîome, departe, departe de tine, de părinții și frații lor; când ei se înmormîntau în pămînt străin; când ședeau și plîngeau la rîurile tuturor Babilonurilor lumii; când cântau cântărea ta, când cântau tristele tale doine pe țermuri străine și la urechi și la inimă streină; atunci, acești brași îți împleteau cununa cea minunată a împărăției tale. Onore dar ție și onore lor! Când, în 1859, aleșii tăi fii, fiii luminei, fiii libertății, ai egalității și ai adevărului, când fiii fraternității ți-au proclamat unirea ta, ți-au proclamat, cu o voce unanimă, pe mirele tău; atunci ei te-au încununat și cu o cunună minunată de împărăție. Mîndră ești și frumoasă, scumpă Românie; căci cununa ta această este făcută din virtutea fiilor tăi, și este

frământată și suflată cu sângele martirilor tăi. Prin vinele mirelui tău, celui frumos și tânăr ca și tine, curge sânge sfințit de al martirilor tăi, El va purta cununa ta, căci ea este neperitoare, ea este împletită din un material nesticăcios Virtutea și martiriile dreptății sunt mai tari de cât chiar lumea. Ei au ramas tot-d'auna vii în luptele ce au avut cu dînsa Cine se îndoeste, întrebe-se cu istoria lumii. Mîndră eşti și frumoasă, și mîndră și frumoasă să fii, scumpă Românie. Că porți pe capul tău cel înalt, cu plete și cosițe aurite, nevestejită și minunată cunună a împărăției mirelui tău ce l-ai ochemat laștine. Stringe-l dar în brațele tale de amor, ține-l cu puterea ta și cu credință ce strămută murții în inimile mărilor ... Căci el este mirele tău, mîngăietorul tău și apărătorul tău. Ele este lumina ta, dreptatea ta, fericirea ta și mîntuirea ta. Saltă dar și dănțuește, scumpă Românie; îmbracă-ți veștmintele domnești ale părinților tăi; chiamă, adună pe fiii tăi din toate laturile pămîntului; incununază-ți fetele tale cu flori vii de ale Carpaților, și să se desfăteze cu toții de fericirea ta și a mirelui tău. Să asiste cu toții la ospetul tău. Munții toți să-și plece trufașele lor frunți, înaintea marșului tău și a mirelui tău; pasările și zefirii, natura întregă, să-ți întoneze melodiōsa și sublima cîntare triumfală a marșului mirelui tău; să fugă de fața puterii sale totă invidia și totă pizma frumusețelor tale, a mănoșiei tale și a avuțiilor tale. Sue-te pe tronul tău cel înalt, pe tronul glorioșilor tăi străbunii și vorbește din înălțimea sa, ca să te audă toți fiii tăi și fiicele tale, să te audă frații tăi și afini tăi, de la apus și de la răsărit, de la miază-zi și de la miază noapte, că astă-zi sōrele tău a răsărit și mirele tău a venit. Vorbește cu putere, scumpă Românie, din înălțimea tronului tău, ca să te înțelegă și cei vii și chiar și cei morți! Să salte viii, să trăească morții, să se adune cu toții în jurul tău, să trăiască fericiți cu tine, sau să mōră încrunați cu diadema nemuritorimei tale. Cetăților, orașelor și satelor ale României! înarmați-vă, întăriți-vă și înluminați-vă; mănăstirilor! rugați-vă; bisericilor! psalmodiați; clerule! bine-cuvîntată; armatelor! faceți evoluțiile vōstre triumfale; tinerilor și bătrînilor! cîntați împreună; poporul! jōcă hora Unirei-Române, și cu toții strigați în transportul rēsătușului vostru: Vivat România una și autonomă! Că astă-zi sōrele ei a răsărit și mirele ei a venit! Scumpă românie! tu astă-zi te poți felicita că ai căpătat o aureolă de glorie mai mare de cât, oând Roma, străbuna ta, supunea populiî Italiei, prin fer și prin foc. Mai mare este mărirea ta și triumful tău de astă-zi, de cât cele ale Cesarilor și ale Auguștilor, căci ele nu vin din șiroaie de sânge și din cenușă, ci din dreptate și din frăție. Cununa ta nu vine din sfere streine, de pe mări depărtate și de

pe ocenuri neumblate și necunoscute, nici de pe continente de cea mai mare distanță a globului. Cununa ta vine din virtutea ta și din dreptatea ta. Saltă dar, scumpă Românie; căci sôrele tîu a rîsarit și mirele tîu a venit. El îți dice, cu o voce armonioasă, ca cea a îngerilor, cu o voce de o amóre cerescă: „Vino mirîsa mea, vino și te voiî încununa. Te voiî încununa încă și cu o cunună mai frumoasă, cu o cunună de o nouă mîrire și de strălucire!” Te salutez dar, scumpă Românie, în triumful tîu, în dreptatea ta, ca și în onôrea ta și ca și în virtutea ta. Te salutez, în fine, în tronul tîu și în mîrirea ta, ca și în cetățenia ta și ca și în patriotismul tîu. Să trăești etern, scumpă Românie!

E bine să ne mai reamintim lucrurile acestea din marea noastră mișcare națională; *e bine fiind-că* preoții, luminătorii poporului, trebuie să cunoscă în amănunțimi tôte momentele din sbuciumatul nostru trecut!

III.

Biserica Amza din București.

În ziua de 21 Octombrie a. c., s'a sfințit cu o deosebită pompă biserica Amza, reconstruită din temelie. Am vîdut-o și am admirat-o. E o podobă a capitalei țerii! Public aici câte-va note, despre trecutul acestei biserici, cari mi s'au pus la dispoziție de către Păr. Econom *Ilie Teodorescu*, inteligentul și harnicul paroch al bisericii.

«Între multele și frumoșele biserici, ridicate de părinții noștri, pe pămîntul României, ca mărturie a religiosității și piosității poporului Român, găsim și *biserica Amza*, reconstruită acum din nou în cel mai frumos și distins cartier al Capitalei.

Acastă biserică, la început a fost ridicată de boerul Amza din averea lăsată într'adins de vrednicii de amintire frați Nicolae și Dimitrie Dărăscu. O legătură nedeslegată există între această biserică și filiala sa, Sf Ión Moldoveni, fapt care face imposibilă vorbirea despre una, fără a se aminti și de cea l'altă. La această obligațiune, voind a vorbi despre biserica Amza, mă vîd impus și eu, așa că, în trecăt

urmăză a vorbi și despre biserica Sf. Ión Moldoveni, cti-torii ambelor biserici fiind aceeași și fondurile e întrefi- nere comune.

Dimitrie Dărăscu hotărât de mult ca să ridice o bise- rică, se afla într'o călătorie. Pe acele timpuri călătorul era expus la multe griji și tot-d'a una cu frica în stn, din pri- cina greutăților de transport și a făcătorilor de rele, cari înfundaū pădurile și se ațineau în calea călătorilor. O frică din astea a tras și bietul Dărăscu, așa că cu cât se apro- pia mai mult de casă, cu atât îl creștea temerea și i se perdea siguranța, că va putea să scape și să se întorcă nevătămat acasă

Imprejurările fac ca în cea din urmă nópte a călătoriei sale, atunci când neastâmpărul și neliniștea îl cuprinse în totul, ca să rămână nópte în pădure, la adăpostul unui mare și stufos arbore. Trece cu bine acea nópte și a doua și de dimineță în revărsatul zorilor, pe când se gătea de plecarea vede în trunchiul arborelui sub car a mas nóptea ó iconiță cu capul Sf. Ión Botezătorul. Se închină lui Dum- neđeū cu mulțămire pentru că i-a trimis în calea sa spre pază acéstă sfântă iconă pe care o și ia cu sine.

Sosește sănătos acasă și în anul 1795 începe zidirea bisericei Sf. Ión Moldoveni, căreia îi alege hramul, ziua serbărei, 29 August, când biserica serbeză *Tăerea capu- lui Sf. Ión.*

Se numește *Moldoveni* acéstă biserică, pentru că frații Dărăscu ar fi fost din Moldova, precum susțin unii, saū pentru că cartierul acela ar fi fost locuit în majoritate de Moldoveni precum susțin alții.

Din actele documentiale pe cari le posedă biserica se vede că Nicolae Dărăscu după mórtea fratelui său Dimi- trie, rămâne moștenitor al averei acestuia. Singura grije a acestui bun creștin, mai ales de când averea i se înmul- țise nu era alta de cât ca să ridice și el o biserică, pre- cum făcuse fratele său. Înainte însă ca să pótă aduce la îndeplinire acéstă dorință a sa, se bolnăvește și înfricoșat de gravitatea hólei, își face diata sa, pe care o posedă bi- serica. Din ea se vede cu câtă grije pe lângă îndulcirea fie-căruia ném al său cu câte ce-va din averea ce posedă, se ocupă în particular cu zidirea din nou a unei biserici pe locul viran ce avea.

El însărcinează prin această dată pe prietenul său, boierul Amza, ca după mărta sa, pe locul acesta să ridice din fondul într'adins lăsat pentru aceasta, o biserică, căreia îi lasă spre întreținerea sa și a bisericii Sf. Ión Moldoveni, moșia *Crețu-Vizurești* din județul Ilfov.

Lucrul prevădut de el se întâmplă, el mōre și prietenul său Amza, de bună credință fiind, începe biserica după dorința și rugămintea amicului său Nicolae Dărăscu, pe care o și termină în anul 1810, dându-i ca patron Buna-Vestire

Acastă biserică s'a numit *Amza*, după numele executorului dorinței lui *Dărăscu*, în loc să se numescă după numele acestui evlavios creștin, care a lăsat averea necesară pentru ridicarea și întreținerea ei. Vina nu pōte fi de loc atribuită lui Amza, ci mai mult împrejurărilor. Amza tocmește lucrătorii, Amza plătește materialul și după sfințire Amza alege personalul, el dar este de toți socotit ca fondatorul bisericii și după al lui nume s'a numit biserica: Acesta este adevărata părere în privința numelui acestei biserici și nimeni nu pōte bănui buna credință a lui Amza, cum că cu știință ar fi voit să usurpe dreptul familiei Dărăscu la numirea și ctitoria bisericii.

Ast-fel ridicată această biserică, s'a păstrat până în anul 1846, când a fost cuprinsă de incediu după care se restaureză aprōpe radical.

În anul 1875 i se face apoi o nouă reparațiune, când i se mai adaugă și două turle în față dându-i ast-fel o vedere mai plăcută.

Cu trecerea timpului, stradele ridicându-se, și biserica rămânând prea jos în raport cu nivelul lor, a făcut ca egrasia să atace biserica și încetul cu încetul să o cuprindă aprōpe peste tot.

Acăsta pe de o parte, iar pe de alta defectele pe cari îi presenta ca construcțiune, și mai ales lipsa de pictură, a făcut pe toți enoriașii bisericii ca să se gândescă la reconstruirea ei.

Necesitatea acăsta se simțea de toți, dar nimeni nu avea curagiul de a se pune în frunte și a conduce lucrările preliminare. Timpul însă, care multe a adus în lume prin voiața lui Dumnezeu, a adus și pe omul cerut de trebuința momentului în persōna actualului paroh al bisericii, Ico-

nomul Ilie Teodorescu, care în mod conștiincios și cu demnitate și-a îndeplinit până la sfârșit datoria.

A luptat mult, dar a avut și mult sprijin mai ales în persoana d-lui Al. Marghiloman și Petru Gârboviceanu la Cameră și a I. P. S. Mitropolit Primat, D. D. Iosif Gheorghian, a P. S. Atanasie Mironescu, Episcop de Rîmnic, a d-lui Poroineanu și mai ales a defunctului mare bărbat de Stat Lascar Catargi la Senat, cari împreună cu d-nii episcopii Gr. Gălășescu și Petre Bărbulescu i-au dat tot concursul posibil în această grea încercare prin care Capitala Regatului Român s'a împodobit cu un monument așa de măreț.

Luându-se asentimentul întregii enorii, care printr'un anumit proces-verbal hotărăște reconstruirea bisericii și obținându-se aprobarea începerei reclădirii acestei biserici de la toate autoritățile în drept, în 1 Iunie 1898 începe dărămarea vechei biserici.

Tâmpla împreună cu toate icónele dintr'ânsa, sfînta masă cu piciorul sîu, soba, o parte din strane și alte multe lucruri, s'aუ dăruiat bisericii ce se construia în comuna Golești-Badi, din jud. Muscel, cu condițiunea d'a se pomeni ctitorii bisericii Amza în numita biserică. O altă parte din strane, iconostasul și amvonul s'aუ transportat la biserica Sf. Ión Moldoveni; iar cele de aci s'aუ dăruiat bisericii din din comuna Poenari-Burchi din jud. Prahova.

În locul bisericii vechi, se începe imediat după a ei dărămare, reconstruirea actualei biserici după planurile întocmite de eminentul arhitect Al. Săvulescu, așa că la 6 August, acelaș an, i se pune piatra fundamentală».

IV.

Regulamentul Seminarilor.

În Monitorul oficial din 19 Decembrie c. a apărut noul regulament al Seminarilor ortodoxe ale Statului. Fiind-că acest regulament cuprinde modificări însemnate față de vechiul regulament 'l public în această rubrică pentru cu noscința tuturilor. În numărul acesta public numai o parte

din regulamentul general, iar în numărul viitor voiă publica și regulamentul interior de disciplină.

Dispozițiuni generale.

Art. 1. Instrucțiunea și educațiunea elevului rural se dă numai în seminariu.

Elevii seminariști sunt: interni, bursieri și solvenți.

Supranumerarii nu se primesc.

Art. 2. Elevii seminarului „Nifon Mitropolitul“ vor avea aceleași drepturi și îndatoriri ca și elevii seminariilor Statului într-un cât acest seminariu va adopta în totul programa seminariilor Statului.

Aceste drepturi se vor retrage la ori ce abatere de la dispozițiunile coprinse în acest articol.

Până la clasa IV, elevii seminarului Nifon pot trece la alte școli secundare, dând examenul de diferența materiilor dintre programa seminariilor și acela al școlii în care voesc să intre.

De la clasa IV în sus, elevii seminarului Nifon, spre a putea trece la alte școli secundare, vor da examen de admitere asupra tuturor materiilor clasei inferioare aceleia în care voesc să fie primiți.

Art. 3. Pe lângă fie-care seminar va fi și o școlă de aplicație.

Organizarea acestei școli se va fixa printr-un regulament special.

Art. 4. Elevii seminariilor nu pot trece la alte școli secundare decât după ce au restituit Statului suma cheltuită în tot timpul întreținerii lor în seminariu, și anume: 400 lei annual pentru un solvent și 700 lei annual pentru un bursier.

Sunt scutiți de această restituire numai acei cari au căpătat o infirmitate incompatibilă cu misiunea preoțescă. Această infirmitate se constată de o comisiune medicală, numită de minister, din care va face parte și medicul internatului seminarului respectiv.

Ministerul acordă dispensă pentru restituirea sumei, după ce va fi luat și avisul chiriarhului respectiv.

Pentru trecerea în școli profesionale, și anume: de agricultură, de comerț și meserii, ministerul poate acorda dispense ori și când. Pentru trecerea în gimnasil și licee însă, elevii seminariști vor trebui să dea examen integral de fie-care clasă și de fie-care materie, iar nu numai examen de diferență.

Admiterea în seminarii.

Art. 5. Locurile vacante de bursieri și solvenți se ocupă numai prin concurs.

Concursul pentru locurile vacante la seminarul central se ține în București și Craiova; iar pentru locurile vacante de la seminarul Veniamin, se va ține în Iași și Galați.

Concursul se ține numai pentru clasa I și IV.

La concurs nu se admit decât numai fii de români, de religie ortodoxă.

Art. 6. Locurile vacante se publică prin *Monitorul Oficial* între 15—20 Iulie al fie-cărui an.

Art. 7. Cererile de înscriere la concurs pentru locurile vacante se adresează direcțiunei seminariilor unde aspirantul dorește a urma cursul, arătând și localitatea unde vrea să concureze.

Inscrierile se fac de la 1—15 August.

Art. 8. Cererile de înscriere la concurs vor fi semnate tot-d'auna de reprezentanții legali ai candidaților și vor fi însoțite de următoarele acte:

1) Extractul de naștere din care să se constate că aspirantul pentru clasa I are vârsta între 12 ani împliniți și 15 ani; iar cei pentru clasa IV între 15 ani împliniți și 18 ani.

Dispensa în plus sau în minus peste aceste limite nu se mai acordă;

II) Actul de vaccină sau dovadă că a zăcut de vârsat;

III) Certificatul parohului, că este botezat în religia creștină ortodoxă;

IV) Certificat al primăriei locale prin care să se dovedească calitatea de fiu de român;

V) Certificat de absolvire a unei școle urbane sau rurale;

VI) Certificat de bună purtare liberat pe hârtie netimbrată de direcțiunea școlii unde a absolvit cursul primar.

Candidații aspiranți la locurile vacante pentru clasa IV vor prezenta certificat de absolvirea a trei clase secundare ale unui gimnasiu

Certificatul de bună purtare va emana de la direcțiunea gimnasiului respectiv.

Art. 9. Directorii seminariilor vor întocmi, cel mult până în seara zilei de 22 August, câte un tablou pentru aspiranții înscriși la seminarul respectiv.

Acest tablou va cuprinde numele și pronumele candidaților cu arătarea tuturilor calităților specificate în articolul precedent, a mediilor generale de clasificare din ultima clasă și a locului unde are să depună concursul.

Acest tablou se încredințează la vreme președintelui comisiunii examinătoare.

Art. 10. Concursul se ține în centrele indicate în art. 5, în localurile desemnate de minister și începe la 25 August, înaintea a două comisiuni numite de minister dintre profesorii seminariilor respective și compuse din câte trei membri, dintre cari unul președinte.

Aceste comisiuni examinează pe rând în cele două regiuni.

Membrii comisiunii sunt retribuiți cu o ziurnă de 20 lei pe zi, plus transportul pe căile ferate pentru zilele când examinează în Craiova și Galați.

Art. 11. În prima zi a concursului în fie-care localitate se face mai întâi apelul nominal al concurenților înscriși, apoi se procedeză la examinarea lor medicală.

Examinarea medicală se va face în București și Iași de către medicii seminariilor; iar în Craiova și Galați de către medicii școlilor normale sau ai altor internate ale Statului, din localitate.

Medicul va respinge pe toți cei slabi de constituție, nedesvoltați, atinși de boale ereditare și alte defecte

Cercetarea medicală se va face în prezența președintelui comisiunii examinătoare.

Cercetarea aptitudinii musicale se face în București și Iași de maestrul respectiv; iar în Craiova și Galați de către maestrul școlilor normale sau al altor școli ale Statului din localitate.

Se resping candidații cari ar dovedi că sunt lipsiți de voce și ureche musicală.

Atât pentru cercetarea medicală cât și pentru cea musicală se încheie proces-verbal, semnat de medic sau maestru și de președintele comisiunii respective, cu specificarea rezultatului obținut și a motivelor de respingere.

Art. 12. În aceeași zi se hotărăște de comisiune începerea concursului.

Art. 13. Candidații admiși vor fi supuși la două serii de probe: scrise și orale.

Probe scrise:

a). Pentru clasa I: din limba română o pagină dictată în care să se aprecieze ortografia, punctuația și caligrafia.

Bucata dictată se va alege dintr-o carte cu conținut religios sau istorico-național;

b). Din aritmetică: un exercițiu ușor cu numere întregi sau decimale.

Pentru clasa IV:

a). Din limba română: o compozițiune ușoră, descrițiune, narațiune scrisoare, etc.;

b). Din aritmetică: o problemă de greutatea celor ce se dau în clasa III secundară;

c). Din caligrafie: o pagină dictando și alta caligrafie propriu.

Art. 14. Subiectul cestiunilor de tratat la probele scrise se va fixa de comisiunea examinătoare cu cel mult $\frac{1}{4}$ oră înainte de a se începe fie-care probă.

Art. 15. Pentru fie-care probă se acordă cel mult $1\frac{1}{2}$ oră.

Art. 16. În sălile unde se fac lucrările în scris nu intră de cât candidații și supraveghetorii.

Candidații nu vor avea cu ei de cât cernelă, condetă și hârtie sugătoare.

Candidații cari vor avea asupra lor cărți, caete sau foți scrise vor fi eliminați imediat de la concurs de către membrul supraveghetor; iar despre acesta se va încheia un proces-verbal.

Art. 17. Fie-care candidat va primi înainte de a se începe lucrarea în scris, hârtie albă, ștampilată cu sigiliul școlii unde se ține concursul și semnată de președintele comisiunii, pe care candidatul o va înapoia membrului supraveghetor după terminarea lucrării.

În nici un caz nu va putea avea altă hârtie de cât cea ștampilată.

Art. 18. Fie-care candidat semnă teza pe colțul de jos al filei a doua.

Colțul apoi îndoit în mod uniform va fi lipit cu buline de către profesorul supraveghetor.

Art. 19. Când numărul candidaților nu trece de 30, lucrăză într'o singură sală. Când numărul lor trece de 30 însă e mai mic de 60, vor fi împărțiți în două săli.

Numărul lor fiind mai mare de 60 probele în scris se vor face în 3 săli deosebite.

Impărțirea candidaților pe săli se face de președinte în ordine alfabetică.

Candidații din toate sălile lucrăză aceeași probă în același timp.

În fie-care sală va supraveghea câte un membru din comisiune, care va fi ajutat la nevoie de un supraveghetor ad hoc delegat de președinte.

Negăsindu-se în localul școlii unde se ține concursul 3 săli destul de spațioase pentru ca toți candidații să pótă lucra în ele, președintele va mai delega supraveghetori ad-hoc pentru o a IV și a V sală, după necesitate.

Art. 20. Președintele va distribui supraveghetorilor pentru fie-care probă atâtea plicuri câți candidați lucrăză în sală cu numele și pronumele a câte unul candidat pe fie-care plic.

După terminarea fie-cărei probe, tezele candidaților se pun de supraveghetori în plicurile respective.

După ultima probă însă, supraveghetorul scóte tezele anterióre ale aceluiași candidat din plicurile lor și împreună cu ultima teză le pune într'un singur plic, pe care nu va mai figura numele.

Plicurile conținând ast-fel toate tezele ale aceluiași candidat, se dau președintelui, care le amestecă și le păstrează până la momentul cercetării probelor scrise.

Art. 21. Cercetarea probelor scrise se face de comisiune în complexul ei, punându-se pe fie-care lucrare nota acordată de la 1-10.

Suma notelor de la toate probele împărțită cu numărul probelor dă media probelor în scris.

Proba scrisă nu este eliminatorie pentru clasa I.

Pentru clasa IV nu se va admite la oral de cât candidatul care are cel puțin 6 (șese) media generală la înscris și nici o notă parțială mai mică de 4.

Numele candidaților reușiți în condițiunile de mai sus și cari concurează pentru clasa IV, se vor afișa imediat la intrarea școlii unde se ține concursul, sub semnătura președintelui.

(Va urma).

G.

DARE DE SĂMĂ.

Sub titlul «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινου-πέλεως λόγοι καὶ ἑμιλίαι, ὀγδοήκοντα τρεῖς ἐκ χειρογράφων Ἁθῶν, Βιέννης, Γενεύης, Ἐνετίας, Ἱερουσαλύμων, Μονάχου, Μόσχας, Ρώμης, Χαϊλδεμβέργης κ. τ. λ. ἐκδιδόντος ὑπὸ Σ. Ἀριστάρχου Μεγάλου λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1900 Ἰούλιος τῆς Annuaire oriental V. Printing C. Ld: adică: A celui întru sfinți părintele nostru Fotiū, patriarh al Constantinopolului, cuvîntări și omilii 83 după manuscriptele din Athos, Viena, Geneva, Veneția, Ierusalim, München, Mosova, Paris, Roma, Heidelberg, etc., edate de S. Aristarh, mare logofăt al bisericeii celei mari a lui Christos în Constantinopol 1900 în două volume, a apărut nu de mult câte-va cuvîntări și omilii dintre cari unele sunt deja cunoscute și edate de către diferiți autori însă nu reese de acolo că o edițiune de felul celei prezente ar fi de prisos precum vom vedea mai târziu.

Primul volum, care cuprinde 684 pagini este redactat în modul următor: după titlul scrierei imediat se găsește o fotografie a acestui sfînt părinte și după dedicația făcută de autor părinților săi decedați, ni se prezintă o introducere de 170 de pagini care este foarte instructivă și mai ales pentru înțelegerea și mai bine a acestor omilii și cuvîntări; iar de la pagina 171 până la 194 sunt isvórele înșirate alfabetic, sau mai bine zis, diferitele codici săi și edițiunii pe cari autorul le-a avut la îndămână spre alcătuirea și complectarea acestor omilii. Iar de aci înainte până la pagina 682, vin 50 cuvîntări și omilii, printre cari se află 26 cuvîntări și 24 omilii încheindu-se acest prim volum. cu un index, al acestor omilii.

Volumul II cu 592 pagini; de la pag. 1 până la 470 cuprinde 32 omilii și o cuvîntare de laudă către întâia martiră, Tecla. De la 471 până la pag. 500 este un index sau tablou de citate scripturistice, unde ordinea cărților cum se află în Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament nu este observată.

După acésta (de la 500—501) urmează un tablou de cuvinte, care nu se găsesc nici în tesaurul limbei grece de Enrick Stefan ediția Valpy, nici în vocabularul unui grec S. Cumanidi; iar de la pag. 501—506

un tablou cu îndreptările textului făcute după socotința proprie a autorului. De la 506 până la 550, un tablou de numele proprii ale celor amintiți în aceste 2 volume de față. În urmă de la 550—552 se găsește un tablou de începutul și finalul omiliei, în ordine alfabetică, iar de la 553 până la 569 adăogirile și îndreptările erorilor de tipar. Și în urmă de la 570—589 pag. tabloul D-lor abonați printre cari remarcăm cu mulțămire sufletescă mai mulți bărbați de sciință români, cum și pe onorabilul Domn Dr. și Decan al Facultății de Teologie, Const. Chiricescu, cari la un moment dat având la îndemână atât mijlocele intelectuale, cât și cele materiale pot să dea la lumină presenta lucrare ca ast-fel pe de o parte să îmbogățescă literatura teologică română, iar pe de altă parte să facă și mai bine cunoscut pe acest părinte așa de însemnat ca apărător al ortodoxiei. Ținem să amintim că editorul acestei lucrări nu e de profesie teolog, dar totuși observând că multe din omiliile și cuvântările renunmitului Arhipăstor, au fost edate incomplect, sau și numai amintite cu titlul lor, după cum se pôte vedea din ediția Migne vol. 101 seria greacă și amphilochia edată de C. Iconomos etc. în dorința de a pune în evidență și a se vedea valórea lucrărilor acestui vrednic de amintit părinte, deși cu totul nepregătit cum însuși mărturisese în introducerea de la vol I pag. 159, (unde dtpă ce se plânge că afara de amphilochia și epistolele edate de doi bărbați greci renumiți: C. Iconomos și I. Valetta, restul scrierilor zace în praful bibliotecilor orientale și occidentale împrăștiate pe ici și colo), spune că deja de la 1881 a început să dea la lumină prin ziarul patriarhal „*Adevêrul Bisaricesc*“ câte-va omilii; după cari fiind ajutat și de alți (cu privire la complectarea și verificarea acestor cuvântări și omilii după codicii din orient și occident și despre cari menționéză la § „despre isvóre“) a putut abia în anul 1900 să le editeze în număr de 83 cuvântări și omilii.

Lucrarea după cum ni se presintă este mai pre sus de ori și ce laudă, întrunind tóte condițiunile unei lucrări sciințifice, cuprinzând tot ceea ce folosește unui cercetător. Și ceva mai mult, editorul și-a dat osteostenéla, ca fie-care cuvântare și omilie să fie precedată de o prefață în care se arată cuprinsul și împrejurările sub cari a fost ținută, (după părerea proprie, a editorului).

Autorul deși nu este teolog, după cum deja am anticipat, dar înțelegând greutatea lucrării, a consultat tóte operile apărute, a avut în vedere tóte disertațiunile ținute asupra ilnstrului Patriarh și n'a deconsiderat nici op niunile, ce ori-care teolog și ar fi dat asupra persónei și activității marelui apărător al dreptei credințe, oi le-a luat pe tóte drept călăuză, urmărindu-le din vechime și în diferite limbi în cari le-a putut afla, până în pređina esirei operei de față. Și aici, cu mulțămire sufletescă, observăm că menționéză și de opera autorului V. Lucarsch, apărută în romănesce la Baia-Mare în anul 1893.

După enumerarea atâtor isvóre sciințifice, el își începe lucrarea sa cu o introducere în care inseréză biografia distinsului Patriarh Fotiú, pe care n'ar fi făcut-o dacă nu era silit cu privire la óre-care date nesigure pentru el din vieța acestui mare prelat. Și acesta în scopul prefipt adică se arate timpul când a fost ținută fie-care cuvântare și omilie,

Ast-fel dar editorul arată că Fotie își deduce origina dintr'o familie însemnată, că s'a născut în Constantinopol pe la anul 810 d. Hr., din părinți al căror nume nu se cunoște dar cari au suferit martiriul în anul 815 pe timpul iconomachismului.

Ca nobil Fotie și-a făcut cultura și educația sub conducerea a diferiți profesori și din fire posedând inteligență el și-a apropiat de timpuriu: filologia, matematica, filosofia, medicina, dreptul și teologia. Încă de tânăr a compus un vocabular, iar în anul 826 a început să profesze pe catedră, pe când cei ce-l invidiau au murmurat contra lui scriind și spunând că multe și diferite mașinării a înșcenat încă copil fiind și voind cu denadinsul a se chema *rabi*, fără să alba vârsta. La începutul carierei sale preda gramatica, din timpul acesta avem o cuvântare despre Sf. Atanasie cel Mare.

În timpul acesta a mai scris cursurile sale filosofice, dintre cari ni s'au păstrat ideile după Platon, despre introducerea lui Porfirie, despre cele 10 categorii ale lui Aristotel și altele. Prin activitatea sa literară și combaterea iconoclaștilor a devenit renumit și apreciat fiind, Teofil l-a trimis ca sol în Asiria; aci stând în Babilon și-a complectat renumita lui scriere: „*Biblioteca*“, atât din memorie cât și din câte-va notițe ce purtase cu sine.

După ce s'a întors (841), fu pus de Theofil și lăsat episcop al fiului său minor Michail al III-lea, și Fotie jucă acum un rol însemnat ajutând pe Theodora, mama junelui Mihael. Luptă cu mult entuziasm contra Paulicienilor sau Manicheilor pe cari i-a și învins prin armele credinței, și când Michail deveni împărat, toate afacerile statului fiind în mâna lui Barda, acesta din urmă, s'a îngrijit și de instrucțiune având ca ajutor în această întreprindere de reformă literară pe Fotie, care era apt cu atât mai mult, cu atât casa lui devenise loc de întâlnire al savanților și se bucura foarte privind munca iubitorilor de știință și sirguința celor ce se ocupa cu științele aceluși timp.

Iar după alungarea Sf. Ignatie și exilarea lui în insula Terevint (857), un sinod de arhiepiscopii la trei zile de sfătuire alege pe cel *primus in senatu*, Fotie, care se bucura de o mare vază, atât pentru cucernicie, cât și pentru știința sa. Și după ce refuză 3 săptămâni de a primi această înaltă demnitate, convine și aderă la consimțământul întregii biserici din Constantinopol, iar îndată ce se urcă pe tronul patriarhal, pronunță o cuvântare (Homilia XXVIII) la nașterea Domnului, având ca temă „Mărire întru cei de sus lui Dumuedeu și pe pământ pace între omenii bună voie“, care a produs un deosebit efect precum se vede de acolo că partizanii lui Ignatie timp de 2 luni până la 1-Iulie Februarie 858 priveau cu ochi buni pe Fotie, de ore-ce și la 6 Ianuarie 858 Fotie a mai vorbit în ziua Botezului în fața unui auditor pacinic (Homilia 29) în urmă însă vădând că mulți aderenți de ai lui Ignatie, începând mașinările contra lui Fotie, el începu să înloucă în demnitățile lor bisericesti, fără a proba persecuțiunile ce organiza Barda contra lor, ci din contră el a protestat în diferite moduri.

După acestea autorul desfășură lupta dusa de omenii lui Ignatie contra lui Fotie, ce se încheie pentru un moment cu exilarea lui Ignatie

în Mitilene; pe când Fotie pronunță o cuvîntare de dragoste (Homilia 33), care dragoste l-a fost singura grijă în totă viața sa piosă. Face amintire de modul cum Fotie trimite epistole irenice către cei-l-alți patriarhi orientali și episcopul Romei. Arată cum duce noul patriarh al Constantinopolului lupta contra episcopului Romei, care voea a se irige în domn și stăpân absolut făcînd us de așa numitele decretalii *pseudo-isidorice*; dar își găsise în persoana lui Fotie omul căruea să-l aplice decretaliile.

Cu totă lupta ce a avut a întreprinde cu biserica Romei, n'a neglijat nici instrucțiunea și cultivarea sentimentelor în păstoriții săi, predicînd cuvîntul Domnului (Homilia 34 până la 39) Revine la creștinarea Bulgarilor prin frații Metodiū și Ciril, cum a avut ocașie să scrie ampliochia.

Vozbește despre educațiunea copiilor (Hom. 42), care era interesantă și pe atunci ca și pe acum. Descriind sinódele 861 arată apoi creștinarea Sărbilor și Românilor. (Cu privire la creștinarea Românilor autorul a avut în vedere ist. bisericească de A. D. Chiriacos și dreptul canonic de Meletie Șachelarpulos, care în punctul acesta n'au nemerit'o).

Continuă autorul a expune tot ce s'a petrecut între Fotie și episcopii romani până la mórtea nenitatuului Patriarh, sinódele pro și contra lui, înlocuirea de către discipolul său Leon Înțeleptul prin faptele lui Ștefan.

În ceea ce privește valoarea omiliilor coprinse în acéstă lucrare n'avem de cât să cităm părerile contimporanilor de atunci, chiar și inimiții ai săi, așa de pildă trimișii lui Adrian deși au votat contra lui Fotie, totuși mărturisesc đicînd: „Audivimus quia homo Photius est rationabilis=(concil. general pag. 225) pe care Anastasie Bibliotecarul a tradus-o cu eloquens, iar Hergenröther „Ein sehr begabter und beredter Mann“, iar Mainburg đice despre Photie „Il est certain qu'il fust toujours en reputation d'estre le plus grad et le plus parfait... orateur... de son temps“. Chiar cel mai neîmpăcat vrăjmaș al său, un al doilea Straus, față cu Photie, Jager đice că Photie era „un eloquent orateura și că „Photius avait tous les talents pour attirer la foule parole brillante, organe sonore, eloquence vive, science profonde“.

Cu mulțămire s'ar fi putut da în românește întréga introducere, precum și unele cuvîntări și omilii fórte însemnate și instructive, dar fiind-că autorul își rezervă tóte drepturile de traducere numai sie-și, ne mărginim la cele câte-va cuvinte đise mai sus și a da tabloul cuvîntărilor și omiliilor din cari se pot vedea subiectele desfășurate de sfîntul părinte al Bisericeii. Ținem a spune că fie-care cuvîntare și omilie este precedată de câte o mică introducție în care se arată împrejurările sub care a fost ținută cuvîntarea saū omilia, timpul și locul.

Inserăm dar tabloul acestor cuvîntări și omilii:

- 1). Cuvîntarea literară: Despre Sf. Athanasie cel Mare (în care autorul își dá părerile sale vorbind despre activitatea Sf. Athanasie în biserică).
- 2). Cuvîntarea filosofică: Despre idei, după Platon.

- 3). Despre Introducere. Cuvîntarea I filosofică: Despre Gen
- 4). " " " II " " Specie.
- 5). " " " III " " diferență.
- 6). " " " IV " " propriu.
- 7). " " " V " " întâmplare.
- 8). " " " VI " " comune.
- 9). " " " VII " " diferența
- genului către cele l-alte sonurî.
- 10). Despre cele 10 categ., cuvînt. I filosof.
- 11). " " " " " II " Despre substanță.
- 12). " " " " " III " " cantitate.
- 13). " " " " " IV " " calitate.
- 14). " " " " " V " " cele referitoare la ceva.
- 15). " " " " " VI " " restul celor 6 categorii.
- 16). " " " " " VII " " a face și a suferi.
- 17). " " " " " VIII " " unde".
- 18). " " " " " IX " " a sta".
- 19). " " " " " X " " când".
- 20). " " " " " XI " " a avea".
- 21). Cuvîntarea filosofică: despre genul și specii, după Aristotel.
- 22). Cuvîntarea dialectică I-î; de unde omul și omenirea este același lucru sau alt.
- 23). Cuvîntarea dialectică II: Despre dovezi sofistice.
- 24). Cuvîntarea dogmatică I: Cum Dumnezeu este pretutindenea.
- 25). Cuvîntarea dogmatică II: Despre voințele cele în Christos.
- 26). Omilia dogmatică III: Cum mărtea lui Christos a fost voită și nevoită de Tatăl.
- 27). Cuvîntarea dogmatică IV: Cum trebuie înțeles: Tatăl meu mai mare de cât mine este.
- 28). Omilie la nașterea Domnului nostru Iisus Christos.
- 29). " " Intrarea luminilor (Boboteză).
- 30). " " Întîmpinarea Domnului
- 31). " " Vinerea cea-d'întâi a postului quadragesimal.
- 32). " " Înălțarea Domnului.
- 33). " " despre dragoste.
- 34). " " despre mândrie.
- 35). " " I contra eresurilor, pe amvonul bisericeii celei mari.
- 36). " " II " " idem.
- 37). " " III " " "
- 38). " " IV " " "
- 39). " " V " " "
- 40). Omilia I despre dreptul Iov.
- 41). " " puțina credință.
- 42). Omilie " educație.
- 43). Omilia I: Întrebări și deslegări despre manichei.
- 44). " II: " idem.
- 45). " III: " "
- 46). " IV: " "

- 47). Omilie despre Sfânta Impărtășire.
 48). " " milostenie.
 49). " ținută pe amvonul Bisericeii Sfânta Irina.
 50). Omilia I-ii ținută în Sfânta și marea Vinerii tot în Biserica Sf. Irina, după terminarea catechismelor.

VOLUMUL II.

- 51). Omilia I la invasiunea Rușilor.
 52). " II idem.
 53). " V nedumeririi și deslegării despre manichei.
 54). " VI idem.
 55). " VII "
 56). " VIII "
 57). " IX "
 58). " X "
 59). " XI "
 60). Omilia II în Sfânta și marea Vinerii în biserica Sfânta Irina.
 61). Omilie despre invidie.
 62). Omilia III ținută în biserica S-ta Irina. Vinerea cea Mare.
 63). Despre mânie și urgie.
 64). Omilie ținută la lăsatul de sec de carne, despre a doua venire.
 65). Omilia I la înmormântarea trupului Domnului nostru Christos în Sâmbăta cea Mare.
 66). Omilie despre neînfrînarea limbei.
 67). Omilia I ținută la Buna-Vestire.
 68). Cuvîntare de laudă la S-ta protomartiră Teola.
 69). Omilie despre cutremur.
 70). Omilie despre Conveșuirea rea.
 71). Omilia I despre trup.
 72). Omilia II despre suflet.
 73). Omilie ținută de pe amvonul bisericeii ceii mari în prezența iubitorilor de Christos împărați la descoperirea chipului celui zugrăvit al Născătoarei de Dumnezeu.
 74). Omilie ținută de pe amvon pentru triumful împăraților Mihael și Vasilie contra tuturilor eresurilor.
 75). Omilie la nașterea Născătoarei de Dumnezeu.
 76). Omilia II la dreptul Iov.
 77). Omilia II la Buna-Vestire a prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu.
 78). Omilie ținută (rostită) în fața sinodului VIII ecumenic.
 79). Omilia II ținută în prezența sinodului VIII ecumenic.
 80). Cuvîntare funebră la înmormântarea lui Grigorie Mitr. Niceei.
 81). Omilie la Florii.
 82). Omilie ținută în biserica palatului.
 83). Omilia II ținută la înmormântarea Domnului.

Eugeniu și Antipa
 (Internat. Teologic).

BISERICESCI.

La inaugurarea statuei «Libertatea» din oraşul Ploeşti, în anul 1881, Iunie 21, Archiereul Callistrat Bârlădenu, după sfinţirea apei, ceti următoarea scurtă rugăciune improvisată:

Cu genuchile plecate Domnului să ne rugăm!

Dumnezeul părinţilor noştri, care cu înalta bunătate şi milostivirea ta ai condus pe poporul Românesc şi destinele lui, până într'acest ceas, ca să se întărescă şi să pôta mai bine mări numele tău, cel prea Înalt şi Sfînt; caută şi acum spre noi şi bine-cuvînteză statua acésta şi o fă ca să slujască nouă, celor ce suntem de faţă, precum şi urmaşilor noştri, să fie drept simbol, pentru desvoltarea virtuţilor cetăţeneşti, de dreptate, de libertate, de unire şi de iubire frăţescă. Fă, Dómnne! ca cetăţeni acestui oraş să înainteze spre bine, să fie uniţi, bine-cuvînteză munca lor, căci numai prin unire, vor putea ajunge acolo, ca poporul Românesc să sporească întru tóte. Trimite darul tău cel ceresc, spre noi, cari ne rugăm bunătăţi tale, ca cugetele şi faptele cele bune să domnescă între noi şi așa să mărim numele tău cel prea sfînt, drept şi a tot puternic, al Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, acum şi pururea şi în veci vecilor. *Amin.*

DONAȚIUNI.

Se aduc mulțămiri publice D-lui D. M. Bragadiru fiul, care a bine-voit a dărui bisericeii Radu-Vodă, Capela Internatului Facultății de Teologie, un covor în valoare de 210 l.

Se aduc mulțămiri publice D-lui proprietar Gheorghe L. Anghelescu care a bine-voit a veni în ajutor cu ajutor cu bani, la reconstruirea bisericeii Cuvioasa Paraschiva și Sf. Gheorghe din comuna Băbăița, jud. Vlașca, ornând-o și cu cele necesare serviciului, asemenea se aduc mulțămiri publice și locuitorilor aceleii comuni contribuind și ei la terminarea menționatei bisericeii.

D-na Elena Hagi Vasile Ión din București, bine voind a dona bisericeii parohiale din com. Copăceni de-sus, jud. Ilfov, două obiecte de care avea lipsă și anume: un Epitafiū și un Steag, prea frumos în valoare de 200 l., pentru această faptă laudabilă și demnă de imitat, se aduc publice mulțămiri numitei donătoare.

Se aduc mulțămiri publice D-lui Șef al ocolului silvic 27 Urlați, din jud. Prahova, care a bine-voit a dărui bisericeii din com. Apoztolache, pl. Cricov-Podgoria amiutitul județ, un rînd de veștminte preoțești.

Se aduc mulțămiri publice obștei enoriașilor, din cătunul Puțin-teiu pendinte de comuna și parohia Atârnații, jud. Teleorman, cari aū bine-voit a veni în ajutor Epitropiei aceleii parohii, pentru procurarea unui clopot necesar bisericeii filiale „Sf. Nicolae“ din acei cătun, cu suma de 73 lei, strînsă prin contribuțiunii benevole.

Locuitorii Dimitrie Nichifor cu soția sa Ecaterina și Gh. Damian cu soția sa Elena, amândoi din com. Coșula, jud. Suceva, bine voind a dona bisericii cu patronul „Sf. Ierarh Nicolae“ din acea comună, cel dintâru un prapur și o cruce în valoare de 58 lei, iar cel de al doilea asemenea un prapur și o cruce tot în valoare de 58 lei, pentru aceste fapte demne de imitat, se aduc publice mulțămiri poșilor donatori.

De către D-l Hristea Miser, arendașul moșiei com. Bătinești, din jud. Putna, reparându-se, pe din lăuntru și pe din afară, bisericii cu patronul „Sf. Voevođi“, din acea comună pentru care a cheltuit suma de 400 lei pentru această faptă lăudabilă și demnă de imitat, se aduc publice mulțămiri numitului donator.

Se aduc publice mulțămiri familiei R. Mihașu și în deosebi Domnișoarei Elena R. Mihașu din juu. Argeș, cari la sărbătorile cele mari: Nașterea și Invierea Domnului, cum și în alte timpuri ale anului, procură luminațiile necesare, pentru împodobirea polican-drului și sfeșnicilor Impărătești de la biserica parohială „Pădureți“ erm. Pădureți-Ciești, amintitul județ.

Se aduc mulțămiri publice consiliului comunal al com. Strejești-de-sus, jud. Romanați, care a bine-voit a acorda suma de 120 lei din v niturile comuniti pentru vopsirea acoperișului bisericii parohiale cu hramul „Sf Voevođi“ din parohia cu același nume:

Se aduc publice mulțămiri D-lor: Grigore Dianu, Directorul General al închisorilor din țară și I. C. Teodorescu, Directorul Penitenciarului Bucovet, jud. Doljiu, de ore ce prin D-lor s'a reparat clopotnița și acoperișul bisericii parohiale Bucovet, pentru care Onor. Direcț. Generală a închisorilor a dat 550 l.

Se aduc mulțămiri publice D-lui Dimitrie Plenicenu și soției sale Maria, proprietari în com. Vădeni, jud. Gorjiu, care pe lângă multe îmbunătățiri și podobe ce au făcut bisericii parohiale din acea comună, au mai dăruit și două candelă de argint, care costă 50 l.

Se aduc mulțămiri publice locuitorilor din comuna Socolești, jud. Mehedinți, cari au contribuit la construirea diu nouă a bisericii parohiale „Cuvioasa Paraschiva“ din numita comună și anume: Petre Viașu 100 l. Tache Popescu 100 l. Ion Botilă 100 l. Marin Bârlogănu 60 l. Petre Enache 50 l. Constantiu Șerbănescu 100 l. Nițu Danculescu 100 l. Paraschiva Popescu 100 l. Ion D. Amza 100 l. Mihalache Socolescu 40 l. Maria Eumitru Teeru 40 l. Mihalache Negru 40 l. Eumitru C. Surcel 30 l. Mihalache Iov. Zamuși 30 l. Oprița Ion Dimitriu 40 l. Petre M. Zamuși 30 l. Tada M. Ghioeel 30 l. Gheorghe D. Tudor 20 l. Marin Ion Anghel 20 l. Ion Iv.

Zămuși 20 l. Nicolae Iacob 20 l. Ión Gh. Amza 20 l. Dumitru Bărbulescu 20 l. Teodor Cornea 20 l. Merin L. Borénu 20 l. Const. Boboc 20 l. Vasile Boeana 20 l. Teodor Osiach 20 l. Gheorghe Zanfirescu 20 l. Ión Ghiocel 20 l. Nicolae M. Négoe 20 l. Tinca D. Códeshi 20 l. Ión Joițescu 20 l. Sanda P. Sêrbu 20 l. Petreț Zămuși 20 l. Nicoae N. Zamuși 20 l. Ión N. Sêrbu 20 l. Tache Ghițulescu 20 l. P. Frunzescu 20 l. Corneliu I. Curvénu 20 l. Mihaï P. Curvénu 20 l. Simion M. Ionașcu 15 l. Dinu Gogoșanu 15 l. Iacob Amza 15 l. Frimu Iov. Amza 10 l. Dinu Nestor 10 l. Elena C. Nania 10 l. Const. M. N. Stan 10 l. Uța Ión Nania 10 l. Ión G. Mateescu 10 l. Ión Ciobotea 10 l. Dumitru Popescu 10 l. Gh. Daneiulescu 10 l. Frimu Fr. Amza 10 l. Ión Ciuciu 5 l. Ilie P. Ghiță 5 l. Teodor St. Pistuțu 5 lei și Nae Stănescu 5 lei care fac în total 1775 lei care banii se afla depuși de Epitropie la casa de consimnare cu dobândă.

Din partea Sf. Episcopii a Eparchiei Hușilor, se aduc caldurate multămiri Domnului Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, pentru că a bine-voit a dăruii cancelariei protoeriei județului Fălciu următoarele tablouri, reprezentând pe foștii profesori ai desființatului Seminarium din Huși, și anume: Melchisedec, Inocenție, Narcis Crețulescu, Policarp și Iconomul Neculai Roiu.

Chiriarchia Dunărei-de-jos, exprimă multămiri D-lui Filică Simeon și soției sale Manda din parochia Scorțaru-Vechi, județul Brăila, cari au bine-voit a dona bisericii din sus și sa parohie un Epitrahil.

Chiriarchia Dunărei-de-jos exprimă multămiri D-nei Sevastița M. Mărzescu, proprietară din comuna Jugurénu, județul Brăila, care a bine-voit a dona bisericii din parohia ulmu și sa județ. o cruce în valere ee 45 l.

Se aduc multămiri publice persónelor mai jos notate cari au dăruit diferite obiecte bisericeii parohiale Prisacani, jud. Iași și anume: Ión N, Goldan, Șt. D. Chirila și văduva Domnica Cost. Durbaka, un prapor și o cruce pentru procesiuni pentru care au contribuit fie-care cu câte 20 lei la facerea acestor obiecte, parohienii Const. Tudor și D. Ignat au donat două felinare pentru care au che tuit 16 lei pentru facerea lor, și Inalt Prea Sf. Arhiepiscop și Mitropolit Moldovei și Sucevei cari au daruit două sfeșnice pe Sf. Masă de alamă.

Chiriarchia Dunărei-de-jos, exprimă multămiri D-nei Maria Chivtókă, cari a bine-voit a dona bisericeii parohiale cu serbarea Prea Cuvioasa Paraschiva din parochia Nicolitel, jud. Tulcea, o cruce de metal suflată cu aur în valere de 65 l.

Din partea Chiriarchiei Sf. Episcopii a Hușilor, se aduc căldurose mulțămiri următoarelor persoane: Pîoșei donatoare, Principesa Maria Moruzi, care a dăruit suma de 1000 lei, bisericei cu hramul „Sf. Gheorghe“ din comuna Hocoeni, jud. Fălciu. D-nei Paraschiva Stroescu, care a dăruit bisericei „Sf. Ión“ din Huși, kg., lumînări de ceară galbenă, precum și unui alt pios creștin anonim, care cu a sa cheltuială a făcut 3 ferestre la același biserică. De asemenea persoanelor mai jos notate, cari au făcut donațiuni bisericei parohiei „Grajdurile“ din jud. Vaslui și anume: Gheorghe și Soltana Bărlădenu, cari au dăruit o candelă de metal în valoare de 16 lei. Constantin și Anastasia Zamfirache: o candelă în valoare de 14 lei, un sfeșnic în valoare de 7 lei și un lăvicer de 3 l. Sandu și Iosefina Râșcanu, o candelă de 9 lei. Maria Teodoriu, o față de masă brodată pentru Sfîntul Aer, în valoare de 9 l. Constantin Manole un sfeșnic de 7 l. Gheorghe și Ana Zamfirache, un sfeșnic de 7 lei și un lăvicer de 15 l. Ióna a Petrei, o față de masă și un prosop 5 l. Grigore și Zoița Pieptu, un lăvicer de 15 l. Vasile și Ecaterina Profirtu idem. Ión tărăse și Antimița, un lăvicer mic 3 l. Pr. Neculai Bombea și soție sa Elena o cruce mare cu chipul Sfîntilor Impărați Constantin și Elena și Răstignirea Mântuitorului în valoare de 50 lei și un rînd vestminte preoțești în valoare de 150 lei, iar toți împreună au făcut o fântână în curtea bisericei, în valoare de 250 l.

Comitetul Redactor al acestei Reviste rîgă cu tot dinadinsul pe Domniî abonați direcți din țară și streinătate a înainta D-lui Casier al Revistei, Str. Muselor No. 24, costul abonamentului pe anî neachitați, făcîndu-se cunoscut că nu li se va mai trimite Revista, celor care nu vor achita abonamentul.

